Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

FORSLAG

til

ODENSE SKOLEVÆSENS OMORDNING,

indledet med en Fremstilling af dets nuværende Ordning og nogle Oplysninger om Skolevæsenet i andre større Kjøbstæder, Kjøbenhavn og Stockholm,

af

Joh. Møller,
Præst og Skoleinspektør.

ODENSE.
Forlagt af den Hempelske Boghandel (S. F. Helm-Petersen).
1871.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fyens Stiftsbogtrykkeri

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forord.

Skjønt dette lille Skrift kun behandler et indre Anliggende for Odense By, gaar det saameget ind paa Forhold der have almindelig Interesse for alle Kjøbstæder og for det offentlige Skolevæsen i det Hele, at jeg har ønsket det maatte blive bekjendt i en videre Kreds. Jeg kan ikke udsende det, uden at udtale min Tak til de Mange, Avtoriteter og Private, Venner og Ubekjendte, som have staaet mig bi med Oplysninger af forskjellig Art, uden at trættes ved gjentagne Spørgsmaal og Anmodninger. Til et Arbejde, som dette Skrifts Nr. II med tilhørende Tabeller, findes der ingen let tilgængelige Kilder; og jeg var derfor flere Gange nærved at opgive det, da Udbyttet ikke syntes mig at svare til Ulejligheden, og jeg i det Hele ikke tillægger Statistiken noget synderligt Værd paa aandelige Livsomraader. Alligevel tror jeg, at de samlede Oplysninger kunne have n o g e n Interesse for dem, som kjende til de Forhold, hvorom her er Tale; og det er kun for deres Skyld, de ere meddelte. — Smaa Unøiagtigheder bedes undskyldte; større haaber jeg ikke skulle findes. Naar statistiske Data flere Steder tilsyneladende afvige fra de meddelte Oplysninger, vil man vistnok ved nærmere Prøvelse finde, at det kun hidrører fra, at her for Sammenligningens Skyld mangengang følges en anden Ordning end den som brugtes i de meddelte Regnskaber m. m.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Til

Odense Byraad og Skolekommission.

Byraadet har den 10de Oktober f. A. tilskrevet mig saaledes:

«Odense Byraad anmoder herved Hr. Skoleinspecteuren om at udarbeide et Forslag til en Reform af Odense Byes Skolevæsen i Overeensstemmelse med de af Dem i Raadets Møde d. 19 f. M. meddeelte og anbefalede Grundtræk og med saavidt mulig Benyttelse af de nuværende Lærerkræfter, idetmindste i en Overgangsperiode.

P. B. V.

L. Mourier.»

Denne Anmodning har jeg efter bedste Evne søgt at opfylde og forelægger Dem herved Resultatet i nærværende Arbejde. At den Plan, hvis Grundtræk jeg allerede forrige Efteraar meddelte Dem, har været 9 Maaneder om at komme til Verden, hidrører vistnok tildels fra de mange Forarbejder, som jeg ansaa for nødvendige eller hensigtsmæssige til Sagens alsidige Belysning, men tillige fra den ringe Tid, som i Vinter og dette Foraar har staaet til min Raadighed, og som oftere medførte maanedlange Afbrydelser, hvoraf Arbejdet vistnok hist og her er kommet til at bære Spor. Idet jeg nu forelægger Planen til fælles Overvejelse og Behandling, anser jeg det for overflødigt at anbefale den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til Deres velvillige og omhyggelige Prøvelse, da jeg er overbevist om, at De er ligesaa gjennemtrængt, som jeg, af den Betydning, som en god Skole har for Odenses fremtidige Udvikling. Heller ikke tror jeg det trænger til nogen Undskyldning, at jeg overalt har søgt at samle det nødvendige Materiale, forat De kunde danne Dem en selvstændig Mening om det Bestaaende, dets Mangler og Midlerne til at raade Bod derpaa, om jeg end mange Gange har ønsket mig fritaget for at skulle udtale Adskilligt, som det her er blevet min Pligt at udtale, men som umuligt kan være lige behageligt for Alle at høre og læse. Min Stotte er det gamle Ord: «Vi formaa Intet imod Sandheden, men for Sandheden», hvis Dom jeg villigt underkaster mig.

Odense d. 7de Juli 1871.

Joh. Møller.

Indhold.

		Side.
I.	Odense Skolevæsens nuværende Ordning	1
	A. De enkelte Skolers Indretning.	
	1. Den betalende Borgerskole	2
	2. Friborgerskolen	12
	3. Almueskolerne	15
	4. Forberedelsesskolerne	26
	De ikke kommunale Skoler	29
	B. Skolevæsenets Bestyrelse	32
	C. Skolevæsenets Udgifter	35
	Tillæg: om Skolebørnenes Alder	40
II.	Oplysninger om Skolevæsenet i nogle større Kjøbstæder, Kjøbenhavn og Stockholm 1869 (med 2 statistiske Tabeller).	44
III.	Motiver og Forslag til en Omordning af Odense Skolevæsen.	
	1. Betalingsskolen	59
	2. Friskolen	82
	3. Lærerpersonalet	102
	4. Lønningsregulativ	106
	5. Udgiftsforøgelse	110
	6. Indstillinger af Skoleinspekteren til Odense Byraad og Skolekommission	3.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I.

Odense Skolevæsens nuværende Ordning.

Af offentlige Skoler har Odense for Tiden en betalende Borgerskole (c. 300 Elever), en Friborgerskole (c. 400), 9 Almueskoler (80—100 hver) og 3 Forberedelsesskoler (60—66 hver). Der findes saaledes c. 1700 Elever i 14 offentlige Skoler. Begge Borgerskolerne have særskilte, helt adskilte, Drenge- og Pige-Afdelinger og beholde Børnene fra deres Indtrædelse til Konfirmationen. Af Almueskolerne ere 5 (3 Drenge- og 2 Pigeskoler) for ældre, 4 (2 og 2) for yngre Børn; og hvert Barn gjennemgaar her i sin Skoletid 2 Skoler, og i hver Skole atter 2 Klasser — forsaavidt det naar at komme saa vidt.

Den betalende Drengeskole er den eneste, som har 6 Klasser med Helaarskursus, og som saaledes nogenlunde kan fyldestgjøre den Fordring, at de Børn, som ere i samme Klasse følges ad og opflyttes, naar de have læst Aarets Pensum. I alle Friskolerne gjennemgaa Børnene i deres 7 Skoleaar kun 4 Undervisningstrin, og alle Klasserne modtage hvert Halvaar nye Elever.

De 3 Forberedelsesskoler staa for Tiden ikke i nogen organisk Forbindelse med de andre Skoler. De danne Begyndelsen til en ny Ordning, som nu skal søges videre gjennemført.

I det Følgende ville de nødvendige Oplysninger om den nuværende Ordning blive meddelte i følgende Orden:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

A. De enkelte Skolers Indretning, B. Skolevæsenets Bestyrelse, C. Skolevæsenets Udgifter, D. Tillæg (om Skolebørnenes Alder).

A. De enkelte Skolers Indretning.

1. Den betalende Borgerskole.

Drengeskolen er efter længere Forberedelser først i 1847, derpaa 1852—54, begyndt i Aaret 1855, Pigeskolen 1857. Ved de Forhandlinger, som gik forud for Drengeskolens Oprettelse, var der bestandig Tale om at *omordne* eller omdanne den daværende Borgerskole, som i nogen Tid havde havt nogle Betalingsklasser for Viderekomne, til en borgerlig Realskole med 5 Klasser. Der blev imidlertid, da Planen iværksattes, *oprettet en helt ny* Skole med 5 (kort efter 6) Klasser, og «den gamle Borgerskole» blev staaende ved Siden af, hvorved den forældede og i vore Dage lidet ønskelige Adskillelse af en fri Borgerskole og en fri Almueskole har vedligeholdt sig hos os til vore Dage.

Den nye betalende Drenge-Borgerskole fik med sine 6 Klasser Lokale paa Torvet i den gamle Borgerskoles Gaard, der udgjør Raadhusets søndre Fløj. Skolestuerne fordelte i 2 Etager ere lyse og tilstrækkelig store, Gangene lidt for snevre. Hele Rummet i Bygningen er optaget, saa Skolen i sit nuværende Lokale ikke kan udvides, heller ikke godt ved Over- eller Tilbygning. Legepladsen er tilstrækkelig stor, men daarligt afsivet og planeret. Den bruges Sommeraftener efter endt Skoletid til samtlige Skolers Gymnastikøvelser, og disse maa derfor — da vi intet Gymnastikhus have — ophøre i daarligt Vejr og i Vinterhalvaaret. Skolens Udenomslejlighed er meget slet og tildels til stor Ulempe for det tilstødende Torv.

Skolen styres, som alle Landets offentlige Kjøbstadskoler nominelt af Skolekommissionen i Henseende til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Undervisningen, medens Økonomien staar under Byraad og Skoleudvalg. Kæmneren er Skolekasserer. Den virkelige Ledelse er dog ganske overdraget Skoleinspektøren, kvilket saa at sige er fulgt af sig selv, da den tidligere Forstanderplads blev inddraget, dengang Odense i 1867 fik en Inspektør for hele Skoleveesenet.

Lærerpersonalet bestod fra Begyndelsen af Kateketen og 4, ved en 6te Klasses Oprettelse 5, faste Lærere foruden Timelærere i «Kunstfagene». Kateketen blev Skolens Forstander og første Lærer; han og flere af de andre Lærere overflyttedes hertil fra den gamle Borgerskole. Personalet ved Betalings- og Friskolerne betragtedes nemlig og betragtes vedblivende som en Helhed. Ombytning kan finde og har fundet Sted, og Lønnen er næsten ens, kun lidt ringere ved Betalingsskolen, da Lærerne her faa færre «Skolepenge».

Medens Skolens Læseplan og øvrige Forhold i de forløbne 16 Aar ere forblevne temmelig uforandrede, har derimod Oprettelsen af Skoleinspektørposten i ikke ringe Grad svækket Undervisningskraften og det samlede Tilsyn med og Overblik over denne Skole. Den tidligere Forstander havde allerede faaet sit Timetal nedsat til 21, men var dog den øvrige Tid tilstede paa Skolen. Skoleinspektøren læser derimod kun 12 Timer om Ugen og deraf kun 8 i Drengeskolen, medens en Timelærer har overtaget flere Hovedfag i de øverste Klasser; og, da Inspektøren den meste Tid maa være fraværende fra Skolen, er Tilsynet med daglig Flid og Skolebesøg, med Orden og Disciplin, mere end ønskeligt ved en større Skole overladt til Lærerne.

Læseplanen er, noget modificeret i Aarenes Løb, omtrent den samme, som findes i de fleste offentlige Kjøbstad-Betalingsskoler. Den er, som disse, temmelig principløs og bærer altfor meget Præg af den Maade, hvorpaa disse Skoler ere opstaaede: Man ønskede saavidt muligt at give «Borgernes» Børn Heldagsundervisning ligefra Begyndelsen, og saa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

benytte den rigelige Skoletid til at meddele en noget videre gaaende Undervisning end den ældre Borgerskoles. Der blev saa til Almueskolens Fag føjet Begyndelsesgrundene af mange af Realskolens: Historie, Geografi, Tysk, Tegning fra 1ste Klasse, Naturhistorie fra 2den, Matematik og Naturlære senere; og der blev tildelt disse mange Fag et nogenlunde ligeligt Timetal i de forskjellige Klasser. Derpaa overførte man de ældre Friskolers Lærere til de nye «Realskoler», men overførte derved tillige den hele traditionelle Undervisningsmaade til disse og har derfor trods de Fremskridt, som vistnok mange Steder ere skete i Aarenes Løb, heller ikke naaet at faa det Udbytte af 6 Timers daglig Undervisning, som f. Ex. opnaas i de kjøbenhavnske Realskoler, der forresten arbejde under lige Vilkaar.

Skolens Læseplan er i Uddrag følgende:

Dansk: 1 Kl: Matzens Udgave af Withs Børnebog, læst første Halvdel. Versene udenad. Mundtlige og skriftlige Retskrivningsøvelser. — 2 Kl: Samme Bogs anden Halvdel. Vers udenad, ogsaa efter Holms og Toftes Sangbog. Fortsatte Retskrivningsøvelser. Navne-, Udsagns- og Tillægsord. — 3 og 4 Kl: Funch, R. og V.s Læsebog omtrent gjennemlæst. Vers udenad. Øvelser i mundtlig og skriftlig Gjenfortælling og i Diktatskrift (3 Timer Stil). I 3 Kl. Indøvelse af Ordklasserne; i 4 Kl. desuden efter Bojesens Gr. det Vigtigste af Bøjningslæren og Sætningens Hoveddele (§ 1—47). — 5 og 6 Kl: Matzens større Læsebog, og i 6 Kl. desuden Forelæsning af Stykker af danske Forfattere. «Det Væsentligste» af Sproglæren uden Bog. 2 Timer Stil: Gjenfortælling, Oversættelse og lette Beskrivelser.

Religion: I de 4 første Klasser skiftevis det gamle og ny Testamente efter Balslev. Desuden 2 Kl: de 3 første Stykker af Katekismus, 3 Kl: Buddene

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

efter Lærebog, 4 Kl: Troen. — 5 Kl: hele Bibelhistorien og Lærebogen. — 6 Kl: Troen, Bønnen og Sakramenterne. Søndagsevangelierne. — I hver Klasse c. 10 Psalmer.

Historie: 1 Kl: Gude- og Heltesagn mundtlig. — 2—4 Kl: Fædrelandshistorien delt i 3 Dele til 1157, 1536 og 1814. — 5 Kl: Verdenshistorien i Oldtid og Middelalder. — 6 Kl: Fædrelandshistorien repeteret og Verdenshist. i den nyere Tid (1 Time ugentlig) gjennemgaaet i Løbet af 2 Aar. — Mørk Hansens og Barfods Lærebøger.

Geografi: 1 Kl: Danmark mundtlig. — 2 Kl: de 3 nordiske Riger. — 3 Kl: Nord- og Østevropa. — 4 Kl: de brittiske Øer og Sydevropa. — 5 Kl: de fremmede Verdensdele. — 6 Kl: Repetition, Kaarttegning. — Erslevs Lærebog Nr. 3.

Tysk: I dette Fag foretoges 1869 den Forandring, at det tidligere Hovedarbejde med Oplæsning og Oversættelse efter en tysk Læsebog med dertil knyttet Grammatikundervisning ombyttedes med fremadskridende Øvelser i mundtlig Stil og Version efter forudlærte Gloser og Bøjningsregler, tildels altsaa efter den Ahnske Metode. 2 og 3 Kl. benytter hertil «Lærebog i det tyske Sprog» og naaede til Side 12 og 30, idet de opgivne Exempler forøgedes med nye, og der lagdes størst Vind paa Udtalen. 4—6 Kl. benytter Lassens Elementarbog. Alle Klasser begyndte forfra og vare ved Aarsprøven iaar naaede henholdsvis til Side 40, 50 og 60.

Naturhistorie: 2 Kl: Pattedyr. — 3 Kl: Fugle. — 4 Kl: Krybdyr, Fisk, Padder. — 5 Kl: Leddyr og Bløddyr. — 6 Kl: Botanik. — Lütken: Dyreriget, Strøm: Plantelære.

Geometri: 5 Kl: Indledning, Vinkler, Perpendikulærer. — 6 Kl: Tre-, Fir- og andre Mangekanter,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Cirkler. — Ursins Lærebog. — *Geometrisk Tegning.* 4 Kl: Rette Linier i forskjellig indbyrdes Stilling. — 5 Kl: Maalestokken og dens Benyttelse. — 6 Kl: Ind- og omskrevne Figurer. Begyndt Projektion af Linier og plane Figurer.

Aritmetik: 4 Kl: de 3 første Regningsarter. — 5 Kl: tillige Division, Maal og Brøk. — 6 Kl: Brøk, Decimalbrøk, Proportioner, Ligninger af første Grad. — Assens Lærebog.

Regning: 1 Kl: de 3 første Regningsarter med smaa uben. Tal. — 2 Kl: Division; begyndt med ben. Tal. — 3 Kl: Øvelser med ben. Tal; Reguladetri med hele Tal. — 4 Kl: Brøk. — 5 Kl: tillige Procent- og Delingsregning. — 6 Kl: Rentesregning, Decimalregning, Kvadrat- og Kubikrod.

Skrivning. 1—3 Kl: Fremskridende Øvelser med latinsk Skrift. 4—6 Kl: tillige med dansk Skrift. Først efter Forskrift paa Vægtavlen, senere efter litograferede Forskrifter (Bjerring og Kjeldskovs) og efter Bog (6 Kl.).

Tegning. I de lavere Klasser efter Fortegning paa Vægtavlen, senere efter Hetsch's, Petersens og andre store Konturer og efter Helsteds Gibsornamenter. I det sidste Aar er Tegning efter Klodser og Vaser begyndt i de højere Klasser.

Gymnastik, kun fra 1ste April til Svømmetiden, og efter Ferien til 30te Septbr. Skolen deles i 2 Hold, hvert paa 100. Til hvert Hold er der 2 Lærere, som undervise samtidig.

Svømning, først fra Kl. 7 Aften, naar Katedralskolens Svømning er tilende, ved de samme Lærere med en Assistent.

Sang. Eleverne deles i 2 Hold, hvoraf det ældste synger tostemmige, det yngste enstemmige Koraler og Sange.

Skolen meddeler i alle Klasser 33 Timers ugentlig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Undervisning foruden Gymnastik og Sang. Timernes Fordeling mellem Fagene gjennem hele Skolen ses af følgende Skema:

	6 Kl.	5 Kl.	4 Kl.	3 Kl.	2 Kl.	1 Kl.	Sum.
Dansk	4	4	6	7	8	9	38
Religion	4	4	4	4	4	5	25
Historie	3	3	3	3	2	2	16
Geografi	2	2	2	2	2	4	14
Tysk	3	3	4	4	4	»	18
Naturhist.	2	2	2	2	2	»	10
Geom. og g. T.	3	2	1	»	»	»	6
Aritmetik	2	2	2	»	»	»	6
Naturlære	3	2	»	»	»	»	5
Regning	3	4	4	5	5	6	27
Skrivning	2	3	3	4	4	5	21
Tegning	2	2	2	2	2	2	12
Sang	2	2	2	1	1	1	3
	35	35	35	34	34	34	201

(Desuden 2 Timer Gymnastik om Sommeren).

Fagenes Fordeling mellem Lærerne var i forrige Skoleaar følgende:

Skoleinspekteren: Religion og Verdenshistorie 6 Kl, Tysk 3 Kl.

Hr. Lauritsen: Religion 3—5 Kl, Dansk 5 Kl, Tysk 2 og 4—6 Kl, Historie 2 Kl.

Hr. Schmidth: Naturhistorie 2—6 Kl, Geografi 4—6 Kl, Skrivning 1 og 3—6 Kl.

Hr. Jensen: Regning 3—6 Kl, Matematik, Naturlære, geometrisk Tegning i hele Skolen.

Hr. Poulsen: Geografi 1—3 Kl, Dansk 2 og 4 Kl, Religion 1 og 2 Kl, Historie 4 Kl.

Hr. Christensen: Dansk 1 og 3 Kl, Regning 1 og 2 Kl, Historie 1 og 3 Kl.

Hr. Thrige: Skrivning 2 Kl.

Hr. Bredsdorff: Historie 5 og 6 Kl, Dansk 6 Kl.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hr. Løngreen: Tegning; Hr. Organist *Hansen:* Sang; Dhrr. *Holm* og *Lauritsen:* Gymnastik i hele Skolen.

Hvor flere Lærere samvirke i et Fag, ere de i de sidste Aar begyndte med at følge deres Klasser ved Oprykningen, saaledes i Tysk og tildels i Dansk og Historie.

Elevantallet var 1 Januar 1871 215, nemlig 1 Kl. 37, 2—4 Kl. hver 40, 5 Kl. 34, 6 Kl. 24. Det er meget uheldigt, at 6 Kl. mister og 1 Kl. faar en stor Del af sine Elever i Løbet af Skoleaaret. For at bøde herpaa, er Aarsprøven i de sidste Aar bleven rykket fra Juli hen før Foraarskonfirmationen, og det er iaar vedtaget, kun at modtage Elever ved Skoleaarets Begyndelse. Eleverne blive, ogsaa fra denne Skole, konfirmerede ved 14 Aars Alder eller om muligt tidligere, uden Hensyn til, hvilket Standpunkt de have naaet i Skolen. De gaa ud af 6te, 5te, ja endog af 4de Kl. — De Elever, der naa 6 Kl, tilbringe her fra et Par Maaneder indtil 2 eller 2½ Aar, saa Selskabet her er meget blandet og gjør paa dette Skolens øverste Trin en energisk, sluttet Underviisning med tilsvarende Tilegnelse besværlig for Lærerne.

Skolen lider ogsaa ved for stor Fluktuation blandt Eleverne, hvad der hænger sammen med, at mange Forældre ømme sig ved at betale Skolepenge hele Skoletiden og mene, at et Par Aars Afpudsning i «en Heldagsskole» maa dog ogsaa kunne gjøre det. Børnene komme derfor ofte for sent ind og gaa for tidlig ud. Af Elever, som i 1863—70 gik ud af Skolen, havde kun lidt over Halvdelen naaet at være Elever 4 Aar. Medens den aarlige Tilgang for at holde Elevantallet konstant kun burde være 30, har det i flere Aar været henved 60.

Skolepengene baade her og i Pigeskolen ere 1 Rd 8 Sk maanedlig. Hver 15de Plads er Friplads.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Pigeskolen (begyndt 1857) har c 100 Elever i 4 Klasser, der besørges af 1 Lærer og 3 Lærerinder (hvoraf 1 i Haandgjerning). Dog underviser Skoleinspektøren ældste Klasse i Religion, og i den Tid har Læreren Timer i Drengeskolen.

I den store Skolegaard i Klaregade (hvor der ialt findes 10 Skolestuer og 5 Lærerboliger) har den 4 ret gode Klasseværelser, som ved grundig Reparation i de sidste Aar ere satte i en sømmelig Stand. — Det var nok oprindelig Hensigten, at, naar Børn indmeldtes ved 7 Aars Alder, skulde de tilbringe 1 Aar i første og 2 Aar i hver af de højere Klasser. Forældrene ville imidlertid helst indmelde Børnene i det 9de Aar (eller senere), meget tarvelig forberedte, og Forfængelighed fordrer saa, at de hurtigst mulig oprykkes i 4de Klasse, hvor de saa gjerne kunne sidde 2—3 Aar, men dog udmeldes nogle Maaneder før Konfirmationen — helst saa tidlig som Skolens Samtykke dertil kan erhverves. Oprykkes et Barn ikke, bliver det jævnligt til Straf (for Skolen) sat i Privatskole, hvorfra det saa dog gjerne vender tilbage, naar den fortørnede Moders Vrede har sat sig.

At Børn skulle ind- og udmeldes ved Aarsprøven er her endnu mindre end ved Drengeskolen gaaet op for Forældrene, og for at værge sig og sin Undervisning har denne Skole derfor ogsaa iaar maattet afskaffe enhver Indmeldelse i Aarets Løb.

Skolens Læseplan er kortelig omtrent følgende:

Dansk: 1 Kl: Matzens Udgave af Withs Børnebog: Læse-, Stave-, Skrive- og Gjenfortællingsøvelser. Vers udenad. Da Klassen hidtil har endt med at have over dobbelt saamange Elever, som der var i Begyndelsen, kunne Eleverne ikke holdes sammen. — 2 og 3 Kl: Funch, R. og V.s Læsebog (c 100 Sider i hver Klasse). Indøvelse af Ordklasser og Sætningens Dele. Vers udenad. Gjenfortællingsstile. — 4 Kl:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Matzens større Læsebog, c 200 Sider til Oplæsning og Samtale. Bojesens Sproglære. Fædrelandshistoriske Digte udenad. Stile, mest Gjenfortælling.

Religion: 1 Kl: Af gamle Testamente til Saul, og af det nye nogle lettere Fortællinger og Lignelser. Buddene efter Katekismus. — 2 Kl: Nogle af de vigtigste Personligheder i g. Test. og Jesu Levnetsløb. Buddene og 1ste Art. efter Balslevs Lærebog. — 3 Kl: Hele g. og n. Test. — I Lærebog: om Synden og Gjenløsningen. — 4 Kl: I Forbindelse med Lukas Evangelium eller med Lidelseshistorien og nogle af Kristi Taler læses 3die Trosartikel, Bønnen og Sakramenterne. — Psalmer.

Fædrelandshistorien læses i de 2 øverste Klasser med Benyttelse af Kofods Lærebog.

Geografi: 1 Kl: Danmark mundtlig. — 2 Kl: de 3 nordiske Riger. — 3 Kl: det øvrige Evropa. — 4 Kl: de andre Verdensdele og Danmark. — Erslevs lille Kompendium og Lærebog Nr. 3.

Tysk: »Lærebog i det tyske Sprog« læses efterhaanden i 2—4 Kl. Ved Siden heraf bruges Rungs Læsebog i 3 og 4 Kl. til Oplæsning og Oversættelse. 4 Kl. naar til Side 150.

Naturhistorie. 3 Kl: Pattedyr. — 4 Kl: De andre Hvirveldyr. — Lütken: Dyreriget.

Regning. 1 Kl: Addition og Subtraktion. — 2 Kl: Multiplikation og Division. — 3 Kl: De 4 Species med benævnte Tal og Reguladetri med hele Tal. — 4 Kl: Brøk og sammensatte Opgaver.

Skrivning. Begge Alfabeter læres, først det latinske.

Tegning. Kopiering af tyske Landskabstegninger, mest af Hermes Zeichenschule.

Haandarbejde. 9—10 Timer: Strikning, Syning, Broderen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sang: De øverste Klasser tostemmige, de nederste enstemmige Koraler og Sange.

Elevantallet var den 1ste Januar 1871 100, nemlig 1 Kl. 20 (begyndte med 11), 2 Kl. 28, 3 Kl. 29, 4 Kl. 23. — Alle Klasser have 33 Timer ugentlig foruden Sang; dog er der i 4 Vintermaaneder samlet Skoletid Kl. 9—2. — Fagenes Fordeling i Klasserne ses af følgende Skema.

	4 Kl	3 Kl.	2 Kl.	1 Kl.	Sum.
Dansk	4	4	5	7	20
Religion	4	3	4	4	15
Historie	2	2	»	»	4
Geografi	2	2	2	2	8
Tysk	3	3	3	»	9
Naturhistorie	2	2	»	»	4
Regning	3	3	4	4	14
Skrivning	2	2	3	4	11
Tegning	2	2	2	2	8
Haandarbejde	9	10	10	10	39
Sang	2	2	1	1	3
	35	35	34	34	135

Fagfordelingen mellem Lærerne er:

Skoleinspektøren: Religion 4 Kl.

Hr. Thrige: Religion 1—3 Kl, Dansk 4 Kl, Naturhistorie og Geografi 3 og 4 Kl.

Frk. Brohm: Geografi og Regning 1 og 2 Kl, Historie 3 og 4 Kl, Tegning 1—4 Kl, Haandarbejde 4 Kl.

Frk. Mumme: Dansk 2 og 3 Kl, Strikning 1 Kl, Tysk og Skrivning i hele Skolen.

Frk. Hansen: Haandarbejde 1—3 Kl, Dansk 1 Kl.

Hr. Organist Hansen: Sang.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

2. Friborgerskolen.

Den giver ligesom de andre Friskoler kun Halvdagsundervisning i 4 Klasser. Drenge- og Pigeskolen ere helt adskilte, hver med c 200 Elever. Hver Afdeling har 2 Lærere, som have delt Fagene mellem sig gjennem alle 4 Klasser.

Friborgerskolen er en aristokratisk Skole; den er især Friskole for pæne Folks Børn. Tidligere var den forbeholdt Børn af »Borgere«. Nu da dette Begreb i sin ældre Betydning ikke mere existerer, er Adgangen fri for Alle; men Traditionen bevarer sig med stor Sejghed; og, da den Fordring endnu fastholdes, at Børnene her selv skulle bekoste Læsebøger og Skolerekvisitter, blive de fattigste Børn sjeldent satte i denne Skole. Børnene have derfor gjerne lært lidt i Smaaskoler, før de indmeldes; og den Tid, der herved vindes med Hensyn til de første Elementer i 1ste Klasse, benyttes i Forbindelse med den Fordel, som Fagfordelingen giver, til i det Hele at føre Børnene lidt videre her end i de andre Friskoler. — Med Hensyn til Elevantallet i de enkelte Klasser (c 50) og de ringe Fordringer, der kunne stilles til Hjemmefliden, staar den ikke over de andre Friskoler. Børnene have gjerne den halve Dag Byærinder eller Fabrikarbejde og komme undertiden trætte paa Skolen Kl. 8 om Morgenen.

Timetabellen er følgende:

	4 Kl.	3 Kl.	2 Kl.	1 Kl.
Dansk	4	5	5	5
Religion	4	4	4	3
Historie og Geografi	2	1	»	»
Tegning	2	1	»	»
Regning	4	4	4	4
Skrivning	2	3	2	3
Sang	1	1	»	»
	19	19	15	15

(Drengene 2 Timer Gymnastik om Sommeren).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sammenligner man denne Timetabel med de andre Friskolers, ses det, at man, ved at indskrænke Timetallet i Religion og Dansk, har vundet Tid til flere Regnetimer og lidt Undervisning i Historie og Geografi og i Tegning. I Pigeskolen er det sidste Fag dog bortfaldet og Timerne ligeledes lagte til Historie og Geografi.

Som Læseplan kan her kun angives, hvad der omtrent i Løbet af 2—3 Halvaar læses i hver Klasse. En anordnet Læseplan vides ikke at existere, saa hvad her meddeles, er, hvad der i Praxis har udviklet sig, noget forskjellig modificeret i Drenge- og Pigeskolen.

Dansk. 1 og 2 Kl: Jensens Læsebog. Afskrivning efter Bog og andre Retskrivningsøvelser begynde tidlig, især i Pigeskolen, hvor tillige endel Vers læres udenad. De fleste Børn have begyndt at læse, før de indmeldes, men med den fra Pogeskolerne bekjendte Tankeløshed, forkerte Udtale og andre Unoder. 3 og 4 Kl: Wulffs Læsebog. 3 Kl. læser de lettere Fortællinger og øves i Diktatskrift. 4 Kl. læser Resten af Bogen og øves i Gjenfortællingsstil og Brevskrivning. — De vigtigete Ordklasser og Sætningsdele indøves. — Til Retskrivning anvendes gjennem hele Skolen 2 Timer ugentlig.

Religion. 1 Kl: De lettere Fortællinger i gamle og ny Testamente. — Derefter læse Drengene i 2 Kl: Det gamle Testamente og Psalmer som Forberedelse til første og anden Trosartikel. — 3 Kl: Det ny Testamente og efter Lærebog: Buddene og de to første Artikler. — 4 Kl: Den anden Halvdel af Lærebogen og det ny Testamente; af og til Søndagsevangeliet. — Pigerne i 2 Kl: Hele Bibelhistorien og 4 Parter af Katekismus. — 3 Kl: Hele Bibelhistorien og Lærebogen i Løbet af 2 Aar, hvad saa udførligere gjentages i 4de Klasse.

Fædrelandshistorie læres i de 2 øverste Klasser

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

enten uden Bog eller med Benyttelse af Barfods Kompendium. Drengene lære i 3 Kl. Gude- og Heltesagn, og i 4 Kl. gjennemgaas Historien i Løbet af hvert Aar. Pigeskolen bruger Sagnhistorien til Fortælleøvelser i 1 Kl. og læser i 3 og 4 Kl. Historien delt i 4 halvaarlige Kursus.

Geografi. 3 Kl: Danmark og Skelet af Evropa. 4 Kl: Evropa udførligere og Omrids af de andre Verdensdele.

Regning. 1 Kl. naar ind i Multiplikation. 2 Kl: De 4 Species. 3 Kl: Øvelser i de 4 Species med benævnte Tal, Reguladetri. 4 Kl: Brøk.

Skrivning. Begge Alfabeter læres, i Drengeskolen først det danske, i Pigeskolen først det latinske.

Tegning (kun i Drengeskolen). 3 Kl: forberedende Øvelser. 4 Kl: Øvelser efter Hetsch's og Petersens store Konturer.

Velbegavede og lærelystne Børn, der komme fra gode Hjem, faa i denne Skole en ret antagelig Undervisning og Uddannelse. Deres Tal kan maaske anslaas til mellem Halvdelen og Trediedelen af det hele Antal. De andre ere komne det, ikke meget høje, Maal mere eller mindre nær. Til de sidste hører den store Mængde, som kun naa til 3die Klasse. Disse deltage i Drengeskolen med i 4de Klasses Religionsundervisning.

Forældrenes Begreber om, hvad der skal læres i Skolen, indskrænke sig ofte til det Allertarveligste. De lade Børnene i det Hele forsømme nok saa meget, som i de andre Friskoler, og kunne slet ikke forstaa, at der stilles strenge Fordringer til stadigt Skolebesøg, naar Børnene ved 12—13 Aars Alder have lært at læse og skrive nogenlunde. Dette er en af de mange Hindringer for et godt Skolevæsen i Odense.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

3. Almueskolerne.

Odense er den eneste af vore større Kjøbstæder, som indtil nu har beholdt Landsbyskolens Form i sine Almueskoler saaledes, at hver Lærer har sin Skole. Dog er der den ikke uvæsentlige Forskjel, at hvert Barn her gjennemgaar 2 Skoler, først 2 Klasser hos *en* Lærer, saa 2 Klasser hos en anden. Skjønt dette medfører den Fordel, at hvert Barn gjennemgaar 4 Undervisningstrin, saa svækker det tillige den enkelte Lærers Ansvar og Tilfredsstillelse ved hans Gjerning: Han maa maaske afgive sine velforberedte Børn ved 10—11 Aars Alder til en Lærer, som forkludrer, hvad han har begyndt; eller han modtager Børnene saa slet forberedte, at han saa at sige maa begynde Alt forfra. Denne Betragtning turde efterhaanden have gjort netop de flinkere Lærere tilbøjelige til at opgive den Selvstændighed, hvorved de for Tiden kunne glæde sig.

Hvad og hvormeget og hvorledes der læses og læres, er ved denne fuldstændige Uafhængighed aldeles overladt til hver enkelt Lærers Dygtighed og Samvittighedsfuldhed. Med de almindelige Forskrifter i Loven af 1814 for Øje og følgende saa nogenlunde en avtoriseret Timetabel og de for Skolen fastsatte Lærebøger, gjør han Gjerningen efter sine Evner og sin Tilbøjelighed, idet han maaske ved sin Begavelse og sin Flid overvinder de Vanskeligheder, som Forholdene i rigt Maal lægge ham i Vejen; eller maaske han tilegner sig en vis Routine, der idetmindste for den tilfældige Betragter frembringer et Skin af at han er en Kapacitet som Lærer; eller han prøver maaske kun en lille Tid at løfte Sisyfus-Stenen, men bliver snart træt og gaar saa paa Akkord med alle Vanskelighederne. Man kan jo forstaa Skoleplanen saaledes, at det Hele bliver et mekanisk Arbejde — ikke engang af Læreren, men af Eleverne: Ramsen indenad og Ramsen udenad, Afskrift efter Forskrifter og Regning efter Regnebøger. Man kan ogsaa stiltiende gaa paa Akkord med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forældrene, at de af og til skulle have Lov til at holde Børnene fra Skole (f. Ex. om Lørdagen); og med Børnene, at de ikke behøve at komme præcis, at møde rene og ordentlig paaklædte, at høre stadig efter, at bestille noget hjemme og paa Skolen o. s. v.; og med sig selv, at man kan hendøse Tiden eller varetage andre Forretninger, medens Børnene «læse over» eller de ældre høre de yngre; eller man kan ved Undervisningen ride sine Kjepheste, hvoraf en Lærer plejer at have nok saamange som de fleste andre Mennesker o. s. v., o. s. v. Alt dette er Muligheder, der vistnok endnu bestandig virkeliggjøres i mange af vore Landsbyskoler, og som ved Skolevæsenets nuværende Ordning ogsaa ret godt kan finde Sted hos os i temmelig stor Udstrækning trods alt Tilsyn, naar dette ikke efter forgæves at have paavist Manglerne vil stile paa vedkommende Lærers Afskedigelse — hvad det jo nødigt vil, saameget mere som Sligt hertillands er uhørt. Dette er en af de mange Grunde, hvorfor man — hvor det er muligt, og hvor Forældre, der ikke selv kunne kontrollere Undervisningen, tvinges til at sætte deres Børn i offentlig Skole — maa foretrække større Skoler med Fleres Samarbejden og med en Ordning, der baade heldigt begrændser og udvider den Enkeltes Frihed, der modarbejder Fristelserne og ansporer Energien; især rigtignok, naar der saa er en flink ansvarlig Bestyrer, hvem Lærerne have Lyst til at følge, fordi de i det Hele dele hans Syn paa Skolegjerningen og dens Maal, hvad der jo atter snarest vil ske, naar for det Første han er sin Post voxen (og ellers bør han ikke have den), og han dernæst har tilbørlig Indflydelse paa Valget af sine Medarbejdere.

Nogen Undervisningsplan for Almueskolerne findes endnu mindre end for Friborgerskolen; og, da en Omtale af, hvad der præsteres ved de enkelte Skoler, saaledes indirekte vilde komme til at indeholde en Kritik over den enkelte Lærer, skal en saadan Omtale i det Enkelte ikke her finde Sted. Kun for at vise, hvor forskjelligt Resultatet kan blive ved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en tilsyneladende ensartet Ordning, og hvor forskjellig Opgaven bedømmes, hvor den ganske overlades til det individuelle Skjøn, skal her anføres Exempler paa de forskjellige Resultater, som tilstræbes, og ad hvad Vej de søges opnaaede.

Dansk. I 1ste Klasse modtages hvert Halvaar nye Elever, hvoraf enkelte ikke kjende Bogstaver. Arbejdet med disse nye Elever overlades af nogle Lærere væsentlig til ældre Børn (Bihjælpere), der maa lære de yngre Bogstaver og Stavelser. Den øvrige Klasse følges heller ikke rigtig ad, men bestaar af flere Partier. Læseøvelserne gaa kun ud paa at samle Bogstaverne i Stavelser, disse i Ord. Det sker oftest i Kor, undertiden med Takt af Hammerslag. I 2den Klasse fortsættes saa denne Øvelse, og Børnene søges bragte til uden for langt Ophold at kunne udstøde det ene Ord efter det andet og dette Maal kan saa vel naas ved 10 Aars Alder. Fortsættes der i dette Spor i næste Skole (3die og 4de Klasse) bringes Børnene til at kunne forelæse et Stykke højt og temmelig hurtigt med unaturlig, monoton Stemme, af og til pludselig standsende, idet de snuble over et ukjendt Ord eller en vanskelig Bogstavforbindelse, medens Vanskeligheder i Tanken ikke volde nogen Standsning. Og saaledes anses Maalet for naaet og der gives ved Examen 2 (ɔ: meget godt) for en saadan Præstation i «Læsning».

Andre Lærere, som ogsaa kæmpe med de uensartede Elementer i første Klasse, begynde dog strax fra Begyndelsen at fordre Forstaaelse af det Læste, og det er dem derfor heller ikke ligegyldigt, hvad Indholdet af Børnebogen er. De fordre, at det Læste skal fremsiges med naturlig Stemme og med Forskjel mellem betonede og tonløse Stavelser, lydelige og stumme Bogstaver. I anden Klasse følges saa alle Børnene ad; der læses højt for dem, forat de gjennem Øret kunne lære at opfatte Tonefaldet og den logiske Akcent. Der staves udenad, for at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gjøre dem fortrolige med Ordenes Skrivemaade og Afledning, og der tales med dem om Indholdet, saa at Læsningen strax nedsættes til det, den skal være, et Middel til at vække Tanker og udvikle den aandelige Synskreds.

Fortsættes der i dette Spor i 3die og 4de Klasse, kan der ved Hjælp af passende Læsebøger vækkes betydelig Læselyst og med den indskrænkede Tid præsteres en tænksom Oplæsning af en Fortælling eller et beskrivende Stykke, ja selv Digte kan man faa at høre taalelig godt forelæste; og der kan tillige ved Udgangen af Skolen præsteres en Retskrivning, som for de bedste Elevers Vedkommende er upaaklagelig. — Ved Examen gives ligeledes 2 for en god Præstation af denne Art, men det ses let, at den er meget forskjellig fra den før omtalte. Karakteren er nemlig her som altid kun en Dom over Elevens og ikke over Lærerens Arbejde, hvad Lærere, der glæde sig over glimrende Examenskarakterlister, vel bør lægge sig paa Hjerte.

Til Undervisningen i Dansk bruges nu for yngre Børn Bredsdorffs Abc og Læsebog, Withs Børnebog og Jensens Læsebog; for de ældre Wulffs eller Funchs eller Matzens større Læsebog. Retskrivningsprøven er snart Diktat, snart let Gjenfortælling.

Religion. Heri er Undervisningen om muligt endnu mere forskjelligartet end i Dansk. Maalet, som er, at Barnet tilegner sig Troens Indhold baade som Aabenbaring (den bibelske Historie) og i dens Anvendelse paa sit eget Liv (Katekismus), er vistnok givet, og Vejen, som indslaas ved efterhaanden at gjøre Barnet fortrolig med Bibelhistorien og Katekismen, er paa en Maade ogsaa forud betegnet; og dog mærker man her, hvor Barnets Personlighed skal berøres, eller rettere dannes, allertydeligst, hvorledes al Undervisning hænger sammen med Lærerens egen Personligked, og hvor lidt det nytter at Vej og Maal paa udvortes Maade er ham anvist. — Idet Skoleanordningen af 1814,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som helt igjennem bærer Rationalismens Præg, adskiller den bibelske Historie fra «Religionen», har den anvist den Vej, som endnu følges af mange Lærere, at benytte den bibelske Historie som en Række Fortællinger, som Eleven «kan» og «har lært», naar han kan gjenfortælle dem. Paa dette Standpukt bliver Forskjellen mellem den dygtige og mindre dygtige Lærer blot, at denne lader Eleven lære Bogen udenad paa Ramse, uden at forstaa, hvad han selv siger, medens hin forklarer Ord og Billeder og lejlighedsvis gjør geografiske og kronologiske Bemærkninger. Den bibelske Historie har nu et saa mægtigt tiltalende religiøst Indhold, at enhver Syslen dermed, om det saa kun er for at lære udenad paa Ramse, kan efterlade Frøkorn i Sjælen, som engang kunne komme til at gro; men alligevel bør den aldrig og vil af kristne Lærere heller aldrig blive behandlet som blot Historie og Emne til Gjenfortælling; og det giver derfor intet heldigt Indblik i den religiøse Undervisning, naar man ser Lærere, som efter at have «katekiseret» med stor Anstrengelse i «Religion», efter at have analyseret Begreberne og indprentet Moralen — thi herpaa gaar den «Religions»-Undervisning ud, der svarer til hin bibelhistoriske — saa ere lykkelige ved at kunne udhvile sig efter Anstrengelsen, idet de begynde paa Bibelhistorien. Naar Børnene nemlig ere flinke, saa kan Læreren nu slaa sig til Ro, og idet det ene Barn afløser det andet, og medens vi undertiden temmelig hurtig komme fra Abraham til Moses og fra Brylluppet i Kana til Lazarus' Opvækkelse, sidder Læreren blot som «Hører» og afbryder blot for at sige «den Næste» eller «videre».

Undervisningen i «Religion» drives jo undertiden ganske paa samme Maade, saa der kun fordres Opramsning af Lærebogens Paragrafer, Skriftsteder og Anmærkninger uden nogen Bevidsthed hos Børnene om det rige, forskjelligartede Indhold; man kan saa opleve, at Alt hvad der kan siges om Daaben eller en af Trosartiklerne absolveres paa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

et Kvarterstid eller mindre, og det generer Læreren at skulle dvæle længere derved, med mindre han maa begynde forfra igjen — i Sandhed et kompendiøst Udbytte af aarelang Undervisning; men i Almindelighed lægges der Vind paa den egentlige Katekiseren eller forstandsmæssige Analyse af Trossandhederne. Den Oplysning ved Forstandsøvelser, som forsømmes ved «Læsningen», anbringes her saa paa urette Sted, hvor Lys og Varme ikke gjerne maatte skilles ad. En Kundskab og Begriben er her jo vistnok paa mange Punkter baade mulig og nødvendig, og kan ogsaa, naar Grundlaget er lagt, fremmes i Samtaleform, men det glemmes for meget, at den Forstaaelse, som det fremfor Alt kommer an paa ved al Religionsundervisning er, «at forstaa med Hjertet».

De Lærere, som drive Religionsundervisningen paa denne Maade trættes synlig derved i Aarenes Løb, og deres Øvelser blive efterhaanden tørrere og magrere. Uden dette kunde det heller ikke forstaas, at i de højere Klasser det Meste af Bibelhistorien og Lærebogen, ja undertiden begge i deres Helhed, kunne gjennemgaas i et Halvaar — noget, hvori der undertiden sættes en Ære, men som for den, der kjender til kristelig Katekese, ikke giver nogen fordelagtig Forestilling om den meddelte Undervisning, som ikke bliver fyldigere derved, at det hedder, at det for Børnene er en Repetition af, hvad der er meddelt 3—4 Gange iforvejen.

Andre Lærere give derimod den første bibelhistoriske Undervisning mundtlig uden Bog. De give sig god Tid med de første Fortællinger i g. og ny Test. og understøtte den religiøse Tilegnelse ved passende Psalmer og Sange. I anden Klasse udvides saa det historiske Stof, idet der medtages meget, som Balslevs lille «Bibel» ikke omtaler; og ved Samtaler om Indholdet heraf og ved tilhørende Psalmer grundlægges de kristelige Begreber hos Børnene (jvf. Joh. Ev. 1, 4: Livet var Menneskenes Lys). Derpaa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gjennemgaas af Nogle først den simple Katekismus og senere i mindre Partier den udførligere Lærebog, understøttet og anskueliggjort ved Livsbillederne i Bibelen, baade de historiske og Lignelserne; og under hele Undervisningen indlemmes det Lærte yderligere i Barnets egen Livskreds ved Psalmer, som læres og synges.

Imellem de forskjellige Undervisningsmaader, som her ere karakteriserede, findes naturligvis — da i Almueskolen enhver Lærer er Religionslærer — Overgange; og det Billede, som her er givet, vil utvivlsomt passe overalt, hvor der er en større Kreds af Lærere, for hvem det borgerlige Embede at være Skolelærer er forbundet med den kristelige Menighedsgjerning at vejlede Børn i Kristendom. Det er nemlig ganske tilfældigt, om Læreren kan magte denne Opgave, da han ikke er ansat med fornødent Hensyn hertil. Men heri ligger da en Opfordring til, ved en Sammendragning af Skolerne, at betro denne, som enhver Del af Undervisningen, til de Lærere, som egne sig til den.

Skrivning. Det er en gjennemgaaende Fejl ved vore Almueskoler, som har sin Grund i Aandløshed og i Mangel paa en levende Anskuelse af Undervisningens Opgave i sin Helhed, at adskille og sondre de Øvelser, der gjensidig burde understøtte hinanden. Foruden andre Ulemper medfører dette en ikke ringe Bortødslen af den knapt tilmaalte Tid. Ligesom Læsningen er skilt fra de derhen hørende Tænkeøvelser og den Oplysning om menneskelige Livsforhold, som gjør Læsning til et fornøjeligt Arbejde; ligesom den bibelske Historie for en Del gjøres ufrugtbar for Børnenes religiøse Udvikling ved at nedsættes til blot historisk Fortælling, idet den egentlige Religionsundervisning henlægges til andre Timer, saaledes bliver Øvelsen i Tankernes Nedskrivning og i Ordenes rette Stavemaade adskilt fra Indøvelse af Skrifttrækkene, den saakaldte Skjønskrift. I højere Skoler, hvor hver af disse Færdigheder eller en enkelt af dem skal drives til Fuldkommenhed, kan

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en saadan Arbejdsdeling i enkelte Retninger være forsvarlig og endog tidsbesparende; men i Almueskolen er man vistnok paa Afveje og gaar glip af Maalet ved en altfor vidt dreven Sondring. Man bør snarere gaa den modsatte Vej og saavidt muligt indlemme alle Skriveøvelser i den hele Undervisning i Modersmaalet, ligefra Begyndelsen understøttende Læse- og Staveøvelserne. Dertil hører, at Børnene i Begyndelsen have omtrent lige saa mange Skrive- som Læsetimer; men, naar man saa indskrænker sig til et Alfabet, og helst det latinske som det letteste og det, som staar de tilsvarende trykte Bogstaver nærmest, saa understøttes derved alle de forberedende Øvelser til Modersmaalets Tilegnelse, og man kan saaledes i forholdsvis kort Tid lære Børnene at skrive, uden egentlig særlig at have anvendt synderlig Tid til at lære dem Skrifttrækkene. Den flittige Øvelse danner Haanden og afrunder Trækkene, især naar man flere Aar lader Børnene skrive Bogstaverne store og mellem to Streger og sørger for, at der i Læsebogen findes gode Forskrifter med simple og rene Træk. Fejlene paavises og paatales stadigt samtidigt med, at Indholdet og Stavningen efterses. Smaabørns naturlige Skrivelyst benyttes til daglige Øvelser i Hjemmet, der medbringes og efterses paa Skolen; og herved vil det vise sig, at Almuebørn forholdsvis hurtig kunne lære at skrive godt, ja endog efterhaanden, som de voxe til, faa en ejendommelig Haandskrift, hvad der tyder paa, at Aand og Haand ere blevne vante til at følges ad.

Saaledes er det endnu ikke i vore Almueskoler. Efter de kedsommelige Stave- og Læsetimer, komme (som oftest dog kun 2—3 Timer om Ugen) de kedsommellge Skrivetimer, først a, b, c, saa ama og bmb, og endelig hele Rækken igjennem til «Xantippe» og «Zaragossa». Dermed gaar 3—4 Aar i de første Klasser. Naar saa Retskrivningsøvelserne begynde i 3 Kl., saa skrives der efter trykte Bogstaver, og Børnene, som endnu famle i Trækkene, have

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ingen Forskrift for Øje. Ved Eftersynet noteres Stavefejlene, men i Almindelighed ænses Skriften ikke. Saa komme Skjønskrifttimerne; men, idet man nu ved Afskriven efter Bog eller Diktatøvelser har vænnet Børnene til blot at se eller høre efter Ordene, saa nytte de smukke Forskrifter heller ikke synderlig mere. Hver gjentager saa sine kantede Former og uligestore konvergerende og divergerende Bogstaver om og om igjen, og Kedsomheden ved at gjentage den samme Tirade og være lænket til det samme mekaniske Arbejde gjør, at saa ikke saa sjeldent den nederste Linie paa Siden er slettere end den øverste, og sidste Side i Bogen idetmindste ikke bedre end den første.

Nogen egentlig Skjønskrift præsteres derfor ikke ved Udgangen af vore Skoler. Der er naturligvis stor Forskjel fra det ret Gode til det meget Daarlige, men de fleste Præstationer ere under det Middelmaadige; og Breve fra vor Almue røbe, foruden andre Mangler ved Skolegangen, tillige, at Skrivefærdigheden, som kun lidet benyttes, ikke har været stor nok til, at den blot taalelig kan bevares gjennem Aarenes Løb.

Regning. Dette Fag er i en dygtig Lærers Haand til stor Glæde for Børnene og bidrager ikke lidet til deres Udvikling ved sine lette, korte, afvexlende Øvelser for Forstanden, Hukommelsen og Fantasien. Børn holde overhovedet ved deres Arbejder af bestemte Faciter og af at naa et ikke for fjernt Maal. Det er ogsaa udviklende at se Reglen først dæmre og derpaa træde klart frem gjennem de ensartede Exempler, og det er en Glæde saa at anvende og befæste den ved at anvende den paa nye Exempler. Det er udviklende efterhaanden at komme ind i Talsystemets Harmoni og symmetriske Bygning, at se de mindre, adspredte Regler efterhaanden føres ind under højere Enheder; det udvikler Sandsen for Regelmæssighed, Orden, Arkitektonik, som jo netop i Tallene have deres strengeste ufravigelige Udtryk.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men saa oplader Systemet tillige sin Rigdom og Frihed i det Regelbundne ved de mange Veje, der føre til samme Maal, ved den uendelige Elasticitet i Tallenes Opløsning og Sammensætning og ved den Frihed, som efterhaanden læres i Behandlingen af Opgaverne, hvor det atter bliver udviklende at lære at vælge den Løsning, som efter Opgavernes egen Natur er den hensigtsmæssigste.

De Udviklingsmomenter, som her ere fremhævede, ere — i Reglen vistnok ubevidst for Læreren som for Eleven — tilstede ved enhver god Regneundervisning, lige fra den tidligste Begyndelse. Men det forudsætter en livlig, omhyggelig, mundtlig Undervisning, der jævner alle Overgange og netop derved sætter Børnenes Kræfter i Bevægelse og giver dem Glæden ved det gradevise Fremskridt og den stadige Tilegnelse. Dette kan man især i Almueskoler med store Klasser og med mange uensartede Elementer kun naa ved væsentlig at lægge Vind paa Hovedregningen og øve den mundtlig ved en uendelig Mængde smaa fremadskridende Øvelser efter et bestemt Princip. Her kommer det fremfor Alt an paa at oplukke Forstaaelsen og sikre Tilegnelsen ved at kunne variere i det Uendelige, gjentage paa ny Maade med de tungnemme, opløse et lille Fremskridt i ti endnu mindre, forat bane Vejen for de langsomme, og saaledes gjøre Tanken og Reglen indlysende for Alle, saa de ikke blive hængende i Exemplet, men frit kunne anvende den i paakommende Tilfælde. Løsningen af en Regneopgave kræver aldrig andet, end at alle foregaaende ere løste; og naar et Barn derfor ikke kan regne et Stykke, saa mangler det forberedende Øvelser; maaske kun 1, maaske 100; men ere de gjorte, saa kan han regne Stykket med Sikkerhed og uden Hjælp.

Den Maade at undervise i Regning, som her er peget hen paa, have flere Lærere i vore Skoler efterhaanden søgt at tilegne sig, og flere Steder begynde Børnene ogsaa at regne hurtigt og sikkert i Hovedet. Brugen af Regne-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bøger og skrevne Apparater er i det Hele bleven indskrænket noget; men dog er der endnu altfor mange Exempler paa, at de 40—50 Børn i en Klasse regne, hvert paa sit Sted i tildels uforstaaede Opgaver i Regnebogen, fordi de aldrig ved samlet mundtlig Gjennemgang af Læreren faa rigtig Indsigt i, hvad de have Brug for til Opgavernes Løsning, og heller ikke lære at tilegne sig det Foregaaende med Sikkerhed, før de gaa til det Følgende. Det er uheldigt, naar en Klasse er delt i 2 eller 3 Partier; men det er uoverkommeligt for Læreren, naar hver Enkelt skal vejledes for sig.

Medens derfor i nogle 4de Klasser enkelte Børn regne godt med Brøker — for ikke at tale om «Regnekunster», som der ogsaa af og til drives paa — kunne andre i samme Klasse ikke udføre smaa Regnestykker i Multiplikation og Division med taalelig Hurtighed og Sikkerhed.

Hermed er Almueskolens Program omtrent udtømt. Den Øvelse i Skriftlæsning, som af og til drives, kan ikke tillægges synderligt Værd, da Erfaring viser, at Børnene ved Forelæsningen temmelig hurtig lære Skriftlæsningsapparatet udenad, og saa dog have ondt ved at dechiffrere en ukjendt daarlig Haandskrift. Evnen hertil beror hos den Ældre overhovedet mere paa et vist Kombinationstalent og paa Udviklingen i det Hele, end derpaa at man i Skolen har maattet arbejde sig gjennem en Mængde ulæselige Kragetæer, og denne hele Øvelse kan derfor vistnok trøstig lægges tilside, naar Undervisningen forresten drives, som den skal.

I Almindelighed benyttes af de 3 daglige Timer en til Religion, en til Læsning (+ Retskrivning for de ældre Børn), en vexelvis til Regning og Skrivning. Første Time begynder jævnlig med en Psalme.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

4. Forberedelsesskolerne.

Det Utilfredsstillende i det Resultat, som naas i vore Friskoler, skyldes en Mængde samvirkende Aarsager, hvoraf nogle lettere, andre kun vanskelig, atter andre for Tiden slet ikke kunne fjernes. En Hovedaarsag maa søges i den Forstyrrelse, som hele Undervisningen i første Klasse lider ved den halvaarlige Optagelse af nye, aldeles raa Elementer; en anden er Klassernes Overfyldning. De ved en daarlig Begyndelse fremkaldte Onder virke opefter gjennem alle Klasser, og Friskolernes Omdannelse er derfor begyndt med en radikal Forandring af hele Undervisningens Grundlag i de saakaldte Forberedelsesskoler. Disse ere bestemte til efterhaanden at optage alle Børn fra 7 til 9 Aar og aflevere dem med en bestemt Udvikling og Uddannelse til den egentlige Friskole, hvor de saa skulle gjennemgaa 4 etaarige Klasser med et Aars Frist til Forsinkelse paa Vejen. Oprettelsen af disse Skoler har været saa heldig allevegne at finde en gunstig Modtagelse: hos Befolkningen, der hellere vil have deres Smaabørn her end i større Skoler; hos den bevilgende Myndighed, der herved sparer ikke ubetydeligt i Skolevæsenets Udgifter, da Lærerinderne her kunne ansættes med ringere Løn (Loven 8 Marts 1856 § 1), og hos Lærerne, der ved disse Skoler ere slupne for de mindst forberedte Børn og for overfyldte Klasser; og alle disse mindre Fordele have saa gjort, at Skolerne i Ro have kunnet arbejde sig frem og vise, hvad der ved dem er Hovedfordelen — den forbedrede Undervisning og «gode Omgang», som gjør dem skikkede til at danne Grundlaget for hele Friskolens Omordning.

Hver Skole bestaar af 2 parallele, af hinanden uafhængige Klasser (egentlig 2 Skoler), hver med 30—33 Børn, der undervises af en Lærerinde, som giver hver Klasse 18 Timer. Børnene modtages aldeles uforberedte ved samtidig Indmeldelse og forblive samlede i 2 Aar, uden

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at der i denne Tid optages en eneste ny Elev i Klassen. Undervisningen er mundtlig og beskæftiger altid alle Børn samtidig. Læsning læres — til stor Forbavselse for Forældrene — efter Lydmetoden, hvorved Øret oplukkes og Opmærksomheden i overordentlig Grad vækkes og skærpes. Ordets Betydning, Udtale og Skrivemaade læres herved samtidig; derfor gaa Øvelserne i en rigtig og nøjagtig Udtale, i Ordets Forstaaelse og dets Læsning eller Nedskrivning Haand i Haand. I de Læsebøger, som benyttes, følges et bestemt langsomt fremadskridende System, hvorved Alt er lagt tilrette for Børnene i Sætninger, Smaafortællinger, Rim og Billeder, som anspore deres Evner og indeholde Stof til Samtale og Exkurser paa de Livsgebeter, som efterhaanden kunne gjøres tilgængelige for dem.

Til denne Del af Undervisningen anvendes 12 Timer ugentlig. De lære derved — naturligvis i forskjellig Grad, men dog saaledes at de bestandig følges ad — at læse afd. Skoledirektør Withs Børnebog (i den oprindelige Udgave) godt højt med naturlig Stemme og rigtig Betoning, at gjenfortælle og nedskrive, hvad de have læst (Versene udenad) og baade Skriften og Stavningen er god; den sidste for Manges Vedkommende fejlfri. Det følger af sig selv, at Lydmetoden kræver den af With fulgte Retskrivning; derimod er, i Modsætning til ham, den gammeldags Stavelsedeling forladt, da den altfor meget vanskeliggjør Ordenes rigtige Udtale af Almuebørn, og staar i Strid med de Fordringer, som Lydmetoden ellers stiller, og den Hjælp, den yder, til med Lethed at opfatte Ordenes Bøjninger, Afledninger og Sammensætninger. Naar With i Fortalen til sin Børnebog siger, at han intetsteds har set Principer opstillede for en konsekvent Gjennemførelse af den forbedrede Stavemaade, da kan hertil bemærkes, at nogen Vilkaarlighed og Inkonsekvens slet ikke hindrer Noget, da der er mange Ord, hvor det er ligegyldigt, om et Bogstav trækkes til den foregaaende eller efterfølgende

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Stavelse, og det Hele jo desuden er en Skoleøvelse, der som saadan ikke anvendes i Livet eller griber ind i Modersmaalets Brug; men netop som Skoleøvelse vil det ikke af den, som selv i aarevis har prøvet begge Metoder og gjort det med Forstand, kunne overses, hvilken Hjælp for Undervisningen det er at lære Børn (og navnlig Almuebørn) at sige og at skrive Mand-en, Skov-en, Blad-e-ne, yn-dig-e, istedetfor Man-den, Sko-ven, Bla-dene, yn-di-ge. Der er i de skrevne Selvlyds forskjellige Udtale Vanskeligheder nok for Undervisningen, som man skal tage sig i Agt for vilkaarligt at forøge.

Af Hensyn til Stavelsedelingen kunne desværre de første 24 Sider af Withs Børnebog ikke benyttes. Skolen bruger istedetfor Fru Hejns' Abc. Men forøvrigt kan Forfatteren af disse Linier ikke nægte sig den Glæde her at udtale sin Anerkjendelse og Beundring af Børnebogen, som, idetmindste saavidt hans Bekjendtskab til Skole- og Børneliteraturen rækker, maa betragtes som den bedste danske Børnebog, der nogensinde er skreven, hvorfor det i høj Grad maa beklages, at man, istedetfor at arbejde for dens forstandige Benyttelse i Fri- og Borgerskolernes Elementærklasser, har troet at burde skaffe den Afsætning ved at forandre Retskrivningen, som efter den sagkyndige Overskoledirektørs egen Anskuelse udgjør en væsentlig Del af det ved Bogen betegnede Fremskridt i Børneundervisningen.

Af de andre 6 Timer i Forberedelsesskolerne bruges 3—4 til Regning paa den forhen udviklede Maade. Tavlen bruges, ogsaa i Hjemmet, næsten kun til Støtte for Hovedregningsøvelserne. Børnene bringes til Sikkerhed i de 2 første Regningsarter og et ikke saa ringe Kjendskab til Tallenes Plads (Intervallerne), Sammensætning og Talsystemet i det Hele. Herved er Forberedelsen og Begyndelsen gjort til Multiplikation, og den lille Tabel er næsten helt lært ved de foregaaende Øvelser. En halv Time daglig bruges til Fortælling: I Begyndelsen Eventyr, Hi-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stories o. desl. Senere begyndes paa Bibelhistorien, hvor de første Fortællinger af g. og ny Test. meddeles med passende Sange og Psalmer. — Der synges overhovedet jævnlig med Børnene, og Undervisningen gaar i det Hele meget fornøjeligt.

Den første Klasse af denne Art oprettedes i Maj 1868; for Tiden er der ialt 6 med c. 200 Børn. I 3 Klasser er det toaarige Kursus tilendebragt, og Afgangsprøven retfærdiggjorde fuldstændigt de Forventninger, som Skoleinspektøren havde stillet til dem, ligesom de tilstedeværende Medlemmer af Skolekommissionen og Lærere udtalte deres Glæde over det opnaaede Resultat og Lærerindernes Dygtighed. Det er beklageligt, at Omordningen af de øvrige Friskoler ikke tidligere har kunnet fremmes saa meget, at der strax kunde bygges videre paa det givne Grundlag. Eleverne maatte derfor overføres i Almueskolernes anden eller tredie Klasse. — I en anden Henseende kan det dog anses for godt, at det Nye først er begyndt at blive kjendt og at vinde Tillid, og at Flere, som saa med Forundring paa Indretningen af den første Forberedelsesskole, ere gaaede over til den Mening, at her dog nok turde være et brugeligt Grundlag for den nye Skolebygning.

Som Tillæg til den foregaaende Skildring af de offentlige Skoler meddeles her endnu en kort Oversigt over

De ikke kommunale Skoler.

Odense By har det Held at have en lærd Skole og desuden i Lahns Stiftelse at faa 110 «hjælpeløse Børn» frit underviste. Desuden har den naturligvis en Mængde private Skoler af meget forskjellig Art. Af Katedralskolens 178 Børn (Nytaar 1871) ere 83 indenbys, og af disse atter 60 i den skolepligtige Alder. Da Skolen forbereder sine ikke-studerende Elever til den udvidede Realexamen, har

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Staten herved formentlig for Odenses Vedkommende indfriet sit i Skoleanordningen af 29 Juli 1814 § 87 givne Tilsagn om Statstilskud til de i Anordningen foreskrevne borgerlige Realskoler. At der nu ved Siden af Katedralskolen i de senere Aar hos os er begyndt at komme mere Liv i den Del af det private Skolevæsen, som har en videregaaende Uddannelse af Eleverne for Øie, end den som Friskolen kan byde, vidner om, at her har været eller er ifærd med at vaagne en Trang, som søger Tilfredsstillelse; og naar det private Skolevæsen drives, ikke som en Industri, men men med Alvor og Kjærlighed til Opgaven, fortjener det i høj Grad alle Vedkommendes, og særlig de offentlige Skoleavtoriteters og Byraadets Opmærksomhed og Understøttelse; thi det er selv i en By af Størrelse som Odense en pekuniært meget lidt lønnende Virksomhed, som desuden ved Savn af Lærerkræfter, passende Lokaler o. s. v. medfører store Bryderier for dem, der stille sig i Spidsen derfor. Ikke engang i Kjøbenhavn ere gode Skoler indbringende for Bestyrerne; hvor meget mindre her, hvor Forældrenes Betalingsevne gjennemgaaende er langt ringere og Tilgangen sparsom.

Odense har 3 private Drengeskoler med ialt 182 Elever, hvoraf Hr. Giersings «private Realskole» (108 D.) og Hr. Gregersens, som maaske nærmest kan kaldes Borgerskole efter dette Ords gængse Betydning (54 D.), tør antages at have en saadan Livskraft, at en Ordning af det offentlige Skolevæsen kan tage Hensyn til dem som Medhjælpere i at løse den fælles Opgave for Byens Skolevæsen. At disse Skoler kunne byde deres Elever Undervisning for en Betaling af 2—3 Rd. maanedlig kommer her i væsentlig Betragtning, ligesom ogsaa, at Giersings Skole i sit Program har sat den udvidede Realexamen som sit Maal, der antages naaet om 2 Aar af Skolens ældste Elever.

Af private Pigeskoler har Odense for Tiden 7 med ialt 380 Elever. De repræsentere højst forskjellige — og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

langtfra altid de sundeste — Principer paa Pædagogikens og Opdragelsens Omraade. Men om deres særskilte Fortrin og Mangler skal her ikke videre fremføres. I det Hele kan det vistnok siges, at de byde forstandige Forældre, som selv vaage over deres Børns Udvikling og nøje agte paa den Skole, som de betro deres Døtre, et godt Udvalg, hvorimellem der kan vælges, dels efter den forskjellige Betalingsevne, dels efter de Opdragelsesprinciper, som følges i Hjemmet, og hvortil der utvivlsomt vil findes noget Tilsvarende i en eller anden af de forhaandenværende Skoler. Da man i det Hele hos de Forældre, som betale fra 12 til 60 Rd. aarlig i Skolepenge for et Barn, kan vente, at de ikke benytte Privatskolen for at unddrage Børnene den tarvelige Undervisning, som den offentlige Skole fordrer som Minimum for Alle, vil der for Avtoriteterne ikke være synderlig Anledning til Kontrol med disse Skoler, som de kun kunne have Interesse af at støtte og lade arbejde paa bedste Vis, enhver efter sin Ejendommelighed.

Noget anderledes forholder det sig med de blandede Skoler (for Drenge og Piger), hvis Maal ikke gaar ud over Almueskolens elementære Undervisning. 5 af disse Skoler med 170 Elever beholde disse tildels til Konfirmationsalderen. 20 andre med 244 Elever slippe dem ved 7 til 12 Aars Alder, hvor saa de fleste søge hen til de offentlige Skoler. Medens nogle af de blandede Skoler forberede Børn til Katedralskolens nederste Klasse, er der andre, hvor Undervisningen er saa tarvelig, at det kun er paa Grund af det lave Standpunkt, hvorpaa ogsaa enkelte af de offentlige Skoler staa, at Skoleinspektøren har ment, at det endnu var for tidligt at gjøre Indsigelse imod, at Børnene ved at gaa i disse Smaaskoler blive berøvede den dem tilkommende Undervisning. Efterhaanden som der træffes Foranstaltning til, at alle Børn i de offentlige Friskoler faa forsvarlig Undervisning, vil der ogsaa kunne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stilles større Fordringer til de Privatskoler, som søge at erstatte dem; og der vil være Grund til at advare Forældrene for en Industri, som drives paa deres Børns Bekostning, af Mennesker, som anse sig for berettigede til at være Lærere og Lærerinder, skjøndt de mangengang savne de første Betingelser herfor, ja knap selv engang kunne læse eller skrive. Der vil tillige være al Anledning til at sætte en Stopper for den Misbrug, som drives i ikke saa ringe Omfang, at sætte Børn i Privatskoler, for ved en Betaling af 2—3 Mk. maanedlig i Skolepenge at kjøbe sig Tilladelse til at lade Børnene forsømme, naar Forældrene ønske det, medens disse tillige, ved i disse Skoler at nægte nødvendige Udgifter til Skolebøger o. lign., gjøre enhver fornuftig Undervisning umulig.

Det tør saaledes antages, at en Omordning af det offentlige Skolevæsen vil have tilfølge en gavnlig Indskrænkning af de daarlige Privatskolers Tal og tillige et nøjere Tilsyn med de Skoler, som beholde Børn til Konfirmationsalderen i Analogi med Bestemmelserne i Skoleloven af 30 Sept. 1864.

B. Skolevæsenets Bestyrelse.

Efter Lovgivningen bestyres en Kjøbstads Skolevæsen som bekjendt af Skolekommissionen og af Byraadet, særligt dettes Skoleudvalg. Kommissionens Forretningsomraade er ved Kommunalloven blevet meget indskrænket, idet den nu blot har at vaage over den egentlige Undervisning, og det er næppe formeget sagt, at de ni Tiendedele af hvad der tidligere sysselsatte Kommissionen ved dens maanedlige Møder — dens eneste Virksomhed foruden Afholdelsen af Skolernes Examina — nu er gaaet over til Udvalget. Dette bestaar i Odense af 3 af By-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

raadets Medlemmer, som tillige samtlige ere valgte til Medlemmer af Kommissionen, hvorved en heldig Samvirken paa de to Avtoriteters Grændsegebeter er tilvejebragt. Imellem disse to Avtoriteter og Skolerne er imidlertid hos os Skoleinspektøren, der er Medlem af Kommissionen og saavel dennes som Udvalgets Sekretær og Forretningsfører, indsat som det forbindende Mellemled. Han repræsenterer Skolerne opefter og Avtoriteterne nedefter, og da han derved faar alle Traadene i sin Haand, bliver hans Virksomhed meget omfangsrig. Jo mindre han imidlertid, saaledes som Skolevæsenet nu er adsplittet, kan støtte sig til en fast Organisation, desto mere maa han ofre sin Tid paa alle de i det daglige Liv fremkommende Detailler, der netop af Mangel paa en fast Ordning hver for sig fordre en selvstændig Afgjørelse, og desto mindre Ro levnes ham til det, som burde være Hovedsagen, den egentlige Omsorg for Undervisningen. Hans Virksomhed kan grupperes om følgende Forretningsgrene:

1. *Med Hensyn til Skolebørnene:* Ind- og Udmeldelse med alle dertil hørende Forhandlinger, Om- og Opflytning i de forskjellige Skoler, Fra- og Tilflytning med tilhørende Kontrol. Fuldstændig Børnetælling hvert eller hvert andet Aar, Indkaldelse af Børn uden Undervisning hvert Halvaar, Forhandling med forsømmelige Forældre hver Maaned. Extraordinære Fritagelser fra alle Skoler og Udgang før Konfirmationen. Særligt Tilsyn med enkelte Skolebørn og med dem, som ikke kunne gaa i Skole. Undersøgelse og Afhjælpning af Forældres og Læreres gjensidige Klager. — Desuden en stadig Fornyelse af Lister og Protokoller over de mange Skoler, for stadig at kunne behandle enhver af de nævnte Sager.

2. *Med Hensyn til Undervisningen:* Stadigt Tilsyn for at holde Øje med Skolelivets daglige Gang. Ordning og Overværelse af alle Examina, hvortil desuden maa sørges for Censorer i eller udenfor Skolekommissionen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Undervisning — forsaavidt Insp. ser sig istand dertil — i ethvert Emne, som en Lærer ønsker at høre foredraget af ham i sin Skole. Fornyelse af Undervisningsmateriellet i Forbindelse med Prøvelse af nye udkommende Skolebøger. Konference med og eventuel Prøvelse af Ansøgere til nye Lærerposter (saaledes ved Besættelse af sidste Lærerindeplads, af 12 Ansøgerinder). Vejledning af unge Lærere og Lærerinder — og om muligt ogsaa af de ældre.

3. *Med Hensyn til Administrationen af Skolevæsenet i det Hele.* Alle mundtlige og skriftlige Indlæg og Expeditioner i enhver Sag, der vedkommer Skolekommission og Skoleudvalg. Insp. forbereder derfor enhver Sag, der skal forhandles, refererer den i Møderne, iværksætter de tagne Beslutninger og udfærdiger til Formændenes Underskrift enhver Indstilling til Byraad, Skoledirektion og Ministerium og møder til Sagernes Behandling i Byraadet. Forfatter alle aarlige Indberetninger; fører paa Skoleavtoriteternes Vegne Forhandlinger med Landsognene, fremmede Kommuner o. s. v.

4. *Med Hensyn til Økonomien.* Anskaffelse af alle Skolefornødenheder, som derpaa efter Kontrabog med Inspektørens Kontor udleveres til de enkelte Skoler. Anskaffelse og Reparation af Inventar. Alle Forhandlinger med Haandværkere om Bygnings- og andre Reparationer. Udarbejdelse af Skolevæsenets Aarsoverslag med Oplysninger og Motiver. Detailleret Kontrol med tilhørende Bogføring og Anvisning af enhver Indtægt, som vedkommer Skolevæsenet (efter indhentet Samtykke af Skoleudvalget). Særligt Regnskabsvæsen med maanedlig Beregning af Skolepenge, Indtægtsordre til Kæmneren og Inddrivelse af Restancer for Betalingsskolen. Alt Forarbejde ved Opkrævning af Skolepenge i Friskolerne[1]).

---

[1]) Denne sidste Foranstaltning, som er iværksat fra 1 Januar 1871, har ved Skolevæsenets uordnede Tilstand været meget besværlig at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det vil af denne Oversigt ses, at skjønt Skoleinspektørens Stilling ikke er anerkjendt af Lovgivningen, har han dog, hvad den udvortes Del af Skolebestyrelsen angaar, ganske rigtig faaet Traadene i sin Haand. Og den, som ved, hvorledes Børnemængden i en Skole er som levende Sand, der idelig flytter sig, vil kunne forstaa det Besværlige i mange af de opregnede Forretninger ved 14—16 af hinanden uafhængige Skoler, liggende paa 5 forskjellige Steder, medens Insp. bor paa et 6te; og naar nu hertil kommer, at der ogsaa er paalagt ham Tilsyn med de private Skoler, særligt Forstanderskab og 12 Timers ugentlig Undervisning i Betalingsskolen og saa et Præsteembede, hvis ordinære Forretning kun skulde være at prædike nogle faa Gange aarlig, men som ved Forholdenes Magt er bleven en ikke saa lille Præstegjerning, saa vil man kunne forstaa, at han ogsaa for sit eget Vedkommende med Længsel ser hen til en Ordning af Skolevæsenet, der vil gjøre ham det muligt, ikke at føle sig altfor trykket under Vægten af den Byrde, som han har maattet paatage sig, fordi der allevegne trængtes til Arbejde, og der var ingen Anden til at udføre det.

C. Skolevæsenets Udgifter.

Disse vexle i de forskjellige Aar ikke saa lidt, dels paa Grund af den forskjellige Kapitelstaxt, hvorefter Skolevæsenet aarlig udreder 1033⅓ Td. Byg, dels paa Grund af Folkemængdens og derfor ogsaa Børnemængdens Stigen, dels ved særlig indtræffende Aarsager. Her angives den omtrentlige Udgift ved en Bygpris af 5 Rd. og i det Hele

---

gjennemføre; den alene har i den forløbne Vinter krævet langt over hundrede Timers Arbejde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med Skolevæsenets Omfang i 1870 for Øje. For Oversigtens Skyld ere ensartede Udgifter samlede i Hovedsummer.

I. Samlet Udgift.

1. Til Undervisningen af 1649 Børn (1 Januar 1870).
   a. 22 faste Lærere og Lærerinder (18 + 4).....11605 Rd.
   b. 5 andre Lærerinder ..... 1293 —
   c. Timelærere, Sang og Gymnastik 758 —
   d. Skolepenge til Lærerne 800 Rd.
   ——————13656 Rd.
2. Bestyrelse og Administration.
   a. Skoleinspektørens Tillæg og Kontorhold ..... 390 Rd.
   b. Skolepenges Opkræven, Budtjeneste og Regnskabsførelse. 320 —
   —————— 710 —
3. Lokaler (26 Skolestuer og 10 Lærerboliger i 4 Bygninger, og et lejet Lokale).
   a. Skatter..... 180 Rd.
   b. Reparationer..... 800 —
   c. Brændsel ..... 700 —
   d. Belysning..... 25 —
   e. Rengjøring..... 440 —
   f. Lejet Lokale ..... 80 —
   —————— 2225 —
4. Renter og Afdrag af Skolevæsenets Gjæld c 1000 —
5. Inventar og andre Fornødenheder.....c 500 —
6. Andre Udgifter.
   a. Amtsskolefonden ..... c 1000 Rd.
   b. Til andre almindelige Skoleformaal eller Afgifter, som paahvile Skolevæsenet .... c 500 —
   ——————c 1500 —

Samlet Udgift 19591 Rd.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Derimod har Skolevæsenet følgende Indtægter:

1. Tiender, 204 Td. Korn af 3 Slags ..... c 1000 Rd.
2. Skolepenge i Betalingsskolen c 3200 —
3. Andre Indtægter ..... c 550 —

——— c 4750 Rd.

og naar denne Indtægt drages fra den samlede Udgift bliver Byens (og det tilhørende Landdistrikts) aarlige Bidrag til Skolevæsenet under normale Forhold saaledes c 15000 Rd.

Skolepenge til Lærere og Lærerinder ere opførte indenfor Linien, da de fra 1871 ikke længere betales af Kommunen.

Da Betalings- og Friskolen forvaltes under Et, er det vanskeligt at sondre deres Udgifter og undersøge, hvor stort Kommunens Bidrag er til hver af dem, og hvormeget altsaa et Barn kan siges at koste Byen i hver af disse Skoler. Naar nogle Udgifter, som udelukkende angaa Skolevæsenet i det Hele, holdes ude af Betragtning, turde dog maaske følgende Fordeling anses for nogenlunde paalidelig:

II. Udgift til Betalingsskolen.

1. Lønninger.
   a. 9 faste Lærere og Lærerinder 4747 Rd.
   b. 1 Haandgjerningslærerinde .. 263 —
   c. Timelærere (21 Timer som Ækvivalent for Inspektørens Bestyrerforretninger) ..... 400 —
   d. Sang og Gymnastik ..... 170 —

   ——— 5580 Rd.
2. Lokaler
   a. Løbende Udgifter (Skatter, Reparationer, Brændsel, Rengjøring til 10 Stuer) ..... 815 Rd.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Transport...	815 Rd.	5580 Rd.
b. Forrentning af Bygninger ...	310 —	
c. Belysning	25 —	
		1150 Rd.
3. Inventar og Fornødenheder.....		100 —
4. Trykningsomkostninger		20 —
		6850 Rd.

III. Udgift til Friskolerne.

1. Lønninger.

a. 13 faste Lærere og Lærerinder	6857 Rd.	
b. 4 andre Lærerinder	1030 —	
c. Sang og Gymnastik	188 —	
d. Inspektion ved Friskolen....	340 —	
		8415 Rd.

2. Lokaler.

a. Løbende Udgifter (16 Skolestuer)	1304 Rd.	
b. Forrentning af Bygninger ...	495 —	
c. Lejet Lokale	80 —	
		1879 Rd.
3. Inventar og Fornødenheder.....		400 —
		10694 Rd.

Da Lærerne hidtil ere fordelte mellem Skolerne uden Hensyn til deres Lønningsgrad, er Lønnen til 11 Lærere paa højest og 7 Lærere og 4 Lærerinder paa lavest Løn beregnet under Et, og af Gjennemsnitsgagen 9 Dele lagte paa Betalings- og 13 paa Friskolen. Skoleinspektøren, som er Lærer ved Betalingsskolen, har som Forstander for denne afgivet 21 Timer til Timelærere, hvis Betaling altsaa foruden hans Lærerløn — der ligesom de andre ovenfor kun er beregnet efter Gjennemsnittet — falder paa denne Skoles Udgifter. Derimod er det Tillæg han oppebærer nærmest som Inspektør for Friskolerne lagt paa disse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De løbende Udgifter til Lokaler ere ligeledes efter Gjennemsnit fordelte paa de 2 Slags Skoler. Skolebygningerne have en Værdi af 35000 Rd, og Udgiften til deres Forrentning vil altsaa være 1400 Rd. Herfra er dog draget Lejen af 10 Lærerboliger og en Have, ialt 595 Rd, og kun Resten er fordelt mellem Skolerne. Udgiften til Inventar og Skolefornødenheder er ansat som den faktisk i de sidste Aar har været anvendt.

En Sammenlægning af de 2 Udgiftssummer (II og III) giver, som allerede bemærket, ikke fuldt den samlede Udgift (I). Forrentning af Bygninger (i II og III), ialt 805 Rd. træder paa en Maade istedetfor de 1000 Rd. til Forrentning og Afdrag paa Gjæld (I, 4), som væsentlig er stiftet til Indkjøb af Skolebygninger, men Udgifterne til Skolefonden, til almindelige Skoleformaal og til Kontorhold lade sig ikke fordele, og vilde jo ogsaa blive uforandrede, dersom f. Ex. Betalingsskolen tænktes borte.

Det lader sig altsaa ikke gjøre i Mark og Skilling at bestemme, hvad et Barn i hver Skole koster; men, naar vi holde os til foranstaaende Udgiftsrækker, der fuldstændig og udelukkende angive de særlige Udgifter, som hver af disse Skoler medfører, lader det sig dog omtrent sige, hvormeget et Barn i Betalingsskolen koster mere, end et i Friskolen. Naar nemlig fra Udgiften II, 6850 Rd, drages Nettoindtægten af Skolepenge, 3000 Rd (idet 200 Rd beregnes for Opkrævning, Regnskabsførelse og Restancer), bliver Udgiften for Kommunen til Betalingsskolen 3850 Rd, som fordelt paa 306 Børn (1 Januar 1870) giver 12 Rd 56 Sk pr. Barn. Fordeles de 10694 Rd paa 1343 Børn i Friskolerne, faaes 7 Rd 92 Sk pr. Barn, og Forskjellen paa Kommunens Tilskud til et Barns Undervisning i Betalings- og i Friskolen kan saaledes anslaas til 4 Rd 60 Sk aarlig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tillæg: om Skolebørnenes Alder i de forskjellige Friskoler og Klasser.

Da Skolerne have et vist Antal Klasser af hver Slags (første, anden o. s. v.), maa Børnene nok saa meget opflyttes efter Alder, som efter Dygtighed. Ved imidlertid at efterse nedenstaaende Oversigt over Børnenes Alder og erindre, at 10 Aars Alder skulde være Grændsen mellem ældre og yngre Skoler, og at Forberedelsesskolerne kun skulde have Børn mellem 7 og 9 Aar, vil det ses, hvormeget forsinket Indmeldelse, daarlig Skolegang og Vanskelighed ved at skaffe Børnene Plads i en højere Klasse under den nuværende Ordning bidrager til, at, især blandt Pigerne, ikke stort over Halvdelen kommer alle Klasser igjennem, men — som det hedder — maa «konfirmeres fra 3die», og det er, hvad Kundskaberne angaar, i Reglen ikke gode Konfirmander. Nedenstaaende Skema viser, at alene Almueskolerne have 27 Drenge og 75 Piger over 10 Aar i 1 og 2 Kl, og Forberedelsesskolerne 30 Børn over 9 Aar. Drengenes Aldersforhold er bedre end Pigernes, fordi der er 3 Skoler for ældre (Graabrødreskolerne) og kun 2 for yngre Drenge. Af Skemaet kan tillige ses den Virkning, som Oprettelsen af Forberedelsesskolerne har havt paa de andre Skoler. Den har standset Tilgangen navnlig i Pigeskolernes lavere Klasser (Frue Skole Nr. 1 og 2) og Oprykningen fra disse til de højere (Nr. 3 og 4) er saa atter bleven formindsket, for at lette paa alle Skolernes Overfyldning. Men herved er Indmeldelsen i de egentlige Elementærklasser bleven meget ujevn. Naar der oprettes nye Forberedelsesklasser, modtage de næsten slet ingen Elever; og saa maa de atter et andet Halvaar optage en stor Mængde, og have ikke den Fordel som hine ganske at kunne ofre sig for de nye Elevers Undervisning. Derfor maa der ske en Forandring; det viser sig atter, at man

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Skolebørnenes Aldersforhold i Odense Friskoler, December 1870.

	Fødte 1856	56/57	57	57/58	58	58/59	59	59/60	60	60/61	61	61/62	62	62/63	63	63/64	64	Sum	
Drengefribsk.		18	8	14	12	14	14	25	11	16	10	12	11	12	4	1		182	i 4 Klasser.
Graabr. Sk. 1	1	5	5	10	13	10	15	17	15									91	ældre Drenge,
do. 2		2	6	12	5	20	13	17	15	4								94	hver Skole
do. 3		16	11	24	6	12	8	4	3	1								85	2 Klasser.
Elementærsk.								7	9	15	13	8	16	16	2			86	yngre Drenge,
St. Knuds Sk.				1				2	8	18	13	12	13	9	6			82	hver Sk. 2 Kl.
Pigefrib. Sk..	3	16	17	18	14	21	11	13	13	23	6	16	8	16	4			199	i 4 Klasser.
Frue Skole 4		14	13	11	15	7	16	4	2									82	ældre Piger,
do. 3		9	15	14	17	16	10	6	1	2								90	hver Sk. 2 Kl.
do. 2		1				3	5	19	13	8	12	14	5	7	7	2		96	yngre Piger,
do. 1				1	2	1	6	13	12	15	6	9		4	9	2		80	hver Sk. 2 Kl.
Forbered.Sk. 1						1			2	4	7	16	2	19	9	2		62	i 2 Klasser.
do. 2									1	5	10	20	18	2				56	i 2 Klasser.
do. 3												1		6	17	6	1	31	i 1 Klasse.
Sum	4	81	75	105	84	105	98	127	105	111	77	108	73	91	58	13	1	1316	ialt 31 Klasser.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke kan sætte en ny Klud paa et gammelt Klædebon, det Nye og det Gamle passer slet ikke sammen.

Angivelserne i Skemaet gjælde December 1870. Da Børnene fra St. Knuds Landsogn (Bolbro) sidste December udsondredes af Skolerne, ere de dog ikke medtagne, og det hele Antal er derfor kun 1316. Angivelserne ere indrettede efter Skolehalvaarene, saa at «født 1856» betyder født i Sommeren (Maj-Okt.) 1856; «født $18\frac{5}{6}\frac{6}{7}$» betyder født mellem Novbr. 56 og April 57.

Med Hensyn til Børnenes Aldersforhold i Friskolerne i det Hele, da viser Skemaet, at der efter Indmeldelsen i Novbr 1870 fandtes af

Børn i det 15de Aar.....	4	eller	$0,_3$	p.	C.
— i — 14de —	156	—	$11,_9$	—	
— i — 13de —	189	—	$14,_4$	—	
— i — 12te —	203	—	$15,_4$	—	
— i — 11te —	232	—	$17,_6$	—	
— i — 10de —	188	—	$14,_3$	—	
— i — 9de —	181	—	$13,_7$	—	
— i — 8de —	149	—	$11,_3$	—	
— i — 7de —	14	—	$1,_1$	—	

Her findes først en jevn Stigen, som hidrører dels fra at nogle Børn ere konfirmerede før 14 Aars Alder, dels fra den stigende Folkemængde i Aarene 1856—60; derefter en betydelig Aftagen, som kommer af, at et stort Antal Børn til deres 10de Aar gaa i private Pogeskoler. Men dette sidste Forhold er netop nu ifærd med at forandre sig. Der er dette Foraar indmeldt en saa stor Mængde Smaabørn i Friskolerne som ingensinde tidligere, og mange Forældre have med Glæde modtaget Tilbudet om, at faa Børn i det 7de Aar optagne i Forberedelsesskolerne. Medens den almindelige halvaarlige Tilgang er noget over 100 Børn, er der i Maj 1871 optaget 197. Det var først 20—30 Børn, hvis Indmeldelse var forsømt forrige Efteraar, dernæst alle de, som i Vinter have fyldt 7 Aar og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke gaa i Privatskoler, og endelig 35 Drenge og 17 Piger i det 7de Aar. Det meddelte Skema viser altsaa kun, hvorledes Forholdene tidligere have været, men kan ikke lægges tilgrund for en Beregning over Aldersforholdene i Fremtiden, hvor der meget mere maa ventes en stor Tilstrømning af Børn i det 7de og 8de Aar.

Skjønt det er en temmelig død Ensformighed, der møder Øjet overalt, hvor man betragter det offentlige Almueskolevæsen i vort Fædreland, og der næppe er meget at lære ved i det Enkelte at gjennemgaa Skolevæsenet og særlig Undervisningsplanen paa forskjellige Steder, kan det dog altid have sin Interesse at sammenstille den forskjellige Ordning og de forskjellige statistiske Data i nogle af vore større Kjøbstæder. Her i Odense, hvor vi dog ellers gjerne ville gjælde for at være med at gjennemføre tidssvarende Reformer, maa vi beskedent tilstaa, at vi staa temmelig langt tilbage for de større jydske Byer, som i de senere Aar have opført gode Skolebygninger; for Helsingør, som giver alle Friskolens Børn Heldagsundervisning; for Svendborg, der paaligner hver Beboer et aarligt Skolebidrag af 9—10 Mk; ja for alle de større Kjøbstæder, som have faaet nogen Plan ind i deres Almueskolevæsen, medens vi i Grunden ingen have. De, for hvem det her sidste Efteraar stod tvivlsomt, om det var muligt, at Byens Smaafolk kunde udrede et lille Skolebidrag, ville tillige faa at se, at dette nu finder Sted de fleste Steder. Og saaledes er der Adskilligt, som i en saadan Sammenstilling vil kunne interessere, netop naar man er ifærd med at omdanne det Bestaaende. Det antages derfor ikke at være uvelkomment, naar der i næste Afsnit meddeles

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

II.

Oplysninger om Skolevæsenet i nogle større Kjøbstæder og i Kjøbenhavn og Stockholm 1869.

Kjøbenhavn med 181000 Indbyggere havde 30566 skolesøgende Børn, hvoraf 10420 (34 p. C.) i de offentlige Skoler, Resten i 165 private Skoler.

Der er 5 offentlige *Betalingsskoler*, hvor 4415 Børn undervistes i 110 Afdelinger for en Betaling af 2—3 Mk maanedlig. Hver Skole har 5 Klasser over hinanden, hvor Drengene, naar de komme ud af den første eller Forberedelsesklassen, undervises 24 Timer ugentlig, foruden i Gymnastik (3 T.) og Sang (1), Pigerne 20 Timer foruden i Haandarbejde (8) og Sang (1). De 2 øverste Drengeklasser have hver 2 Timer Naturkundskab og 3 T. Tegning. Historie (1—2 T.) og Geografi (2) begynde allerede tidligere. Pigerne have de samme Fag (undtagen Tegning) i mindre Omfang. Der lægges gjennemgaaende megen Vægt paa Behandlingen af de skriftlige Arbejder, og hos Pigerne paa godt og rent Haandarbejde. — Undervisningens Maal er ikke saa ringe, men naas rigtignok kun af de færreste Elever, da øverste Klasse kun havde 8 p. C. af det hele Elevantal, medens de andre Klasser havde henholdsvis 16, 23, 27 og 26 p. C. Gjennemsnitsantallet af Elever var i øverste Klasse kun 29 men i *Forberedelsesklassen* 61; for alle Klasser 40.

De 4 offentlige *Friskoler* havde 4620 Elever i 117 Afdelinger (desuden var der 52 i en Extraskole). Her er ogsaa 5 Undervisningstrin og ligesom i Betalingsskolen Halvaarskursus og kun 1 aarlig Indmeldelse (om Sommeren). Drengene have 21 Timer ugentlig foruden Gymnastik (3) og Sang (1), Pigerne 18 Timer foruden Haandarbejde (5)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og Sang (1). — De 3 øverste Klasser have tilsammen ialt kun 2 ugentlige Historie- og 4 Geografitimer; men Drengene have ogsaa her 3 Timer Tegning i hver af de 2 øverste Klasser. Elevernes Gjennemsnitsantal var i øverste Klasse 31, nederste 62 (for alle Klasser 40), og medens hin havde 5—6 p. C., havde denne 30 p. C. af alle Eleverne.

Hver Skole har en Inspektør, der kun underviser 9—18 Timer om Ugen men har mange Kontorforretninger. Som Navnet lyder, fører han Tilsyn med Skolen, men bestyrer den ikke. Dette sker for samtlige Skolers Vedkommende ved flere Avtoriteter, af hvilke Skoledirektøren er den vigtigste og den eneste, der kommer i jævnlig Berøring med Lærerne og Eleverne. Alle Skoler af samme Art have et ganske ensartet Undervisningsskema og ere temmelig begrændsede i Valget af deres Lære- og Læsebøger.

Foruden disse 9 Skoler er der 5 *Fattigskoler* (som nu dog skulle ophæves) med 1333 Elever i 39 Afdelinger, som have 24 Lærere og 12 Lærerinder. I disse Skoler drives Haandgjerning baade af Drenge og Piger i temmelig stort Omfang. Skolerne, som staa under Magistratens 3die Afdeling (Fattigvæsenet), have forresten hidtil Intet havt med det øvrige offentlige Skolevæsen at gjøre. Udgiften anses som en Fattig- og ikke som en Skoleudgift; den optages ikke paa Skolebudgettet og maa derfor ogsaa her i den følgende skematiske Oversigt lades ude af Betragtning.

Betalings- og Friskolerne undervistes af 119 Lærere, 38 examinerede og 7 Haandgjerningslærerinder, saa der fandtes en Lærer for hver 55 Børn. Lærerne lønnedes med 500, 650 og 800 Rd for 36 T. om Ugen; Lærerinderne, hvis Antal er i betydelig Stigen, lønnes (saavidt vides) med 20—28 Sk. Timen.

Udgiften til Skolevæsenet var 133,000 Rd, hvoraf 104,000 Rd. til Lønninger. Betalingsskolerne gave en samlet Indtægt af 21000 Rd. I disse Skoler kostede hvert

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Barn Kommunen aarlig 8 Rd 5 Mk til 10 Rd 2 Mk; i Friskolerne derimod 11 Rd 3 Mk til 12 Rd 3 Mk, hvorved dog Forrentning af Skolebygningernes Anlægskapital ikke er taget i Betragtning. Ligningssummen var c 110,000 Rd, hvortil dog, som før bemærket, kommer Udgiften til Fattigskolerne (vistnok c 16000 Rd). Skoleskatten vil for Kjøbenhavns Indbyggere saaledes blive c 58 Sk pr. Individ, hvilket gunstige Forhold i Sammenligning med Kjøbstæderne hidrører fra, at kun en Trediedel af Byens Børn gaa i de offentlige Skoler.

Frederiksberg har for 6 Aar siden bygget en ny Friskole, hvortil optoges et Laan af 18000 Rd, og som i 1870 havde 730 Elever i 17 Afdelinger. Der er 6 Undervisningstrin baade for Drenge og Piger. Undervisningen besørges af 5 Lærere og 4 Lærerinder foruden 4—5 Timelærere. Lærerne ere paa 2 Gagegrader og lønnes med 320 og 660 Rd, som ved Alderstillæg kunne stige til 460 og 960; Lærerinderne ligeledes med 260 Rd og 460 Rd indtil 360 og 560, alt foruden Skolepenge (mindst 40 Rd).

Udgiften, der saagodtsom fuldstændig udredes ved Ligning, udgjorde i 1869 c 9500 Rd, hvoraf c 5600 Rd til Lønninger. Hver Elevs Undervisning koster saaledes c 13 Rd. Byen (der som bekjendt ikke er nogen Kjøbstad) har ingen offentlig Betalingsskole.

Helsingør (8750 Indb.) har kun Betalingsskole for Drenge; den indeholdt i 1869 108 Elever i 5 Klasser, som undervistes 32—36 Timer ugentlig af 4 faste og 5 Timelærere. Skolepengene ere 5 Mk 4 Sk maanedlig. Af Sprog læres Tysk og Engelsk. — Friskolen med 210 Drenge og 158 Piger har 4 Drenge- og 5 Pigeklasser, som med Undtagelse af nederste Drengeklasse alle have 33—34 Timer ugentlig (Pigerne den halve Dag Haandarbejde). Heraf anvende de 3 øverste Drengeklasser om Sommeren 5 Timer ugentlig til Gymnastik; men forøvrigt giver Skolen kun Undervisning i Dansk, Religion, Regning, Skrivning

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og Sang. Blot øverste Drengeklasse har 1 Historie- og 1 Geografitime. Til Undervisningen af de 368 Børn anvendes, uagtet Drengeklasserne ere overfyldte, 6 Lærere, 1 Haandgjerningslærerinde og 1 Timelærer.

Udgiften til Skolevæsenet var 10360 Rd[1]), hvoraf c 1000 Rd indkom ved Skolepenge i Betalingsskolen, og 8551 Rd paalignedes, saa Skoleskatten var 1 Rd pr. Individ. Tages begge Skoler under Et, kostede hvert Barns Undervisning 21—22 Rd aarlig.

Byen har en Realskole, der fører sine Elever til den udvidede Realexamen. Den talte 1869 80 Elever. Den har af den forrige Latinskoles Midler et aarligt Tilskud af 1500 Rd, hvorhos Byen vedligeholder Bygningen og giver Brændsel.

Desuden havde Byen 14 Pigeskoler med 362 Elever og 53 privatunderviste Børn, hvorefter samtlige skolepligtige Børns Antal (vistnok for lavt) ansloges til 970, hvoraf knapt Halvdelen (49 p. C.) i Kommunens Skoler. Dette for en Kjøbstad usædvanlig gunstige Forhold er, som det ses, benyttet til, uden at overbebyrde Skatteyderne, at give samtlige Børn Heldagsundervisning, hvad der næppe finder Sted noget andet Sted i Danmark.

Roskilde (5221 Indb.) har i 1868 og 69 for en Udgift af 31000 Rd bygget en Betalingsskole for 150 Børn, der undervises af 4 Lærere, 3 Lærerinder og 3 Timelærere (disse sidste og de 2 Lærerinder have dog et forholdsvis ringe Timetal). Lønningerne ved denne Skole beløb sig til 3723 Rd, hvoraf i 1869 de 1100 indkom ved Skolepenge. Disse bleve dog i 1870 forøgede fra 4 Mk til 1 Rd maanedlig.

Friskolen, der talte 235 Elever, har 2 Lærere og 2 Lærerinder, hvoraf den ene til Haandgjerning. De lønnedes ialt med 1914 Rd.

[1]) Bidraget til Amtsskolefonden er overalt medregnet, hvor ikke det Modsatte udtrykkelig bemærkes.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Skolevæsenet er ualmindelig rigt, da det blandt Andet har en aarlig Indtægt af 400 Td Byg. Skjønt Aarets ordinære Udgift til Skolevæsenet beløb sig til 8500 Rd, hvoraf, som det ses, en meget betydelig Del til Betalingsskolen, var den Sum, som heraf fremkom ved Ligning, kun 4300 Rd eller 5 Mk pr Individ.

Svendborg (c 6000 Indb.) har 1868 omordnet sit Skolevæsen, som derfor fortjener noget mere Opmærksomhed. Betalingsskolens Drengeafdeling har 4 lavere Klasser med 98 Elever, som betale 3 Mk maanedlig for 26 Timer i laveste og 32 i hver af de andre Klasser. Fra den næstøverste af disse Klasser kunne Eleverne allerede ved 10 Aars Alder gaa over i den laveste af 2 Realklasser, naar de have lært Bibelhistorien og Katekismen, kunne skriftlig gjengive en let Fortælling og regne med Brøker. I de 2 Realklasser, som ialt have 40 Elever, betales der 9 Mk maanedlig for 36 Timers ugentlig Undervisning. Den øverste Klasse er toaarig. I denne Del af Skolen føjes Undervisning i Tysk og Engelsk, Verdenshistorie, Matematik og Naturlære til de lavere Klassers Fag, hvoriblandt allerede findes Fædrelandshist., Geografi, Naturhistorie, geom. Tegning og «fri Meddelelse».

Den betalende Pigeskole har kun 2 toaarige Klasser og tæller ialt kun 38 Elever. Den vil derfor i Tidens Løb vel næppe blive opretholdt. Den optager for Tiden Elever ved 9—10 Aars Alder, naar de have en efter deres Alder afpasset Kundskabsmængde. Betalingen er 4 Mk og 6 Mk. Der gives 32 Timers Undervisning i de for betalende Pigeskoler almindelige Fag (undtagen Tysk). — I begge Betalingsskoler er der en Friplads for hver 10 Elever.

Friskolen har baade i sin Drenge- og Pigeafdeling (med henholdsvis 242 og 225 Elever) 5 fremadskridende Klasser, der imidlertid, ligesom de lavere Klasser i Betalingsskolen, optage Elever hvert Halvaar. Alle Drengene have 18 Timer foruden Gymnastik, Pigerne 24 Timer,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvoraf 4—6 til Haandarbejde. Undervisningen er i alle Klasser ordnet efter en bestemt Læseplan. Det anses ikke for heldigt, at nogle Lærere maa have Timer dels i Fridels i Betalingsskolen. — Med Lærerindernes Virksomhed er man meget tilfreds, og det er Hensigten, efterhaanden at give dem hele Undervisningen i Pigeskolen; ja selv i Drengeskolen, hvor de ere begyndte at læse i 5te (nederste) Klasse, tænker man paa med Tiden ogsaa at anvende dem i 4de. — Elevantallet kan i hver Klasse naa 50, men der arbejdes paa at faa Maximum nedsat til 30 (!), hvad dog vel næppe kan ske ved de nuværende Lønningslove — som forresten ogsaa i Svendborg have vakt en levende Opposition.

Kateketen har Tilsyn med alle de offentlige Skoler og læser derfor kun 18 Timer. Han repræsenterer Skolen overfor Skolekommissionen og Elevernes Forældre. Han deler med Skoleinspektørerne i Odense og Viborg Ønsket om at kunne løfte Friskolen og saaledes naa den Tid, da Kommunen kun holder en offentlig Skole.

Der er ialt 10 Lærere (hvoraf 2 paa en Mellemgage) og 2 Lærerinder; desuden anvendes 700 Rd aarlig til Haandgjernings- og Timelærere. Udgiften var 11189 Rd, hvoraf 9106 til Lønninger. Skolepengene vare 1262 Rd, Ligningssummen 9755 Rd, eller 9 Mk 12 Sk pr Individ. Skolevæsenet har næsten ingen Formue og Byen ingen Legater eller Stiftelser til Undervisningens Fremme.

I Privatskoler fandtes c 250 Børn, hvoraf 50 i en privat Realskole. Det samlede Børneantal er saaledes 900, hvoraf 72 p. C. i de offentlige Skoler.

Horsens (10500 Indb.) har i 1860, da først en betalende Borgerskole oprettedes, bygget baade en Betalings- og en Friskole, omtrent ligestore, hver med 9 Klasseværelser og 1—2 gode Boliger. Betalingsskolen kostede (med Byggegrund af c 4000 Alen à 1 Rd) 23786 Rd, Friskolen (med ligesaa stor Grund à 5 Mk Alen) 17196 Rd.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Inventaret til begge Skoler 2725 Rd, ialt 43707 Rd. Bygningerne ere tilsammen assurerede for 28240 Rd. Ved Salg af den gamle Borgerskole for 8000 Rd og Anvendelse af Skolevæsenets Kapitaler behøvedes til Bygningen kun et Laan af 26000 Rd, som forrentes med 5 og afdrages med 3½ p C. Denne forøgede Udgift indvindes imidlertid rigelig ved de indkomne Skolepenge, saa det kun er den forøgede Lærerkraft til bedre Undervisning og det voxende Børnetal, som har bragt Skolebudgettet til at stige.

Betalingsskolen, som begyndte med c 350 Elever, er efter nogen Tilbagegang atter steget til 310 i 1869 og 365 i 1870. Der gives 1 Rd om Maaneden i Skolepenge. For hver 100 Elever er der 5 hele og 5 halve Fripladser. — Drengeskolen har 5 Klasser og en 6te paatænkes oprettet iaar, hvorved Elevantallet i de højere Klasser ønskes nedbragt til 30, og Betalingen mulig bliver forhøjet. — Den giver 26—30 Timers Undervisning foruden Gymn. og Sang, og underviser i Tysk (3 T. fra 2 Kl.) og Historie (2—5 T.), men ikke i Matematik og Naturlære. Alligevel er Byen i det Hele ikke stemt for at udvide Undervisningens Omfang, skjønt de Bestræbelser, der hidtil ere gjorte for at erstatte Savnet af udvidet Undervisning ved en privat Realskole, bestandig ere mislykkede (to saadanne ere tidligere ophævede, og en tredie har endnu kun 9 Elever).

Pigeskolen har 4 Klasser med 34 T., hvoraf 10 til Haandgjerning. Iblandt Fagene savnes Naturhistorie. 2 Lærerinder lønnes med 300 og 200 Rd for henholdsvis 30 og 20 Timers Undervisning.

Friskolen havde i 1869: 830 og i 1870: 892 Elever, som havde 18 Timers Undervisning foruden Gymn. (2) eller Haandarbejde (4). Drenge- og Pigeskolen have hver 8 fremadskridende Klasser med Opflytning hvert Halvaar, dog uden bestemt Afgrændsning af Undervisningsstoffet. Naar de nederste Pigeklasser undtages, ere Fagene forresten fordelte mellem Lærerne; de samme Lokaler benyttes af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Drengene om Formiddagen, af Pigerne om Eftermiddagen. Størrelsen er c 5400 Kf. — Skolepenge til Lærerne udredes af Forældrene og indkasseres af Overlæreren, som har Bolig paa Skolen.

Der er ialt 13 Lærere og 6 Lærerinder (hvoraf 3 til Haandgj.). Udgiften var 14700 Rd, hvoraf 10700 til Lønninger. Ligningssummen var 10500 (1 Rd pr Individ), Gjælden 18000.

Kun 252 Børn gik i private Skoler, saa hele Børnetallet var 1362, hvoraf 83 p. C. i de offentlige Skoler.

Aarhus (15025 Indb.) har ligesom Odense 2 »Borgerskoler«; men her ere de begge Betalingsskoler, der tage henholdsvis 10 og 3 Mk om Maaneden i Skolepenge.

Første Borgerskole for Drenge havde i 1870 136 Elever i 5 Klasser, hvis Timetal og Fagfordeling omtrent er som i Odense, kun at Engelsk er tvungent Fag (fra 3 Kl). Af de 5 Lærere er den første Overlærer. — Anden Borgerskole for Drenge havde 174 Elever i 6 Klasser med Halvdagsundervisning (18 T. foruden 4 T. Gymnastik og Sang). Af de 3 Lærere er ligeledes den ene Overlærer ved Skolen. — Til Sammenligning med Odense Forhold fortjene saadanne Smaatræk at bemærkes, som disse, at medens i vor Friborgerskole mange Børn gaa paa Fabrikarbejde den halve Dag, og Klodser (Træsko) ogsaa i vor Betalingsskole er almindelig Fodbeklædning, finder ingen af Delene Sted ved Aarhus Borgerskoler.

Den betalende Pigeskole havde 153 Elever i 5 Klasser for en Betaling af 6 Mk. Timefordelingen afviger kun deri fra det Almindelige, at Haandgjerningen ikke er fordelt mellem de andre Timer, men optager i de øverste Klasser 3 Eftermiddage, i de nederste hele Formiddagen. Blandt de 4 Lærere er en Overlærer og en Haandgjerningslærerinde.

Friskolen, hvis Bygning er opført 1862 for 18000 Rd, havde 896 Elever, hvoraf noget over Halvdelen var Piger. Drenge og Piger ere hver for sig fordelte i 4 dobbelte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Klasser foruden en Elementærklasse, ialt altsaa i 18 Afdelinger. Der gives 18 Timer i de højere, 15 i de lavere Klasser foruden Gymn. eller Haandarbejde, hvilken sidste dog er frivillig og besørges i en Sal, der kan rumme 100 Elever, af en Lærerinde med flere Medhjælpersker. — Friskolen holder ligesom i Odense kun engang om Aaret Examen; men hvert Halvaar er ogsaa der Indmeldelse og Oprykning. Skolepenge til Lærerne betales af Forældrene.

Hele Undervisningen besørges af 18 Lærere (hvoraf 4 Overlærere og 5 paa Mellemgager) og 2 Lærerinder foruden de 2 Haandgjerningslærerinder med 3 Hjælpere (hvilke sidste ialt lønnes med 210 Rd). Kateketembedet er hævet, og dets afløste Offer fordelt mellem Overlærerne ved 1ste Borgerskole (400) og ved Pigeskolen (230, foruden 200 i personligt Tillæg). Den samlede Udgift var i 1869 20700 Rd, hvoraf c 14500 (foruden 4 Boliger in natura) til Lønninger, 2657 til Renter og Afdrag paa Gjæld, som beløb sig til 15000 Rd. Indtægten af Skolepenge var c 4000, Ligningssummen c 16000 eller 1 Rd 6 Sk pr. Individ. Skolevæsenet ejer næsten ingen Formue. — I de offentlige Skoler var ialt 1359 Elever, i c 25 andre Skoler 467. Desuden fandtes i Latinskolen 172 (som dog ikke alle kunde være skolepligtige), og 153 bleve privat undervist, hvorefter hele Børneantallet anslaas til 2151, hvoraf 63 p. C. gik i de offentlige Skoler. Nogen privat Realskole har Aarhus ikke.

Randers (11250 Indb.) har en Betalingsskole (den Bay-Kirketerpske), hvis Bygning i 1847 kostede 9000 Rd. Den har 8 temmelig smaa Klasseværelser foruden Syskole, god Kateketbolig og Bolig til en ugift Lærer. Den talte 261 Elever, hvoraf omtrent de $\frac{2}{3}$ vare Drenge, i 6 Klasser, af hvilke den første har 5, de andre 6 Timer daglig Undervisning for en Betaling af 12 Rd 8 Sk og 15 Rd 56 Sk aarlig (inkl Skolepenge til Lærerne). — Først i de 2 (3) øverste Klasser begynder den udvidede Undervisning, hvor

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Engelsk, Naturhistorie, Geometri, Tegning og Bogholderi have et lille, Tysk og Verdenshistorie et større Antal Timer, saa man kan sige, at her den borgerlige Realskole, i Overensstemmelse med Programmet fra 1814, er søgt realiseret efter Principet «multa non multum».

Første Pigeklasse har 20, de andre 24 Timer foruden Haandarbejde, hvori Deltagelse er frivillig; og herefter bliver Betalingen enten 8 Rd 56 Sk eller 12 Rd 56 Sk. Kun øverste Klasse har Naturhistorie og Tysk (hver 2 Timer!). — Hele Skolen har foruden Lærerinden i Haandgjerning kun 7 Lærere, som derfor læse 38 overtallige Timer for 24 Sk. Timen.

Friskolen har en i 1868 opført smuk, ny toetages Bygning med 13 gode Klasseværelser (5½ Alen høje), 2 store Boliger, Kontor, Lærerværelse og Gymnastiksal i Kjælderen, som paa den stærkt skraanende Grund hæver sig ikke ubetydeligt over Jorden til den ene Side. Bygningen kostede til Bygningstegninger og Entreprenøren c 23000 Rd, til Kakkelovne og Inventar c 3000, til Arbejde i Gaarden og paa Pladsen noget over 2000, ialt c 28600, hvoraf de 10000 indkom ved Salget af den fordelagtigt beliggende gamle Friskole. Skolen havde 890 Elever, som vare fordelte i Forberedelsesklassen (3 Afdelinger) og 4 højere Klasser (hver med 2 Drenge- og 2 Pigeafdelinger). Alle Friskolens Børn faa ikke ligemegen Undervisning. De, som gaa i Formiddagsskolen (baade D. og P.), have i 1 Kl. 18, i 2—4 Kl. 24 Timer, hvoraf Historie og Geografi faa hver en i 3 Kl. og hver tre i 4 Kl. Men Eftermiddagsskolen har i 1 Kl. kun 15, i de andre 20 Timer, hvoraf kun en til Hist. og to til Geogr. i 3 og 4 Kl. tilsammen. — Desuden have Pigerne Haandgjerning; men den besørges helt af 1 Lærerinde. Skolen afholder kun engang aarlig Examen i April. De derved til Konfirmationsforberedelse udskrevne Børn samles i 2 Konfirmandklasser (paa 40 Elever), som kun have 2 Timer ugentlig Undervisning.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Konfirmandprøven om Efteraaret er bortfalden. — Skolen har kun 8 Lærere og derfor besørges ogsaa her mange overtallige Timer dels ved 2 Timelærerinder (32 og 18 T.), dels ved Extratimer af Lærerne ud over de normerede 36. — Skolepenge til Lærerne udredes af Forældrene.

Efter Regnskabet for 1869 var den ordinære Udgift (foruden til Skolefonden) 17300 Rd, hvoraf til Lønninger i Borgerskolen 6180 og i Friskolen 7480. Af disse Lønninger var c 1100 for Extratimer til Lærerne. Renter og Afdrag paa Gjælden, som beløb sig til c 21000 Rd, var 1270. I Skolepenge indkom 3000 Rd. Lignings-summen var c 13000 Rd, eller 1 Rd 15 Sk pr Individ.

I private Skoler og Latinskolen var 540 Børn, hvoraf i 1868 fandtes 60 i en privat Realskole. Det hele Børnetal er 1691, hvoarf 68 p. C. i de offentlige Skoler.

Viborg (6400 Indb.) har en Betalingsskole for Drenge og Piger, hvis Skolepenge nylig ere forhøjede til 10 og 15 Rd. Den talte i 1869, uagtet Byen ikke har nogen privat Realskole, ialt kun 108 Elever, fordelte i 3 Drenge-, 2 Pige- og 1 Forberedelsesklasse.

Friskolen havde 338 Elever, som vare fordelte i en Forberedelses-, 4 Drenge- og 4 Pigeklasser. Skolepenge til Lærerne udredes af Forældrene.

Kateketen er Inspektør for hele Skolevæsenet. Med ham er der 8 Lærere og 1 Lærerinde; og desuden haves for 290 Rd aarlig 1 Haandgjernings- og 1 Timelærerinde og Gymnastiklærer. Skolepenge i Betalingsskolen var kun 800, Ligningssummen 6471 eller 1 Rd pr Individ. Skolevæsenet har 3000 Rd Gjæld og meget ubetydelig Formue. Skolebygningerne ere gamle og ønskes fornyede. Stærke Ønsker om Betalingsskolens Nedlæggelse har Skoleinspektøren ment, for Tiden af al Magt at maatte modsætte sig, saalænge til Friskolens Undervisning er bleven løftet til et betydelig højere Stade, om han end betragter det som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Maalet for Skolevæsenets Udvikling i Kjøbstæderne kun at have en offentlig Skole.

Der fandtes i andre Skoler 411 Elever, saa at Skolebørnenes hele Antal var 857, hvoraf 52 p. C. i de offentlige Skoler.

Aalborg (11710 Indb.) har en Betalingsskole, som kun har 4 Drenge- og 2 Pigeklasser med ialt 101 Elever. De 2 nederste Drengeklasser ophævedes for 8 Aar siden, og samtidigt forhøjedes Skolepengene, som nu stige fra 1 til 2 Rd for Drenge og 72 Sk til 9 Mk for Piger, foruden 1 Mk maanedlig i Lærerpenge. Herved er det lykkedes 5 private Skoler at arbejde sig frem, hvoraf de 2 tage 2 til 3 Rd, 3 kun indtil 9—10 Mk maanedlig i Skolepenge. Disse Skoler konkurrere med Borgerskolen og søge at føre Børnene til samme Maal som den. En egentlig Realskole (udenfor Latinskolens Realklasser) findes derimod ikke, og her er saaledes ingen heldig Fordeling af Arbejdet paa Skolevæsenets Omraade.

Byens Betalingsskole har med 36 Timer om Ugen (inkl. Gymn., Sang og Haandarb.) de almindelige Fag, hvoriblandt baade Tysk og Engelsk (Pigerne dog kun nogle Timer Tysk) og Naturlære (øverste Drengeklasse). Pigerne have den halve Dag Haandarbejde. Skolens Lokale er den gamle Latinskoles, lejet af Aalborg Hospital.

Friskolen, hvis Bygning er opført for c. 20 Aar siden, talte i 1869 564 Elever i 9 Drenge- og 7 Pigeklasser paa 4 Undervisningstrin. Da der kun er 7 Klasseværelser foruden Lærerværelse og Haandgjerningslokale, maa dette benyttes af 2 Drengeklasser om Eftermiddagen, medens forresten her, som i Horsens, Drenge gaa om Formiddagen og Piger om Eftermiddagen. De fleste Klasser have 18 Timer foruden Gymn. eller Haandarb.; kun Drengeklasserne 4a, 4b og 3a have 22—24 Timer. I Læseplanen bemærkes Hist. og Geogr. — mest mundtlig — i de 2 øverste Klasser. Skolepenge til Lærerne betales af Forældrene.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Undervisningen besørges af 12 Lærere (hvoriblandt Kateketen og en Overlærer ved Friskolen) og 1 Lærerinde (Inspektrice ved Betalingsskolen), af hvilke den yngste Lærer er paa noget lavere Løn, medens Lærerinden nyder sine 50 Td Byg lige med Lærerne; desuden haves en Hjælpelærer med ufuldstændigt Timetal (225 Rd), en Haandgjerningslærerinde i Friskolen (90), Gymnastiklærer med Assistenter (220) og Timelærere (250). Flere Lærere maa læse i begge Skoler. For Inspektion i Betalings- og Friskolen gives særskilt Betaling (78 og 60). Rengjøring besørges af en Pedel og «Opvarterinde», som have Bolig og Løn (250 og 125) henholdsvis i Betalings- og Friskolen.

For denne Bys Vedkommende er det ikke lykkedes at faa meddelt Regnskab eller Overslag for 1869. I det meddelte Overslag for 1870 — hvor Forholdene siges at være i alt Væsentligt uforandrede som i 1869 — angives den samlede Udgift til 11,564 Rd, hvoraf til Lønninger 8600. Gjælden er ubetydelig, Formuen c 10,000 Rd. Skolepenge af Betalingsskolen kun 1300, Ligningssummen 9827 Rd eller 5 Mk pr Individ.

Medens de offentlige Skoler ialt kun havde 665 Elever (omtrent som Svendborg, ikke Halvdelen af Aarhus), havde private Skoler 729, Katedralskolen 75 (under 14 Aar); privat underviste vare 105; hvorefter det samlede Børnetal, vistnok noget for lavt, anslaaes til 1574, hvoraf kun 42 p. C. i de offentlige Skoler, et Forhold, der — set fra den økonomiske Side — er gunstigere end nogen anden Kjøbstads og nærmer sig til Forholdet i Kjøbenhavn (34 p. C.).

Til Sammenligning med vore danske Skoleforhold tilføjes her endnu med Forf.s Tilladelse et lille Uddrag af Prof. Holbechs Meddelelser om Stockholms Folkeskole-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

væsen, da de netop ogsaa vise Tilstanden som den var 1869, det Aar, der her saavidt muligt er lagt til Grund for foranstaaende Meddelelser.

Stockholm (130000 Indb) har kun offentlige Friskoler, hvoraf 1 i hvert Sogn, ialt 8 med 6800 Elever. Desuden er der 400 Børn, som kun gaa i Aftenskoler og 500, som faa Religionsundervisning i Søndagskoler. — Børnene i de offentlige Friskoler vare delte i 145 Afdelinger, som undervistes af 27 Lærere og 122 Lærerinder. I 1870 var Lærerbesætningen allerede voxet til 162, hvilket tyder paa at Skolevæsenet er i stærk Udvikling. — Der er i hver Skole 3 Klasser over hinanden; men hver af disse er atter delt i 5 paa hinanden følgende Halvaarskursus, som hver besørges af en Lærerinde, der følger opad med sin Afdeling. Alle Børnene have Heldagsundervisning (30—35 Timer). Lokalerne ere fortrinlige, baade rummelige og smukt udstyrede, med Pult og Stol til hvert Barn; men der er til de 145 Afdelinger kun 128 Skolestuer, saa 2—3 Afdelinger af og til undervises i samme Stue af hver sin Lærer. Et Barn, som gjennemgaar de 15 Halvaarskursus, gaar naturligvis vel undervist ud af Skolen, baade i Modersmaalet og Religion, i Hist. og Geogr., i Naturkundskab og Matematik; men, da hele 1ste Klasse (af 3) kun har 3 p. C. af alle Eleverne, saa gaar det her i saa Henseende endnu langt værre end i Kjøbenhavn, hvor hele 1ste Klasse (af 5) dog har 7 p. C. af alle Børn. Dette hidrører væsentlig fra, at Skolepligten ikke tilbørlig hævdes, men mange Børn gaa meget for tidligt ud af Skolen. — En heldig Indflydelse paa Undervisningen have de smaa Forberedelsesklasser, der, ligesom de nye i Odense, tælle 30 Børn. Alle Børnene saa godt ud og vare net og ordentlig paaklædte.

Lærerne lønnes med 450, 600 og 750 Rd, Lærerinderne med 250, 350 og 450; men der er ogsaa Lærerinder paa Prøve med 50—200 Rd — Alt for 30 Timer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ugentlig. Den betydelige Anvendelse af Lærerinder, som udelukkende anvendes i Fællesklasser for Drenge og Piger til det 12te Aar og i højere Pigeklasser, gjør, at Udgiften til hvert Barns Undervisning, uagtet det har Heldags-Skolegang, er billigere end i de kjøbenhavnske Friskoler. Skolevæsenet kostede nemlig 1870 kun 82400 Rd (knap 4 Mk pr Individ), hvoraf til Lønninger (for 162 L.) 61500 Rd. I Udgiftssummen var saa rigtignok Intet beregnet til Bygningernes Vedligeholdelse eller Forrentning. Udgiften for hvert Barns Undervisning kan, da Børneantallet maa være voxet betydelig fra 1869, langtfra have beløbet sig til 12 Rd pr Barn.

For Oversigtens Skyld ere endel af de her anførte statistiske Data og nogle flere, som angaa enkelte Udgiftsbrancher, sammenstillede i de efterfølgende 2 Skemaer, af hvilke det første (Tabel 1) giver en Oversigt over Skolebørnenes Antal og Fordeling og over Lærerstyrken, det andet (Tabel 2) over de forskjellige Forhold, som vedkomme Økonomien. Desværre har fuldkommen Ensartethed ikke kunnet opnaas, idet Angivelserne for et Par Byer have maattet tages fra Aarene 1870 eller 1871 og ligeledes et Par Steder ere tagne af Overslaget istedetfor af Regnskabet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

III.

Motiver og Forslag til en Omordning af Odense Skolevæsen.

1. Betalingsskolen.

Naar man betragter den nuværende Ordning af Kjøbstædernes Skolevæsen, da ser det ved et flygtigt Overblik ud, som om vi nu med vore Borger- og Almueskoler vare naaede til en fuld Gjennemførelse af Skoleanordningen af 1814. Det er ogsaa oftere blevet sagt, at det egentlig først var nu, efter 50 Aars Forløb, at Principerne i dette vort offentlige Skolevæsens Grundlov vare blevne gjennemførte. For den egentlige Almueskoles Vedkommende er dette vist ogsaa i det Hele rigtigt, og Spørgsmaalet bliver her nærmest, om vor Almue nu for Tiden kan nøjes med det, som den gamle Skolelov byder den. Borgerskolen er derimod aldrig bleven, hvad Anordningen tilsigtede, en rigtig «Real»-Skole, hvor de mange Realkundskaber, der meddeltes, skulde komme Eleverne til umiddelbar Nytte i Livet. Det var jo med dette Maal for Øje, at Anordningen bestemte, at den borgerlige Realskole f. Ex. i Religion skulde meddele «Kundskab til Menneskets Natur» og «de i Livet anvendelige Sandheder». I Naturkundskab, Regning, Matematik og Tegning var Hensynet til, hvad der kunde anvendes i Fabrik, Haandværk og Handel det fremherskende, ja næsten eneherskende. Af Sprog skulde læres de, hvortil Kjøbstadens Handelsforbindelser gav Anledning o. s. fr. Imidlertid gik Tiden, og da man saa omsider, 30—40 Aar efter 1814, skulde til at oprette de i Anordningen paabudne borgerlige Realskoler, var denne hele Betragtning af Realfagenes Betydning forældet. Man lagde ikke an paa i en Borgerskole at danne Elever med de nødvendige Forkund-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skaber til paa engang at kunne blive Haandværker, Kjøbmand, Handelsrejsende, Arkitekt og Styrmand, men man dannede Skolerne væsentlig efter de kjøbenhavnske Realskolers Forbillede, afknappet efter Kjøbstædernes ringere Evne, Elevernes kortere Læretid og Lærernes ringere Uddannelse og Færdighed, men dog saaledes, at man ogsaa her i Realskolen hævdede Undervisningens formale — hvad der, i Modsætning til den reale, netop er dens ideale, almendannende — Betydning som den vigtigste, saa man lagde an paa at udvikle Elevernes Evner gjennem en Række Øvelser, hvorved de efterhaanden gjordes bekjendte med Livets og Naturens, Sprogets og Tænkningens Love. Dertil sigter nemlig nu Realskolernes og ligeledes vore Borgerskolers systematiske Undervisning i Naturhistorie, Geografi og Naturlære, deres væsentlig grammatiske Sprogundervisning og logisk-bevisende Matematikkursus. Men her har man allerede i de bedste Realskoler gjort den Fejl, at slaa Brødet for stort op og ville have formeget med — hvormeget mere da i Borgerskolerne. Der er taget for mange Fag med, og deres dannende og udviklende Kraft taber sig i samme Grad som Elevernes Syslen dermed bliver et mekanisk Hukommelsesarbejde, der intetsteds naar ud over de første Elementer. Eleverne i vore Borgerskoler naa, for at tage bestemte Exempler, ikke saa vidt, at de med nogenlunde Sikkerhed kunne løse en matematisk Opgave, der ligger indenfor Omraadet af hvad de have læst, at de med Frihed kunne anvende de grammatiske Former i fremmede Sprog, at de kunne opfatte og tegne Formen af simple Gjenstande i Naturen, at de forstaa — naturligvis som Børn overhovedet kunne forstaa Sligt — hvorledes Livet former sig under visse givne Forhold, særlig Menneskelivet paa fjerne Steder og Tider. Deres Selvtænkning bliver kun i ringe Grad ansporet og deres Syn ikke meget opladt eller øvet, hvorfor disse Skoler forholdsvis kun tælle faa «opvakte» Børn, og det er

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sjeldent, at de efter Skolegangen af egen Drift bygge videre paa det i Skolen givne Grundlag. Man kan vistnok endnu uden Overdrivelse sige selv om den egentlige Realskole, at den ikke ret ved, hvad den vil, og hvor den vil føre Børnene hen; og om Borgerskolen i sin nuværende Form gjælder dette ganske utvivlsomt. Det er derfor ganske tilfældigt, om man f. Ex. i Matematik i Borgerskolens øverste Klasse naar til den eller den Paragraf i Systemet og Lærebogen, i Grammatik til Forstaaelse af dette eller hint Fænomen; og vil man saa forsvare dette ved netop at hævde Undervisningens formale Betydning og sige, at Børnene lære ligegodt at tænke, enten de naa lidt kortere eller længere i Systemet, saa maa det dog ogsaa hævdes, at det vilde være mere udviklende at samle Kræfterne om færre Ting for at kunne trænge dybere ind, istedetfor at spille paa Overfladen af saamange. Man kan derfor vistnok temmelig bogstavelig sige om vore Borgerskolers Undervisning, at den fører ikke til Noget, hvortil det ogsaa passer, at ingen Borgerskole har dristet sig til at holde en egentlig Afgangsprøve, hvorved det vistes, at et Maal var naaet, f. Ex. blot det, som er angivet ved den lavere Præliminærexamen, hvad der i en god «Realskole» dog sagtens maatte kunne naas med saamange Aars Undervisning 6 Timer om Dagen.

Til det ringe Resultat i de nuværende Borgerskoler kan der foruden den uheldige Undervisningsplan være flere andre Grunde. Skolerne have, saavidt mit Kjendskab rækker, for faa Anskuelsesmidler og for lidt Lyst til at bruge dem. Der er næsten ingen Samlinger eller Laboratorier til Naturfagene; neppe dog fordi Byraadene vilde nægte Midlerne hertil, dersom Lærerne erklærede, at uden dem var deres Undervisning spildt, og viste Sandheden heraf ved selv at anlægge og rigelig benytte smaa Samlinger, fysiske Apparater o. s. v.; men fordi man formeget slaar sig til Ro ved sin teoretiske og systematiske eller

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skematiske Undervisning, uden at spørge om Udbyttet heraf for Elevernes Liv, saa selv de Steder, hvor Anskuelsesmidler haves, blive de meget for lidt anvendte, hvad der jo ikke opmuntrer til nogen rigeligere Forsyning. — Hertil komme mange Onder, som vise, hvor lidt man tør haabe under vore nuværende fortrykte Kjøbstadforhold at sætte det Apparat, som hører til en god offentlig Realskole, i Bevægelse. Der maa nu skaffes Indtægter og spares paa Udgifter. Da Forældrene kun kunne betale lave Skolepenge, maa der bødes herpaa ved overfyldte Klasser med indtil 40 Elever (Anordn. 1814 sætter 24 som Maximum), og man har ikke Raad til Parallelklasser eller flere Etager paa Skolebygningen end de traditionelle 5 eller 6, som ganske vist ere for faa. Af de 40 Elever er der saa gjerne 8—10, som trykke Klassen ned, men dog opflyttes næsten alle ved Examen for at fylde den højere Klasse og give Plads for næste Hold. I de større kjøbenhavnske Realskoler opretter man, eftersom der er Trang dertil, snart flere 2den, snart flere 3die Klasser o. s. v.; her skal Massen skæres i 5 eller 6 lige Dele, hver paa sit Undervisningstrin. Saa er der den før berørte Vanskelighed, at Børn gaa i Skole til de ere 14 Aar, men ikke, til de ere færdige med deres Skoleundervisning; men heri er Skolen vistnok medskyldig, fordi den aldrig har turdet paastaa, at der var et Maal at naa, og som blev naaet, naar alle Klasser bleve ordentlig gjennemgaaede. Det forekom Forfatteren heraf højst besynderlig, da han overtog Skoleinspektørposten i Odense, at der slet ingen Børn gik ud af Skolen ved Aarsprøven, men Udgangen fandt Sted ved Konfirmationen et Fjerdingaar før eller senere. Men han lærte snart, at den almindelige Betragtning — som ogsaa støttes ved de faktiske Forhold — er den, at Undervisningens Udbytte er en Sum eller et løst Aggregat af Kundskaber; saa naar man af de 7 Aars Skolegang mister det sidste Fjerdingaars, saa er det kun et Tab af $\frac{1}{28}$ eller 3 p. C.,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvad der jo ikke gjør stort; men paa den anden Side, naar man bliver i Skolen et Fjerdingaar efter at have gjennemgaaet og taget Examen i øverste Klasse, saa faar man dog en Tilgift af 3 p. C., som det ogsaa er værd at tage med — hvilket jo rigtignok er en temmelig udvortes Maade at tage den Sag paa.

En ikke ringe Vanskelighed for Kjøbstæderne har det vel ogsaa været at faa duelige Lærere i mange af Realfagene. Jo sværere Forhold der netop her i flere Henseender skal arbejdes under (mange Elever, ringe Hjemmeflid og faa udviklende Elementer i Hjemmet), desto mindre strækker et Kursus efter Seminariedannelsen eller det at kunne læse en Bog eller have studeret en Grammatik i et fremmed Sprog til, for at være en dygtig Lærer i Sprog-, Natur- og Matematikfagene. Naar en Lærer saa skal have 36 Timer og derfor undervise i 2—3 af disse Fag, naar han maaske aldrig har modtaget, ja ikke engang nogensinde har hørt god og forstandig Undervisning i de Fag, han skal docere, og ingen Afgangsprøve skal holde med sine Elever, der kunde lære ham, at Maalet er forfejlet; saa kan man ikke vente Andet, end at — hvor ikke særlig gunstige Forhold ere tilsede — Resultatet i det Hele ikke kan blive tilfredsstillende, selv om mange af de Paagældende, baade i og udenfor Skolen, leve uden Bevidsthed herom og ere meget fornøjede med deres gode Skole.

Og saa have Borgerskolerne den store Fejl, ikke at have nogen Bestyrer, ingen, som bærer Ansvaret, det samlede Ansvar for Skolen, og som, selv gjennemtrængt af, hvad Maal der skal naas, søger Midler og Veje til at naa det. En Skole kan slet ikke bestyres af en Kommission, men kun af en Enkelt, Mand eller Kvinde, som lever og færdes i den bestandig, som helst selv bestemmer eller dog vedkjender sig Skoleplanen som fornuftig og hensigtsmæssig, som har Lov til at antage Lærere og anvise dem, hvorledes de for deres Vedkommende maa bidrage til den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fælles Opgaves Løsning, og — naar de ikke kunne samvirke — til at skille sig ved dem, fordi han ikke kan benytte dem i den af ham bestyrede Skole, hvorfor han bærer Ansvaret. Fra dette er man meget langt fjernet i Borgerskolerne. Jeg tvivler om, at synderlig mange af de saakaldte Forstandere ville vedkjende sig deres Skolers Undervisningsplan som deres eget Kjød og Blod. Paa Lærernes Undervisning have de saagodtsom ingen og paa deres Valg og Ansættelse slet ingen Indflydelse; men Ansættelsen sker efter Indstilling af Byraadet, en i saadanne Sager dog virkelig meget inkompent Avtoritet. Valget sker derfor ogsaa halvt iblinde, mangengang efter Anbefalinger af Folk, som ikke forstaa sig paa Undervisning, uden at nogen Sagkyndig har det Hverv, iforvejen at høre dem undervise og bedømme deres Dygtighed; ja der skal endog indstilles 3, hvor det maaske var svært at finde 1. Og naar de saa blive fast ansatte, ligeledes uden at der er bleven udtalt nogen sagkyndig Dom om deres Brugbarhed, og man bagefter mærker, man har taget fejl, saa kunne de dog ganske rolig blive siddende mange, mange Aar i deres Embede og hindre Fremgangen i Byens vigtigste Skole.

Hvem har saa egentlig Ansvaret for Borgerskolens Læseplan? Hvem har bestilt det Arbejde, som derfra leveres? Planen er maaske vedtaget for 10—20 Aar siden, og den nuværende Skolekommission har intet Ansvar overfor den; men den føler sig dog heller ikke kaldet til at udarbejde en ny, da Medlemmerne for det Meste have nok at bestille forresten, maaske slet ikke have nogen Skolemand i deres Midte eller ikke ønske i denne Henseende at tage en Kamp op med Lærerne, der vel i Regelen helst ville blive ved det Bestaaende.

Der vil naturligvis ved de forskjellige Borgerskoler gjøre sig flere eller færre af de anførte Vanskeligheder gjældende; thi hvad der her er kritiseret er Systemet og dets Mangler, men hverken den herværende Skole, der tvertimod i Rækken af Landets Borgerskoler vistnok ind-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tager et meget respektabelt Standpunkt, eller nogen anden enkelt Skole, hvoraf — som det ogsaa kan ses af dette Arbejde — Forfatteren efterhaanden har lært ikke saa faa at kjende. Flinke Lærere, hvoraf der jo heldigvis findes adskillige, kunne raade Bod paa Meget — som da overhovedet en dygtig Lærer altid stifter uendelig megen Gavn, ligegyldigt under hvilke Forhold han arbejder. Men der turde i de paapegede Misligheder være Noget, som dunkelt føles af Mange, og som har givet Kjøbstædernes Misfornøielse med Lønningsloven af 1856 en Bismag af Bitterhed og Uvilje mod Skolevæsenet og paa flere Steder fremkaldt Ønsket om Betalingsskolens Nedlæggelse. At Lønnen er for høj, kan særlig ved Betalingsskolen paa ingen Maade indrømmes; tvertimod, det vil vist i det Hele blive vanskeligt at faa gode Lærere for den fastsatte Betaling; og naar de Misfornøjede sige: Vi maa betale det Dobbelte mod før og faa ikke bedre Arbejde derfor, da maa det dog erkjendes, at ved offentlige Ansættelser maa Lønnen først være nogenlunde anstændig, for man i det Hele gjennemgaaende kan vente at faa gode Embedsmænd; men saa bliver det netop Opgaven, at være yderst omhyggelig ved Embedernes Besættelse og sørge for Undervisningsplaner, hvori flinke Lærere kunne arbejde med Lyst og se Frugt af deres Gjerning.

Ganske vist koster Borgerskolen, selv i sin nuværende ufuldkomne Form, allevegne meget. Forholdet mellem Udgiften til den og til Friskolen er her i Odense omtrent som 2 til 3, medens Elevantallet forholder sig som 2 til 9. Borgerskolens Undervisning er altsaa 3 Gange saa kostbar, eller udtrykt paa en anden Maade: naar en Lærer i den underviser 30 Børn, saa underviser han i Friskolen 90 Børn. Den, som nu antager, at dens Plan og Ordning i det Hele ikke er heldig, har derfor god Grund til omhyggelig at overveje dens Stilling, om den bør bibeholdes, modificeres eller ophæves.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Naar man har villet hævde dens Nødvendighed som lovbefalet, saa Byens Borgere med Anordn. af 29 Juli 1814 i Haanden kunne gjøre Krav paa en borgerlig Realskole, saa beror dette paa en Fejltagelse; og naar Kommunerne, ved at oprette Betalingsskolerne og ved at affatte Lønningsregulativerne 1856, allevegne uden videre ere gaaet ind paa, at deres Friskole og Betalingsskole vare sideordnede Dele af det kommunale Skolevæsen, hvor de ikke selv vare Herrer over Lønningen og over Lærernes Ind- og Afsættelse, saa grunder det sig ligeledes paa, at man efter den kgl. Resolution af 17 Januar 1838, hvor det udtales, at Regjeringen «med særdeles Velbehag vil anse» Oprettelsen af højere Borgerskoler, var kommet ind i et ganske andet Spor, end det ved Lovgivningen anviste. Vil man end gjøre vore Borgerskoler til Et med de i Anordn. af 1814 paabudne Realskoler, saa paabyder denne dog intetsteds, at Kommunens Beboere ved Ligning skulle bidrage saameget som en Skilling til disse Skoler. Anordningen omtaler meget nøjagtigt ved hver Slags Skole, hvorledes Udgiften dertil skal udredes, og medens enhver Ydelse ved Ligning paa Byens Beboere er afhandlet i § 49 ff. og bestemt til at dække Udgifterne ved de i det Foregaaende omhandlede «almindelige Borgerskoler» (ɔ: Almueskoler), saa angives Indtægten for den borgerlige Realskoles særlige Skolekasse i § 85, nærmere bestemt ved § 87, hvor der ikke nævnes andre Indtægtskilder, end 1) hvad dertil henlægges af offentlige Midler og andre Hjælpekilder og 2) Elevernes Skolepenge. Dette er, efterhaanden som der i Byerne blev dannet Realklasser og senere fuldstændige borgerlige Realskoler, og Lærerne uden videre overførtes dertil fra Friskolen, aldeles blevet overset. Lønnen var da ogsaa allevegne saa ringe, at der ikke af den Grund kunde være Tale om, at Byen kunde have Interesse af at reservere sig Indflydelse herpaa. Men nu er det dog maaske godt, at det først og fremmest kom-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mer til at staa klart, at ingen By ved Lov er forpligtet til at holde en betalende Borgerskole, eller, om den gjør det, da at lønne Lærerne paa en vis Maade eller lade Skoledirektion og Ministerium indsætte Forstander og Lærere. Kun maa det erindres, at hvis nogen By emanciperer sig herfra, opgiver den selvfølgelig ogsaa Krav paa Amtsskolefonden til Efterløn for Betalingsskolens Lærere.

En formentlig bedre Grund til Betalingsskolens Bevarelse maa søges deri, at et ikke ringe Antal af Byens Indbyggere maa ønske for deres Børn en videre gaaende Undervisning og — efter deres Mening — tillige et bedre Selskab, end det, der kan bydes i Friskolen. De ere villige til at betale herfor efter Evne, men trænge til et betydeligt Tilskud af Kommunen. Bør denne yde det? Er her en virkelig kommunal Interesse tilstede, til hvis Fremme alle skatydende Borgere bør bidrage? Og kan det ske, uden at Omsorgen for Friskolen lider derved? Grundloven giver kun de Forældre, som ikke selv kunne betale, Anvisning paa den offentlige Skole, og denne trænger aabenbart allevegne, og navnlig hos os, til en betydelig Forbedring, hvis den skal opdrage Statsborgere, som kunne leve under vor frie Forfatning. Dennes demokratiske Præg vilde formentlig bedst retfærdiggjøres og hævdes, naar der ikke blot kun var en offentlig Skole, men overhovedet kun en Skole for alle Børn, idetmindste til de vare 12—14 Aar gamle. Men fra en saadan Folkeskole, hvor den Fattiges og Riges Børn sad paa Skolebænk sammen, som det sker i Nordamerika og flere Steder i Sveits og Tyskland, ere vi med vor Kasteaand og vore Standsfordomme endnu langt fjernede. Vor Friskole kan endnu ikke blive en Folkeskole, men maa endnu indtil videre efter Grundlovens Bogstav blive en Fattigskole med meget indskrænket Undervisning — navnlig rigtignok af den Grund, at de Fattige selv ikke endnu, idetmindste ikke i Odense, ville mod-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tage den Gave, som god Heldagsundervisning for alle Børn til deres 14de Aar vilde være.

Da det er af stor Vigtighed for en Kjøbstad at have en vel oplyst og oplært Stamme af Kjøbmænd, Haandværkere o. s. v., saa bør der ganske vist gjøres Udveje for en videre gaaende Undervisning end Friskolens; og det er ganske rigtigt bemærket (ved Skolesagens foreløbige Behandling i Byraadet forrige Efteraar), at det Heles Vel mangengang fordrer betydelige Udgifter, hvis Udbytte direkte kun kommer enkelte Klasser af Samfundet tilgode (jvf. vore Dages Forhandlinger om det kgl. Teater og de lærde Skoler). Men deraf følger ikke, at Kommunen selv skal holde en Realskole med Undervisning i fremmede Sprog, Matematik o. s. v., især hvis dette umuliggjør at løfte Friskolen, for ved dens Udvikling engang at gaa bedre Tider imøde. Indretningen af en Betalingsskole, som grunder sig paa, at man gjør Forskjel paa de mere og mindre Bemidledes Børn og indretter sine Skoler efter Standsinteresser, maa netop derfor lempes efter de Folks Vilkaar, som ville komme til at benytte den. I den mindre Kjøbstad, hvor en privat Realskole med sine 6—8 Klasser ikke kan bestaa ved egne Midler, maa Kommunen om muligt understøtte en saadan, helst vel ved at give en dygtig Skolemand som Bestyrer et aarligt Tilskud og saa lade sig dette refundere ved hele og halve Fripladser[1]); men i en By som Odense vil en privat Realskole nu vistnok kunne trives, ialfald med et mindre Tilskud, for hvilket det da ogsaa staar i Kommunens Magt at skaffe saadanne ubemidlede Børn, som have Lyst og Evner dertil, en videre gaaende Uddannelse. Men Odense trænger, saalænge Friskolen ikke kan løftes højere, end det her vil blive foreslaaet, til en offentlig Betalingsskole for deres Børn, som

[1]) I Veile bestaar en privat Realskole, for hvis Oprettelse og Fremgang dog kun Private have paalagt sig betydelige Ofre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke engang kunne give 2—3 Rd maanedlig i Skolepenge, Børn af Underofficerer, Smaahaandværkere, Detaillister, smaa Landbrugere og Gartnere, Børn, som for størstedelen senere gaa over i Faderens Bestilling og blive Stammen af Byens «Smaaborgere». De ville ved Skolens Ophævelse enten blive satte i Friskolen eller i Smaaskoler, som ere daarligere end Friskolen forhaabentlig i Fremtiden vil blive; og det maa derfor baade for Byen og for Forældrene anses for gavnligt, om de slutte det Kompromis, at Byen udreder det Samme til disse Børns Undervisning i en Betalingsskole, som de vilde koste den i Friskolen, og saa Forældrene tilskyde, hvad de formaa[1]) — saaledes som nu 1 Rd maanedlig —, og der saa herfor gives Børnene en god Elementærundervisning i Friskolens Fag, men ført noget videre. Her kan saaledes lægges mere Vind paa Regning og Skrivning, hvad de fleste af Børnene senere faa Brug for, og der kan lægges et bredere Grundlag for deres hele senere Udvikling, ved, med de samme Fag, som Friskolen har, at oplade deres Syn for adskilligt Mere i Naturen og Menneskelivet, end Friskolen faar Tid til at byde sine Elever. Herved vil den begrundede Anke mod den nuværende Betalingsskole, at den i de mange Fag begynder paa Meget, som ikke fører til Noget, og at den spreder Opmærksomheden ved allerede fra den tidlige Alder at udstykke Undervisningen med 2—3 Timer om Ugen til en Mængde Fag, falde bort, idet Tysk og Matematik udelades, og Geografi, Naturhistorie, Naturlære og Tegning drives hver 2—3 Aar med et forøget Timetal. Der læres meget mere end det Dobbelte i 4 ugentlige Timer, mod hvad der læres i 2, og der glemmes langt mindre; og selv om det samlede Timetal for hvert Fag gjennem alle Klasser ikke forøges, eller vel endog gjøres noget ringere end det nu-

[1] Denne Udgiftsfordeling hævdes ogsaa ved den før omtalte kgl. Resolution af 17 Januar 1838 (se Kancelliskrivelse af 10 Febr s. A. i Kollegialtidenden for 1838, Side 147—153).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

værende, vil der paa denne Maade kunne læres mere, og disse Fags Betydning som Dannelsesmidler voxe.

For Hensigtsmæssigheden af Tysk som Fag i vore Borgerskoler vil der dog vel nu ikke hæve sig synderlig mange Røster blandt dem, som kunne vurdere, hvad der nu i det Hele præsteres i den Retning i vore Kjøbstæder. Denne Tyskundervisning minder ogsaa vel meget om den Tid, da der blev prædiket Tysk i de fleste af vore Kjøbstæder, og da ingen Haandværker kunde blive til Noget, uden i sin Ungdom at have «fægtet» sig gjennem det Meste af Tyskland. — Snarere kunde der være Grund til at holde paa Matematik som Undervisningsfag; men denne maatte da meddeles ganske anderledes end nu: der maatte lægges Vægt paa «Hovedformerne i Rummet» med Anskuelsesøvelser ved Hjælp af et Apparat af geometriske Legemer med tilhørende Snit, saaledes som det nu allerede i endel Aar har fundet Sted i Kjøbenhavns bedste offtl. Friskole (de forenede Kirkeskoler) og i flere Realskolers første Matematikklasse. Det er meget udviklende Øvelser, som tillige afgive en god Støtte for senere at lære Projektionstegning, men hertil kan man vanskeligt vente at finde duelige Lærere. Af Aritmetiken kan derimod, hvis Læreren kan magte det, meget medtages ved Regneundervisningen, medens det strengt Matematiske, der, som Forholdene ere, nu falder Eleverne meget vanskeligt, helst maa bortfalde. I Historien maa derimod Undervisningen hos os udvides betydeligt, men dertil vil der ogsaa kunne vindes Tid, saa ikke blot Fædrelandshistorien, men ogsaa enkelte Partier af Verdenshistorien kan behandles i større Udførlighed.

Naar det ved disse Forslag er opstillet som en Fordring til Betalingsskolen, at Elevernes Undervisning her i det Hele ikke maatte kræve et større Tilskud af Kommunen end det, som deres Undervisning i Friskolen vilde koste, medens det for Tiden er 4—5 Rd større aarligt for hvert Barn, da vilde dette jo ogsaa kunne naas ad en and-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en Vej end den her paapegede (som vil medføre, at Timetallet indskrænkes fra 6 til 5 Timer daglig), idet man kunde forhøje Skolepengene fra 6 til 9 Mk maanedlig. Da det imidlertid ved Eftersyn har vist sig, at af 169 Fædre, som have Børn i vor Drengeskole, de 106 have under 600 Rd aarlig Indtægt, og 87 endog under 500, kan det med temmelig stor Vished siges, at de ikke vilde kunne bære dette Paalæg, saa Forandringen kun vilde drive en Del af Børnene over i Friskolen og saaledes snarere forøge end formindske Udgifterne til Skolevæsenet. Det her forelagte Forslag anbefaler sig saaledes ogsaa i denne Henseende, ved at være afpasset efter de lokale Forhold. Og om der end derved ikke ganske vil blive Ligevægt mellem Udgiften til Fri- og Betalingsskolen, saa vil Forskjellen dog betydelig udjevnes, idet efter det følgende Forslag til Friskolens Omordning Udgiften til denne vil voxe, medens der ved den her foreslaaede Forandring af Læseplanen vil kunne spares paa Lærerkræfter til Betalingsskolen.

En Indskrænkning af dennes Undervisningstid maa i og for sig anbefales som hensigtsmæssig. Det kan ikke anses for nødvendigt, ja ved god Undervisning ikke engang for forsvarligt, at et Barn fra 7 Aars Alder har 6 Timers daglig Undervisning. I de offtl. kjøbenhavnske Skoler er 28 Timer om Ugen Maximum, og selv i de største Privatskoler begynder man med 24. Hvis derfor Timetallet hos os i 6 Drengeklasser sættes, stigende hver anden Klasse, til 26—30—33, eller i Gjennemsnit 5 Timer daglig (inkl. Gymn. og Sang), maa dette anses for tilstrækkeligt, naar blot Tiden benyttes til at sætte Eleverne godt i Arbejde. I dette Tilfælde vil Drengeskolen kunne nøjes med 4 faste Lærere og 2 Timelærere med ialt 21 Timer, foruden Gymnastik- og Sanglærer, eller med andre Ord: 1 fast Lærer og Skoleinspektørens Timer i Drengeskolen ville bespares.

Et tredie Middel til at indskrænke Udgiften til Be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

talingsskolen, idet man nedlagde de laveste Klasser, kan efter den Plads, som her er tiltænkt Betalingsskolen som Led i hele Byens Skolevæsen, heller ikke anbefales. Det bør ikke sættes som Skolens Opgave at give ældre Børn, som mangle Forkundskaber, udvidet Undervisning i nogle Realfag, men netop at give en rigtig god Elementærundervisning, bygget paa et forsvarligt Grundlag, lige fra Begyndelsen. Ikke engang fra Friskolens Forberedelsesklasser vilde denne Skole staa sig ved at modtage sin Tilgang, da Undervisningens Maal i alle Klasser derved maatte nedstemmes ikke ubetydeligt. — Det eneste Sted, saavidt vides, hvor man hidtil har prøvet at nedlægge Betalingsskolens nederste Klasser, er Aalborg; men Skolen synes ogsaa derved og ved den samtidige Forhøjelse af Skolepengene at have mistet sit Fodfæste i Befolkningen; og nogen pekuniær Fordel kan den ikke have havt derved, da den uu i 4 Drenge- og 2 Pigeklasser ialt kun har 100 Elever, hvilket nok kan fremme Undervisningen, men rigtignok gjør den overmaade kostbar.

Et vigtigt Spørgsmaal bliver det dernæst, hvad Stilling man vil give denne Skole til Skolevæsenet i det Hele. Der vilde efter det forhen Udviklede formentlig Intet være til Hinder for at nedlægge den nuværende Skole og oprette en ny, hvortil man selv valgte Bestyrer og efter hans Indstilling Lærere, idet man saa bestemte Byens Tilskud og Lønningsforholdene efter bedste Skjøn og Skolens Behov. Herved vilde de fleste af de ovenfor paapegede Mangler ved Borgerskolen kunde fjernes. Naar Skolens Plan var fastsat i større Træk, vilde man kunne give Bestyreren Frihed til at gjennemføre den og lade ham bære det fulde Ansvar derfor, og Byen kunde udnævne et Kuratel af Sagkyndige, som bedre end Skolekommissionen vilde kunne sørge for, at dette Ansvar ogsaa blev gjort gjældende. Dette maatte i alle Maader anses for det Bedste og vilde ogsaa her blive tilraadet, hvis der nu ingen Betalingsskole

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fandtes, og man saaledes var stillet uafhængig overfor de nu ansatte Lærere. Men som Forholdene ere, har Byraadet maattet forlange, at nærværende Plan skulde saavidt mulig tage Hensyn til Anvendelsen af de forhaandenværende Lærerkræfter, og man maa saaledes til en vis Grad bøje sig under Forholdenes Magt og kun søge at binde sig saa lidt som muligt for Fremtiden. Dog maa Skolen nødvendigvis have en Forstander og Førstelærer; og da Skoleinspektøren formentlig rettest vil have sin Plads i Fremtiden som Forstander for Friskolen, og desuden slet ikke vil paatage sig denne Virksomhed ved Betalingsskolen, hvor Lærervirksomheden bliver Hovedsagen, vil det være nødvendigt, at 2 faste Lærere foruden Skoleinspektøren overføres til Friskolen, idet den nye Forstander for Betalingsskolen bør læse nogle af Hovedfagene i de højere Klasser, og tillige helst et Par Timer i nederste Klasse, for strax at gjøre sig bekjendt med de nye Elever og paavirke Undervisningen lige fra Begyndelsen. Hans Timetal bør vistnok sættes til 30, de andre Læreres til 33—36. Om Lønnen skal senere blive Tale.

For imidlertid ikke at fastslaa Noget, og derved ogsaa i Fremtiden umuliggjøre en Adskillelse af Betalingsskolen fra det offentlige Skolevæsen, turde det være rigtigt at andrage paa, at baade den nye Forstander og eventuelt nye Lærere ikke faa fast Ansættelse og saaledes maa underkaste sig Følgerne af fremtidige Forandringer, og ligeledes at bestemme en vis Frist f. Ex. 10 Aar, hvorefter Betalingsskolens Stilling skal tages under fornyet Overvejelse.

Da der trænges til en ny Bygning til Friskolens Drenge, maa Drenge-Betalingsskolen vel forblive i sit nuværende, ret gode Lokale. Den vil saaledes kun kunne faa 6 Klasser ligesom nu og for at opnaa en god, samlet Undervisning bør den kun modtage Elever i sin ned-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

erste Klasse og i Almindelighed nægte Optagelse i de højere. Ligeledes bør Indmeldelse kun finde Sted ved Aarsprøven. Til forskjellig Betaling i de lavere og højere Klasser synes der ikke at være tilstrækkelig Grund, uagtet det foreslaaede stigende Timetal, da Børnene jo efterhaanden komme til at gjennemgaa alle Klasserne, og Forældrene selv staa sig bedst ved hele Skoletiden at give den samme Betaling. Elevantallet foreslaas sat til 33 betalende og 2 Fripladser i hver Klasse, saa at Tallet 35 ingensinde maa overskrides. Herved vil der næppe kunne gjøres Regning paa et Gjennemsnitstal af 180 betalende Elever.

Naar man hertil vil indvende, at Skolen allerede nu tæller flere Elever, og at Tilstrømningen i Fremtiden vil blive større, da turde det vise sig, at den foreslaaede Forandring vil modvirke dette, idet den fjerner de Elever fra Skolen, for hvilke den ikke er bestemt. Nogle Forældre ville synes, at Skolens Fortrin for den nye Friskole er saa ringe, at det ikke er værd at betale Skolepenge derfor, og sætte saa Børnene i Friskolen. Et større Antal vil der være, som ville sætte Priis paa at deres Børn skulle lære fremmede Sprog, fordi de antage, at Kundskab heri senere kan komme dem til Nytte. Det vil i Almindelighed være de mere velstaaende, hvoraf hidtil ikke saa faa have benyttet Borgerskolen for deres Børn. De ville nu være henviste til den private Realskole, som derved vil vinde en gavnlig Tilgang. Atter Andre, som hidtil ere blevne dragne til den offtl. Skole, blot fordi den med sine mange Fag syntes at byde mere end private Borgerskoler, ville, naar den offentlige Skole faar et tarveligere Tilsnit og mindre bestikkende Program ligesaa gjerne benytte Privatskolerne, af hvilke nogle vel ogsaa efterhaanden lære at hænge et smukt Skilt ud. Men at den offentlige Skole mister dem, som ikke ville give et billigt Vederlag for de Fortrin, den byder, eller dem, som kunne betale en fuldstændigere Undervisning og ikke trænge til Skolebidrag af Kommunen,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

eller dem, som i Undervisningen foretrække Skinnet for Virkeligheden, kan paa ingen Maade beklages.

Ved den foreslaaede Ordning gjøres der ganske vist Regning paa en Udvikling af de private Skoler. Men naar disse styres forsvarligt, vilde det jo ogsaa være Daarskab, ikke at støtte dem efter bedste Evne. En velledet Privatskole vil i Bestyrerens Person og deri, at hans personlige Interesse paa det Nøjeste er knyttet til det Omdømme, Skolen nyder, have en Garanti, som ingen offentlig Skole kan byde. Saa kan rigtignok atter den offentlige Skole bedre modstaa Mode-Anskuelser og uberettiget Tryk fra Forældrenes Side; men bliver den ikke synderlig paavirket af Publikums Dom, saa kan til Gjengjæld ogsaa mangen Slendrian indsnige sig og gaa upaatalt hen i aarevis, udygtige Lærere blive siddende i mange Aar, og et slapt Tilsyn og Forsømmelser hos Lærere og Elever uddanne sig Haand i Haand — hvad der altsammen ikke saa let vil ske i Privatskolen, hvis Forældrene da overhovedet have nogen Interesse for Skolens Gjerning og noget Valg mellem forskjellige Skoler. Dette er nu Tilfældet i Odense. Giersings private Realskole er opvoxet ved Siden af Katedralskolens Realafdeling og den betalende Drenge-Borgerskole. Mange Elever ere allerede — tildels efter Skoleinspektørens Raad — fra denne gaaet over i Privatskolen; hvorfor skulde ikke flere følge efter? Gregersens Skole arbejder sig med sit beskednere Program ligeledes stadig frem, har modtaget Vidnesbyrd om Tillid fra Forældre, som gjerne ville beholde deres Børn i Skolen til Konfirmationen og har godt Lov paa sig for sin Forberedelse til Katedralskolens lavere Klasser.

Der er Intet som fornuftigvis bør ligge Skoleavtoriteterne fjernere end det at ville have et «blomstrende» offentligt Skolevæsen og føle Jalousi, naar Privatskoler optræde som Medbejlere til Eleverne. Det er jo ingen Sag at faa mange Elever til sin Skole, naar man kan sætte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sine Skolepenge saa lavt, som man vil, og saa tage Resten af Kommunens Kasse. Dersom Borgerskolernes Skolepenge bleve forhøjede, saa at de selv skulde udrede alle deres Udgifter, mon der saa var en eneste i hele Landet, som kunde bestaa? Derfor skal man have Respekt for den Energi, hvormed de Mænd, som forestaa flere af vore Privatskoler, arbejde sig frem, men saa tillige indse, hvad der for os er Hovedsagen, at jo mere en Kjøbstad voxer, desto mindre vil det være muligt for den, ved sit offentlige Skolevæsen at sørge for de mange forskjelligartede Krav, der — det være nu med Rette eller med Urette — stilles til Børnenes Undervisning af de forskjellige Dele af Befolkningen; og den vil, ved at søge at magte Alt, kun komme til halve Forholdsregler og til at forsømme netop den Del af Opgaven, som nærmest paaligger den. Hvad der i det her fremsatte Forslag om en lille Begrændsning af Undervisningens Omfang, men med tilsvarende Fordybelse i det som bibeholdes — hvad der her for den overfladiske Betragtning ser ud som et Tilbageskridt i Kommunens Skolevæsen, er i Virkeligheden et Fremskridt, som betinger en heldig Udvikling i Fremtiden, og det i dobbelt Henseende: først fordi Skolen ved en saadan Forandring sætter paa sin Fane det bekjendte: multum non multa (Meget, ikke mangt), og saa fordi det private Initiativ, som tidligere er blevet hæmmet og som vi dog paa alle Livets Omraader savne, derved bliver ansporet og opmuntret. Det er med andre Ord paatide, at den offentlige Betalingsskole ophører med, ved sit Tilskud fra Kommunen (c 4000 Rd aarlig), at umuliggjøre gode Privatskolers Existens — i hvert Tilfælde som en nogenlunde betrygget Existens. Flere Privatskoler arbejde, som sagt, nok saa energisk og nok saa heldigt paa deres Elevers Uddannelse. Lad dem blive støttet en kort Tid blot med en ringe Del af det Tilskud, som Betalingskolen kræver, og de ville inden lang Frist vise deres Paaskjønnelse ved at lette Kom-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

munens Byrde. Og lad saa den offentlige Betalingsskole ophøre med at ville være »Realskole« og samle sine Kræfter om den, ikke mindre, men beskednere Opgave, som Privatskolen formedelst Forældrenes Uformuenhed ikke kan overtage.

Ved den foreslaaede Forandring ville vi, som rimeligt ved Landets største Kjøbstad, nærme os til den Maade, hvorpaa Forholdene have udviklet sig i Kjøbenhavn. Betalingsskolerne byde ogsaa der kun god Elementærundervisning. Hvad der gaar ud over dette, overtages af de private Skoler, hvoraf mange ligeledes paa forskjellig Maade modtage et Tilskud for at kunne løse deres særlige Opgaver. Det Tilskud, som Kjøbenhavn giver sine offentlige Betalingskoler, er, som foran oplyst, endogsaa noget ringere end det som Friskolerne kræve, og Forskjellen mellem begge Skolers Timetal kun 3—4 om Ugen. Her hos os maa vi i Betalingsskolen ogsaa i Fremtiden vente Tilgang for et noget høiere Lag i Befolkningen, end det som i Kjøbenhavn søger den offtl. Skole, men her vil i Virkeligheden ogsaa blive sørget bedre for deres Børn. De ville faa 6—8 Timer mere om Ugen end Friskolens Elever; og det skal nok vise sig, at naar den her foreslaaede Plan kan blive nogenlunde tilfredsstillende gjennemført, ville de Elever, som gjennemgaa Betalingskolen, i det Hele blive bedre udviklede end de nuværende Elever.

Da Forslaget gaar ud paa midlertidigt at bevare Betalingsskolens Forbindelse med det offtl. Skolevæsen, vil det ikke endnu kunne overdrages den eventuelle Forstander at gjøre Forslag til Læseplan, og hele Ansvaret for Skolens Ordning lægges paa ham. Det foreslaas derfor, at andrage hos Ministeriet om, at nedenstaaende Udkast til Læseplan approberes for Skolen, og hvis det indrømmes, at Udkastet da bekjendtgjøres for eventuelle Ansøgere, at de iforvejen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kunne undersøge, om de samstemme med de deri nedlagte Principer og ville arbeide paa at gjennemføre dem.

Udkast til Fagenes Fordeling i Drengeskolen.

	6 Kl.	5 Kl.	4 Kl.	3 Kl.	2 Kl.	1 Kl.	Sum.
Religion	3	3	3	3	3	4	19
Dansk	4	4	5	6	9	10	34
Historie	5	5	3	4			21
Geografi	4	4	2	»	»	»	10
Naturhist	»	»	3	4	3	»	10
Naturlære	3	3	»	»	»	»	6
Regning	4	4	4	5	5	5	27
Skrivning	2	2	3	4	4	5	20
Tegning	3	3	3	»	»	»	9
Gymnastik	3	3	3	3	2	2	8
Sang	2	2	1	1	»	»	3
	33	33	30	30	26	26	167

Denne Timefordeling bedes sammenholdt med den nuværende, som findes meddelt Side 7.

Hvorledes de 6 Klassers Undervisning kan bestrides af 4 faste Lærere og 2 Timelærere (med henholdsvis 9 og 12 T.), ses af følgende Udkast til Timetabel, hvor G. og S. betyder Gymnastik og Sang, og Løverdag Eftermiddag, som særlig Begunstigelse for Lærerne ved denne Skole, er holdt fri, uden at dog deres Timetal (maaske med en enkelt Undtagelse) bliver ringere end ved Friskolen. Alle 6 Klasser læse naturligvis kun samlede i 9 Timer, ellers kun 4 Klasser ad Gangen. Gymnastiktimerne ere lagte uden efterfølgende Timer, da Gymnastiklokalet ventelig vil blive i nogen Afstand fra Skolen. Der er tillige taget Hensyn til, at Fri- og Betalingsskolen ikke kunne have Gymnastik samtidigt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Udkast til Timetabel for Drengeskolen.

	M.	Ti.	O.	To.	F.	L.
8—9	1. 2. 5. 6	3—6	1—4	3—6	1—4	3—6
9—10	1—6	1—6	1—6	1—6	1—6	1—6
10—11	1—4 5—6 G.	1. 2. 5. 6 3—4 G.	3—6 1—2 G.	1. 2. 5. 6 3—4 G.	3—6 1—2 G.	1. 2. 5. 6 3—4 G.
11—12	3—4 S.	1. 2. 5	5—6 S.	1. 2. 6	5—6 S.	1. 2. 5. 6
2—3	3—6	1—4 5—6 G.	1. 2. 5. 6	1—3	1. 2. 5. 6	5—6 G.
3—4	3—6	1—4	1—6	1—6	1—6	
4—5	3—6	3—4	3—6	4—6	3—6	

Udkast til Drengeskolens Læseplan.

Religion: Undervisningen deles i et forberedende Kursus i de 3 første Klasser, hvor blot Bibelhistorien benyttes (fra 2 Kl), og et mere udvidet med delvis Benyttelse af Lærebogen. — 1 Kl: De første Fortællinger af g. og ny Test. — 2 Kl: De vigtigste Personligheder i g. Test. — Buddene og første Trosartikel (uden Bog). — 3 Kl: Jesu Levnetsløb. Om Daaben og Troen (særlig 2den Art.), om Gudstjenesten og Menigheden. — 4de Kl: Israels Historie. Loven. — 5 Kl: Synden og Gjenløsningen, Kristi Person og Gjerning, særlig fra Lidelseshistorien. — 6 Kl: Guds Rige. Lignelserne. Sakramenterne. Tredie Trosartikel og Bønnen.

Dansk: 1 og 2 Kl: Læsning og Gjenfortælling af Eventyr, Vers o. desl. Mundtlige og skriftlige Staveøvelser. — 3 og 4 Kl: Læsning og Gjenfortælling af historiske og lette beskrivende Stykker. Ordklasser og Bøjning. Lette skriftlige Gjenfort. — 5 og 6 Kl: Lidt vanskeligere prosaiske Stykker; fædrelandshistoriske Digte. Nøjagtig Forstaaelse og Tilegnelse af Ord, Mening og Sammenhæng. Sætningslære. Skriftlig Gjengivelse af, hvad der er lært i andre Fag.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Historie: 1 og 2 Kl: I Forbindelse med Dansk, mundtlig: Sagnhistorie og Forfædrenes Liv. — 3—5 Kl: Fædrelandshistorien (4, 3, 3 T.) til Aaret 1800, delt i 3 Dele, og tillige i 5 Kl: Verdenshistorie (2 T.): Grækenland, Rom og Pavedømmet. — 6 Kl: Fædrelhist. (2 T.): det 19 Aarh., Grundloven; Verdenshist. (3 T.): Reformationen, Ludvig d. 14des Tid, 1789—1815, 1848, 1864—70.

Geografi: 4 Kl: Danmark. — 5 Kl: Jordkloden fysisk (med etnografiske Træk fra de fremmede Verdensdele). — 6 Kl: Evropa.

Regning: 1—3 Kl: Ved 3 Timers Hoved-, 2 T. Tavleregning læres efterhaanden de 4 Regningsarter baade med ben. og uben. Tal: Orientering i Tallene til 100. — 4 og 5 Kl: Brøkregning. Orientering i Tallene til 200. Tiden deler lige mellem Hoved- og Tavleregning. — 6 Kl Især skriftlige Opgaver. Decimalbrøk, Beregning af Arealer og Volumina. Til Hovedregningsopgaverne knyttes kun i denne Klasse Forstandsøvelser.

Skrivning: Begge Alfabeter. Øvelserne drives kalligrafisk, adskilte fra Undervisningen i Dansk.

Naturhistorie: 2 Kl: Pattedyrene og deres Liv, — 3 Kl: Om Sommeren Plantelære (knyttet til levende Exemplarer); om Vinteren Fuglenes Bygning og Liv; Udvalg af de andre Hvirveldyr. — 4 Kl: Om Sommeren Plantelære; om Vinteren de mærkeligste af Insekterne.

Naturlære: Naturlovene (Tyngde, Ligevægt), Naturkræfterne (Varme, Lys, Elektricitet, Magnetisme) og deres Anvendelse af Menneskene (Vægtstang o. s. v., Dampmaskine, Telegraf, Kikkert.) — Lidt Astronomi (Solsytemets Bygning, Bredde og Længde).

Tegning: 4 Kl: Linier og regelmæssige Figurer, med og uden Lineal. — 5 og 6 Kl: Konturer efter Fortegning, fritstaaende Gjenstande, Gibs-Ornamenter o. lign.

Gymnastik og Sang: 2 Klasser ad Gangen; Sang dog først fra 3. Klasse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Naar denne Plan sammenlignes med den nugjældende, vil man se, at Stoffet er mindre spredt, det Væsentlige fremdraget og bedre grupperet, det Uvæsentlige saavidt muligt fjernet. Den er beregnet paa at vække Elevernes Interesse og sætte baade dem og Lærerne i Arbejde. Stoffet er i Religion omordnet, i Dansk lagt bedre tilrette, i Historie og Naturlære udvidet. I Geografi og Naturhistorie er det samlede Timetal henlagt til 3 Aarskursus, denne i Mellemklasserne, bestemt til til at anskueliggjøre Dyrenes og Planternes Liv, navnlig ved det, som Børnene selv kunne iagttage; hin i de høiere Klasser, saaledes at Hovedvægten lægges paa Naturbeskrivelsen. — Regning og Skrivning have omtrent beholdt deres Timetal, og ved Regningen er det angivet, hvorledes den rigelige Tid bedst kan benyttes. I Gymnastik vil hver Elev faa over 100 istedetfor som nu 24 Timer i de 40 Skoleuger.

De betalende Pigeskoler ere i flere Kjøbstæder enten ophævede (Helsingør) eller indskrænkede til 2 Klasser (Viborg, Aalborg, Svendborg). Grunden til, at de allevegne benyttes forholdsvis lidt, er, at det er »finere« at gaa i Institut. Skjønt Odense just ikke lider Mangel paa private Pigeskoler, vilde det dog for Tiden blive et følelig Savn, hvis den betalende Pigeskole ophævedes. Især naar Friborgerskolen forsvinder, ville mange Smaafolk isaafald savne en g o d billig Skole for deres Døtre, og da Skolevæsenet i den nærmeste Fremtid — hvis nærværende Forslag i sine øvrige Grundtræk bliver antaget — kan afse Lokale til Skolen og ikke kan disponere paa anden Maade over Lærerkræfterne, og Undervisningen tillige væsentlig besørges af de noget ringere lønnede Lærerinder, saa foreslaas det, foreløbigt at lade Skolen bestaa, dog kun med 3 Klasser, da Forældrene i det Hele ere utilbøjelige til at sætte Børnene saa tidligt i Skolen, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det kan forsvares at bibeholde den nuværende 1ste Klasse (den begyndte i Juli 1870 med 11 Elever). Det foreslaas derfor først at optage Piger, som ere 9 Aar, og som have de for den Alder passende Kundskaber, og kun at optage umiddelbart efter Aarsprøven. Anden og tredie Klasse gjøres toaarige. Af Fagene bortfalder Tysk og Tegning, og det sidste Fags Timer lægges i 1 Kl til Dansk, i 2 og 3 Kl til Historie og Skrivning. Undervisningstiden bliver da 5 Timer daglig hele Aaret rundt (foruden Sangtimer), og den delte Skoletid, som er mindre heldig for Pigerne, undgaas. Elevantallet kan i de nuværende Lokaler ikke godt sættes højere end til 30 i hver Klasse, hvoraf 2 bør være Fripladser. Betalingen bliver som nu, men der indføres den Lettelse for Forældrene, at Drenge- og Pigeskolen betragtes som en Helhed, saa Moderation i Betalingen beregnes for samtlige de Børn, som gaa i Betalingsskolen, hvad for Tiden, besynderligt nok, ikke er Tilfældet. Den eventuelle Forstander bør forestaa saavel Drenge- som Pigeskolen og undervise en Time daglig i denne, hvor saa Pigeskolens Lærer har Undervisning i Drengeskolen.

Det bør om 10 Aar eller maaske tidligere tages under fornyet Overvejelse, om Skolen skal bibeholdes, og ingen ny Lærer eller Lærerinde i den Tid have fast Ansættelse ved samme.

---

2. Friskolen.

Det blev ovenfor bemærket, at man maaske tør sige, at Skoleanordningen af 1814 nu nogenlunde er gjennemført over hele Landet for Almueskolens Vedkommende, saa alle Landets Børn nu lære at læse, skrive og regne. Det turde derfor være paa høje Tid, nu at gjøre det næste Skridt og give dem Forstand paa, hvad de læse, og Lyst til at læse, at vække Tanker hos dem, som det er værd

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at fremsætte og nedskrive, og hjælpe dem til at opgjøre det Regnestykke, hvorledes de i det Hele skulle faa deres Kræfter udviklede og komme til at bruge dem i Livet. Der turde være saameget større Opfordring hertil, som vor Almueskoles Tilstand i disse Aar vækker grundet Bekymring hos Mange, som finde det betænkeligt, at vi, efter at have levet over 20 Aar under Grundloven, i Henseende til det menige Folks aandelige Udvikling, endnu i det Hele ere pinte inde i et Snørliv, der er tilskaaret 1814. Den, som daglig færdes mellem Menigmand og kjender hans timelige og aandelige Livsvilkaar, og som ved Siden deraf udmaler sig det Folkeliv, som er Forudsætning for en god Benyttelse af Grundloven og svarer til dens hele Aand, kan maaske nok beundre den Tillid til en god Sags Fremgang, som de, der have givet os Grundloven, maa have næret, men maa tillige forundre sig over den Sorgløshed, hvormed de, som elske vort Lands Frihed og vort Folks Udvikling, lade Kampen mellem de Dannede og Udannede udvikle sig, uden at tage fat paa den Opgave, hvis Løsning ene kan sikre vor Frihed, nemlig Folkets Opdragelse, særlig ved en god offentlig Skole for den opvoxende Slægt. Maaske er det allerede for sent for Staten at begynde en Omordning, da de af vore Lovgivere, som nu give Tonen an — tildels vistnok af Forbitrelse over Dødheden og Sløvheden i mange af vore Skoler og deres i mange Henseender paafaldende Lighed med Tvangsarbejdsanstalter — ere tilbøjelige til, selv i Børneskolen, at stemme for en Undervisning uden Flid og Arbejde, en Frihed uden Lydighed og Orden, en aandelig Udvikling uden gradevis Vækkelse af Tanken og Skærpelse af Viljen. Det synes at være undgaaet deres pædagogiske Opmærksomhed, at det dog nok er ved den gradevise Øvelse i at gjennemtænke Andres Tanker, at vore egne vækkes og skærpes, og at det er ved at voxe sig ind i Lydighed mod og Afhængighed af en regelmæssig, lovbunden Virksomhed, at Viljen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

øves i at bøje sig for det Godes Lov og i at vælge det Rette og Sande, som den føler sig forpligtet til at respektere; ligesom Underkastelse under en fornuftig Ordning — som netop ene gjør Barnelivet lykkeligt — er Betingelsen for at Mennesket kan faa Syn for, at der er noget Almengyldigt, for hvilket han er villig til at opgive sine egne selvraadige Lyster.

Dog hvorledes det end vil gaa med Udviklingen af Almueskolen i det Hele, saa er der intet til Hinder for, at den enkelte By kan benytte den kommunale Frihed, hvoraf vi allerede i længere Tid have været i Besiddelse, til at gaa et Skridt videre end det strengt lovbefalede Minimum ved Indretningen af sin Friskole. Odense er endog i den Henseende bleven paafaldende langt tilbage, men vil derfor ogsaa kunne benytte det, at Trangen i de sidste Aar allevegne er traadt stærkere frem, til at gjøre et større Skridt fremad, end de andre Kjøbstæder hidtil have vovet. Tilstanden hos os opfordrer stærkt dertil: Fattigdom og Arbejdsløshed, moralsk og materiel Elendighed minde de Styrende om Nødvendigheden af, at komme den Fattige til Hjælp ved at give ham Arbejdskræfter, Tillid til og Agtelse for sig selv; og af Foranstaltninger hertil er der næppe nogen, som kan sættes ved Siden af et godt Skolevæsen. Alle de, som hos os give sig af med offentlige Anliggender, vide, hvor stor Trangen er dertil, hvor megen Nød og Usselhed der er at afhjælpe; og den blotte Selvopholdelsesdrift fordrer nu af Kjøbstæderne, hvad Menneskekjærlighed længe har tilraadet, at tage sig kraftigt af de Fattiges Opdragelse og hjælpe dem til at kunne hjælpe sig selv.

Nedenstaaende Forslag anbefaler sig som et lille Bidrag hertil, idet det tillige indtrængende lægges alle Vedkommende paa Sinde, ikke at skye de nødvendige Ofre fra Kommunens — det vil her sige de mere Velstaaendes — Side, som maaske, ialfald i en Overgangstid, maa bæres for at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kaffe Vej for noget Bedre. Det henstilles tillige til vel-illig Overvejelse, at det ved offentlig Forhandling af en ag, som berører mange personlige Interesser, ikke en-ang altid er muligt for Forslagstilleren at fremføre de ægtigste Motiver for mange Enkeltheder; men at de der-or dog kunne være nødvendige, ja Hovedmomenter i den ele Ordning. Særligt gjælder dette om Anvendelsen af Lærerkræfterne. Det er uheldigt at have flere uduelige Lærere; men det maa anses for god Økonomi at pen-ionere idetmindste nogle af dem og faa andre i deres Sted, naar ellers alle andre Udgifter ere spildte. Det hen-tilles tillige til godhedsfuld Opmærksomhed under Sagens orestaaende private og offentlige Forhandling — thi For-rd bryder jo ingen Trætte — at agte paa, hvilken Del af n eventuel Opposition, der skyldes Sagen, og hvilken er skyldes de Personer, som nærmere eller fjernere be-øres ved den. Forslagstilleren tror med Sikkerhed at unne sige, at dersom Forslaget fejler i de Fordringer til Forandringer, som det stiller, saa ligger Fejlen i en for idt dreven Nænsomhed mod det Bestaaende og ikke i en overdreven Reformsyge og Strenghed. Han har nu i over Aar lært den bestaaende Tilstand at kjende med alle lens Skrøbeligheder, og, ved at leve i den og pines af den, ar Tanken til en Omordning efterhaanden formet sig med nødvendigt Hensyn til alle Enkeltheder i de herværende Forhold og beregnet paa, indenfor den ved Lovgivningen givne Ramme, som det ikke her er Stedet til at drøfte eller søge forandret, at afhjælpe saa mange af Manglerne som muligt, naar dog meget af det Gamle maatte beholdes, og Udgiften ikke overskride, hvad der maatte formodes at være en rimelig Grænse — saalænge i det Mindste, til man ser, hvor store Fordele det Nye vil frembyde, og om det er nødvendigt at skære dybere ind for at bringe en bedre Tilstand tilveje. Det vakte nogen Uvilje ved Sag-ens foreløbige Behandling i Byraadet, da Forslagstilleren

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

frimodigt vedkjendte sig den Anskuelse, at hans eget Forslag, skjønt det betegnede et Fremskridt, just ikke kunde kaldes noget stort Fremskridt, hvorved man i alle Maader kunde glæde sig; og det er jo saa naturligt at ønske, at man ved en Forandring strax kunde faa sine Ting rigtig i Orden; men paa Livets aandelige Omraader maa man gaa varligt frem. Hvad der kan gaa i en god, virkelig »Friskole«, der kun er beregnet paa dem, der frivilligt slutte sig til den, lader sig ikke gjøre ved Institutioner, der ere beregnede paa den store Mængde, som langsomt maa opdrages, og hvor Massens tunge Ballast hindrer den frie Udformning efter det Ideal, som ogsaa i dette Tilfælde har foresvævet Forslagstilleren, og hvortil man kun gradevis gjennem mange Overgange kan nærme sig. Det turde netop være et Hovedfortrin ved nærværende Forslag, at det indeholder Spirer til videre Fremgang og Udvikling, hvad man just ikke kan sige om den nuværende Ordning. Netop derfor er det saa vanskeligt at komme bort fra den, uden at saare mange personlige Interesser; men det faar ikke hjælpe: Sagen staar i dette Tilfælde over Personen.

For paa en simpel Maade at motivere Forslaget i sine Grundtræk og de Forandringer, som det tilsigter i det Bestaaende, ville Indvendingerne mod den nuværende Ordning, tildels efter hvad der allerede i det Foregaaende er meddelt, blive sammendragne under visse Hovedsynspunkter.

1. Friborgerskolen og Almueskolerne. Der er Intet, som nødvendiggjør at have 2 Slags Friskoler. Den frie Borgerskole berøver den egentlige Friskole en Del af sine bedste Elever, som ved at medoptages i den ville modarbejde Raahed, give mere Liv i Undervisningen og gjøre, at denne ved den Indflydelse, som de bedre Elever i en Klasse altid udøve — den sande indbyrdes Undervisning — i det Hele kan løftes højere. Nu nedtrykkes Friskolen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

il Almueskole, ja næsten til Fattigskole, hvor en Samling af pjaltede og uordentlige Børn i en tidlig Alder tabe den ande Agtelse for sig selv og Haabet om en lykkelig Fremid. Det er til Sammenligning i denne Henseende værd at ægge Mærke til, hvad foran er berørt, at Skoledirektøren Kbhavn, ved et Besøg i Stockholms Friskoler 1869, blandt 3—7000 Børn kun fandt 4—5 med hullede Klæder. Det var blevet god Tone i Skolerne og i de fattige Hjem — væsentlig fremkaldt ved Lærerinderne — at Børnene mødte renlig og anstændig paaklædte. Der ligger en hel Karakteristik i dette lille Træk, som tyder paa en Indflydelse fra Skolens Side og et Forhold mellem Skolen og Hjemmet, som vi af al Magt bør tilsræbe. Vor gamle Skoleanordning har Øje herfor; men i dette Punkt have vi ikke naaet den. Der maa i den Henseende fra Inspektionens og Lærerpersonalets Side gjøres store Anstrengelser; og jo mere man søger at drage Børn ogsaa fra de bedre Hjem til Friskolen, desto mere maa man vaage over, at de der sikres mod at blive befængt med Utøj, og mod der at lære Raahed og Uartighed.

2. *De mange Smaaskoler.* Medens det store Børneantal i mange Henseender er en Ulempe, burde det dog medføre den Fordel, at man deraf kan sammensætte Klasser, hvis Elever ere paa samme Standpunkt. Dette gaar man glip af, naar man som vi i de mange Skoler skal have et vist Antal Klasser af hver Art (1ste, 2den o. s. v.). — I Smaaskolerne undervise Lærerne i alle Fag, om de egne sig dertil eller ikke; og, naar de maaske overhovedet ikke egne sig til at være Lærere, saa ere Eleverne i 3—4 Aar afskaarne fra enhver god Paavirkning fra Skolens Side. Børnenes Behandling bliver tillige meget uensartet, og det er vanskeligt at gjennemføre Ordensregler og et godt Tilsyn. — Paa de 4 Undervisningstrin vexler Timetallet 3 Gange (15, 18, 15, 18); og i næstøverste Klasse have Eleverne saaledes kun 15 Timer om Ugen, hvad

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Skoledirektionen med Føje har fordret forandret. — Med den udvidede Undervisning, som tænkes givet Drengeskolen, vil en Lærer heller ikke som nu kunne bestride 2 Klassers Undervisning, saa den nuværende Ordning er uforenelig med en udvidet Undervisningstid. — Naar det mod den store Skole er indvendt, at det Onde der trives lettere, da kan det ikke skjønnes, at der er større Fare ved, at mange mindre Klasser (med 30—40 Elever) ere organisk forbundne og danne en Skole, end naar som nu mange overfyldte Klasser (paa 50, for ikke længe siden indtil 70), uden at have noget med hinanden at gjøre, dog undervises i samme Bygning og have samme, meget lille, Legeplads.

3. Lærerne. Med Hensyn til disse Skolens og Skolelivets Bærere skal der her kun gjøres opmærksom paa Vanskeligheden ved Lærerkræfternes Fornyelse og paa den delvise Forbindelse af Lærerstillingen med et Klokker- eller Kantor-Embede. Da Lærere, som ansættes i Odense, ikke søge bort derfra senere, bør man saameget omhyggeligere vaage over Valget og sikre sig en ikke for kort Prøvetid og derved Muligheden af, itide at kunne bortfjerne ubrugelige Kræfter, ligesom en noget lavere Begyndelsesløn turde være at anbefale. Forbindelsen med de kirkelige Embeder bør ligeledes snarest muligt søges hævet, da den hindrer Disposition over Lærernes Tid og Arbejdskraft og jo let kan drage deres Interesse fra Skolearbejdet. Navnlig ved en fastere Ordning og Sammendragning af Skolerne bliver god Skoleorden umulig, naar Læreren enten til forud bestemte Tider (hver 4de Onsdag) eller ved forefaldende Lejligheder (Bryllup, Begravelse, Extragudstjeneste) udebliver fra sine Skoletimer. — Hermed staar Syngedrengeinstitutionen i Forbindelse, der vistnok i kristelig Henseende er en ren Fordærvelse for Børnene, men tillige drager dem fra Skolen af uvedkommende Hensyn, hvorfor Skolen, ligesom den forbyder Forældrene Sligt,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ogsaa bør gjøre Fordring paa, at Kirken ikke undergraver god Skoleorden. I Kjøbenhavn er der af disse Grunde nogle Steder indført voxne Sangerkor i Kirkerne, hvad der ved de faldende Indtægter, som jo om nødvendigt kunde forhøjes for dem, der ønske at benytte et saadant Kor, ogsaa kunde ske her.

4. *Undervisningen.* At denne i det Hele er tarvelig og flere Steder ussel, vil fremgaa af den ovenfor (S. 17—25) givne Karakteristik. Den begynder mangengang med at dræbe al Liv og Lyst og fortsættes ofte paa den bedrøveligste Maade. Men selv flinke Lærere have svært ved, ret at komme nogen Vei. Den halvaarlige Tilgang af nye Elever først og fremmest i Begyndelsesklassen, men ogsaa senere paa alle Alderstrin, ødelægger enhver Lærers Bestræbelser for en samlet Undervisning, ligesom den er en Dækning for de daarlige Lærere, som trække paa Skuldrene, naar man klager over de ringe Fremskridt, og erklære det for umuligt at komme videre og forlade de gamle aandløse, livsdræbende Metoder. — Saa er heller ingen Lærer sikker for, hvad han kommer til at modtage af sin Formand i Arbejdet, eller hvorledes Eftermanden fortsætter hans Gjerning. Det er ingen Fornøjelse, naar man efter et Aars Forløb kommer og hører sine forrige Elever, saa at mærke, at de ere gaaet et godt Stykke tilbage i den Tid; det opmuntrer ikke de unge Lærere og Lærerinder til fortsat Energi. — I det Hele er der som før anført ikke Spor af Læseplan og Samvirken. En Lærer er i de høiere Klasser nødt til at begynde forfra med Staveøvelser, medens en anden sidder og lærer Smaabørn uforstaaede og uforstaaelige Ting udenad. At vi lære for Livet, ikke for Skolen, findes vistnok mange Steder paa Forskrifterne og afskrives trofast af Børnene; men Forskrift og Afskrift findes ofte kun paa Papiret. Der bliver gjennemgaaende talt for lidt eller dog for lidt barnligt — hvad ikke vil sige det Samme som barnagtigt —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med Børnene, idet kun Lærebogskatekisationen og hist og her nogle private Bifag give Lejlighed til en Slags Tænkeøvelser. Sammenhørende Øvelser adskilles og anbringes paa forkert Maade og urette Sted o. s. v. — Desuden er Skoletiden for knap og vilde, selv ved en bedre Ordning, lægge Hindringer ivejen for at medtage nødvendige Fag, som Hist., Geogr. og anden Naturkundskab; ligesom ogsaa 4 Undervisningstrin er altfor lidt for 7 Aars Skolegang.

5. Orden og Disciplin. De Fattiges Børn blive hos os opdragne med stor Lemfældighed, og Fynboerne have i det Hele et blødt Gemyt. Det medfører det store Fortrin, at Børn næsten aldrig blive legemlig revsede og i det Hele vise stor Frimodighed, saa der er Stof i dem til et virkeligt Frihedssind. Det er derfor paafaldende let at holde Disciplin i Skolen, selv for svage Lærere. Derimod ere Børnene ikke vante til Orden og Nøjagtighed, og Skolen har endnu ikke sat sig saaledes i Respekt hos dem og Forældrene, at den — indenfor sit berettigede Omraade — gjælder for Nummer Et. Alting skal »lempes«. Kun ganske enkelte af Lærerne kunne sætte igjennem, at Børnene komme præcis og ikke forsømme af intetsigende Grunde. Det kan godt træffe, at en Vintermorgen over en Tredjedel af Børnene mangler i de fleste Klasser Kl. 8, naar Skoletiden begynder. »Gamle« Lærere sige, de vide af Erfaring, det kan ikke blive anderledes i Odense. Da det naturligvis skal blive anderledes, tages en saadan Ytring uden videre til Indtægt for Nødvendigheden af en Forandring. Forholdet til Forældrene vil blive mindre vanskeligt, og Skolens Avtoritet paa dens Omraade lettere hævdes, naar en samlet Ordning forener det Hele. Blot en Skoleklokke, der ringer op Kl. 8 og Kl. 1 kan gjøre Underværker. Men forøvrigt hænger Gjennemførelsen af alle Ordensregler — blandt Andet ogsaa fuldstændig Afskaffelse af Tobaksrygning i Timerne — uadskillelig sammen med det næste Punkt, som skal omtales at der findes en virkelig Inspektion. Her skal

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

endnu blot henpeges paa de mange Konflikter med Loven (Børnetyverier o. lign., hvortil Politimesteren med stadig Beklagelse henviser i sine aarlige Rapporter), som naturligvis altid sendes til Skoleinspektørens Erklæring og mangengang ved nærmere Undersøgelse oplade for ham skadelige Paavirkninger ikke blot udenfor, men ogsaa i Skolerne, som der nok ved stadig Aarvaagenhed kunde gjøres noget mere for at afværge.

6. *Inspektion.* Det er et temmelig ubehageligt Hverv at inspicere i Andres Skoler, især naar der er mange Udsættelser at gjøre, og allermest naar de paaviste Mangler ikke blive afhjulpne, hvad enten det nu ligger i Mangel paa Evne eller Vilje. Den nuværende Skoleinspektør er indsat som Lærernes Foresatte, efter at disse i mange Aar faktisk ikke havde kjendt til, i Alt hvad der angik deres daglige Gjerning og Virksomhed, at have nogen Foresat. Selv et meget lemfældigt Tilsyn og sparsomme, men meget nødvendige Paamindelser blive under saadanne Forhold let betragtede som anmassende Vigtighed og saarende Irettesættelser. Det er derfor ganske stemmende med den menneskelige Natur, at det først langsomt er gaaet op for (idetmindste en Del af) Lærerpersonalet, at det, at have en Foresat — forudsat at han forstaar sig paa Skolegjerning og ikke er nogen Pernittengryn — for en flink Lærer nærmest betyder, at have en Raadgiver ved Haanden til at møde indtræffende Vanskeligheder, en Hjælp, hvor Hjælp er fornøden, og at det dog kan være ganske fornøjeligt, at der idetmindste er En, som ser og paaskjønner Ens Arbejde og derfor ogsaa er villig til at bortrydde de mange mødende Vanskeligheder og i paakommende Tilfælde at udtale sig om hele Ens Færd med Sagkundskab. — Men om et virkeligt, virksomt Tilsyn kan der forøvrigt under de nuværende Forhold ikke være Tale. Netop paa dette Punkt viser det sig, hvad en fornuftig Ordning kan gjøre; da gaar det let og naturligt, hvad der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

under uordnede Tilstande viser sig umuligt. Det er ikke de spredte Lokaler og det meget andet Arbejde, som nu paahviler Skoleinspektøren, som fornemmelig gjør, at han kun meget sjeldent besøger enkelte Skoler, men det er fordi mange Lærere utvetydig have vist, at de ikke kunne eller ville benytte hans Hjælp, og han har set, at det nytter ikke at paanøde den.

Det vilde jo overhovedet have gjort en Skoleinspektørs Stilling mere tiltalende, om de, der i Kraft af Lovhjemmel udgjøre det offentlige Skolevæsens Bestyrelse, og der som saadanne ere udrustede med fornøden Myndighed, først havde, enten selv eller ved en dertil antagen Skolemand, bragt Orden i deres temmelig kaotiske Skolevæsen, og saa sat en »Inspektør« for at tilse eller vaage over den skabte Ordning; istedetfor at han nu er kaldet hertil — tildels idetmindste — for at være »den Slemme«, der skulde ind i den daglige Berøring med Lærerpersonalet, som Bestyrelsen selv skyede, og som derfor, da han snart saa, at saaledes kunde det ikke blive ved at gaa, dersom han skulde have noget med den Ting at gjøre, blev nødt til at forlade »Inspektørens« iagttagende og kontrollerende Stilling for at optræde i den, for ham ikke meget behagelige, som Organisator, hvad der dog — om overhovedet noget — skulde synes at være en Bestyrelses Andel af Gjerningen.

7. *Lokaler.* Af disse ere de 6 Læsestuer for Drenge i den gamle Latinskole gode. Men da her læser c 300 Børn ad Gangen, er en Legeplads paa et Par Hundrede □ Alen næsten at regne som slet ingen. Til 2 andre Drengeskoler har der maattet lejes Lokaler; men disse ere saa slette, at de næsten ere ubrugelige, og maa derfor snarest muligt forlades. I Skolegaarden i Klaregade har Friborgerskolen sine Pigeklasser i et daarligt tyndt Hus, hvor Regnen slaar igjennem Gavlvæggen. Stuerne ere ret rummelige. I den af Skolevæsenet opførte Bagbygning sammesteds,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der lider af alle Licitationsarbejdets Mangler, findes 2 andre Pigeskoler, hvis Værelser ere for smaa og lave, og 2 Forberedelseskoler, som, da de ere mindre, bedre faa Plads, skjønt Stuerne have en uheldig aflang Form. Den hele Bygning er i høj Grad usolid og kræver af og til Undermuring og Indskruen af Ydermuren. Den brolagte Gaard afgiver ingen heldig Legeplads. — Endelig har Skolegaarden i Overgade 2 Pigeskoler, som generes af Sol og megen Færdsel, og 2 Haandgjerningslokaler, som Sundhedskommissionen hidtil har været saa lemfældig ikke at lukke, men som især om Sommeren maa være skadelige for Børnenes Sundhed. Bagbygningen, hvori de findes, duer formentlig kun til at rives ned. Forhuset har i Skorsten og Gavl store Skrøbeligheder, hvortil der ved det aarlige Syn rystes paa Hovedet i det Haab, at man maa slippe for Nødvendigheden af en Hovedreparation, ved at overlade denne til en ny Ejer. — Ogsaa her er den brolagte Gaard den eneste Legeplads, da Haven er forbeholdt de herboende Lærere.

Gymnastikhus haves ikke og de deraf følgende Mangler ved Gymnastikundervisningen ere meget store. Almueskolernes Drenge fra 7 til 10 Aar have slet ingen Undervisning. Der kan nok ved Gymnastikinspektionen gives en meget god Præstation af 50—100 Børn og en taalelig af 2—300, men ingen af alle de 900 Drenge, som vore Skoler tælle.

Det er navnlig med de her fremførte betydelige Mangler for Øie, at jeg forelægger mit Forslag til en Forandring af Odense Friskoler. Da disse for Tiden indeholde c 1400 Børn, er Forslaget beregnet paa et Elevantal af henved 1500, med Mulighed til uden Vanskelighed at kunne udvides til at optage 1550—1600. Alle disse Børn foreslaas forenede i en Drenge- og en Pigeskole,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hver med sine Forberedelsesklasser (Friskolens »første Klasser«) for Børn fra 6 eller 7 til 8 eller 9 Aar, saaledes at hvert Barn, efterat have gjennemgaaet Forberedelsesklassen, har 4 højere etaarige Klasser at gjennemgaa, med et Aars Frist til Oversidden eller til at tilbringe 2 Aar i øverste Klasse, hvor Konfirmationsforberedelsen griber forstyrrende ind i sidste Halvaar. For Tiden have Skolerne færre Børn i det 8 og 9de Aar end i de højere Aldere, skjønt Forholdet, som ovenfor bemærket, er ved at udjævne sig; og, da det tør antages at endel daarlige Pogeskoler ville gaa ind ved Skolevæsenets Omordning, og Forberedelsesskolerne ogsaa skulle modtage, og som Erfaringen i dette Foraar viser, ville komme til at modtage Børn i det 7de Aar, saa bør Forberedelsesklasserne vistnok indeholde Pladser til $\frac{1}{3}$ (istedetfor $\frac{1}{7}$) af samtlige Børn, saameget mere som en Del af dem senere gaa over i Lahns Stiftelse (110 i Løbet af 4 eller 5 Aar). Der vil saaledes, naar Forberedelsesklasserne indrettes som de 6 nu bestaaende med 30—33 Elever hver, strax behøves 8 Klasser for Drenge og 8 for Piger, som ialt kunne optage 500—520 Børn. Da Klasserne ere toaarige, vil hvert Aar Halvdelen gaa over i Friskolens anden Klasse. En Indmeldelse af 240 Børn aarlig (foruden c 20 Oversiddere af svagtbegavede, sygelige eller aandssløve Børn) er noget større end den nu almindelige, men vil ved Forandringen vistnok strax naas. Der bør derfor sørges for at have et 9de Lokale i Reserve, for ikke om et Aar eller to at komme i Forlegenhed. Ogsaa i andre Henseender foreslaas Forberedelsesklasserne indrettede som de bestaaende, med 18 Timers Undervisning, meddelt af Lærerinder baade til Drenge og Piger.

Denne Ordning forudsætter imidlertid, efter hvad tidligere er udviklet om Nødvendigheden af samlet, uforstyrret Undervisning i alle Klasser efter en bestemt Plan, at her ligesom i Kjøbenhavn kun finder 1 aarlig Indmeldelse

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sted, hvad Ministeriet næppe vil finde Grund til at nægte, da intet Barns Skolegang vil forsinkes, naar man modtager alle Børn, som ere fyldte 6½ Aar. Da hele Undervisningen i den egentlige Friskole baseres paa Aarskursus, maa den nødvendigvis modtage sin Tilgang 1 Gang aarlig; og at have Forberedelsesklasser, hvoraf nogle, som begyndte om Efteraaret, underviste Børnene i 1½ eller 2½ istedetfor i 2 Aar, lader sig ved en ordnet Undervisning, der sigter til et bestemt Maal selv paa det laveste Trin, saameget mindre gjøre, som en Del af Lærerinderne derved vilde komme til at gaa ledige halve Aar ad Gangen. Foraarsindmeldelsen er ogsaa i alle Maader den heldigste. De Smaa have lettere ved paa den Tid at begynde den regelmæssige Skolegang; og der bliver derfor nu allerede indmeldt 2—3 Gange saamange Børn om Foraaret som om Efteraaret, saa den foreslaaede Forandring vil finde Støtte i Forældrenes Ønsker. Mærkeligt nok viser Skemaet Side 41 tillige, at af samtlige Børn 56—57 pC. ere fødte i Vinterhalvaaret og kun 43—44 pCt. om Sommeren.

Antages det, at Forberedelsesklasserne faa c 500 Børn, maa selve Friskolen strax kunne modtage 950—1000, hvoraf noget over Halvdelen er Drenge. Da Børneantallet i hver Klasse nødigt bør overstige 40 (hvortil der i de sidste Aar er begyndt at arbejdes hen), fordres til det opgivne Antal 24 Klasser, som giver 3 parallele Klasserækker baade i Drenge- og Pigeskolen; hver Række bestaaende af 4 Klasser over hinanden. Forsaavidt det maatte vise sig, at et større Antal Børn ikke kan følge med — hvad der ved den omhyggelige Forberedelse fra Begyndelsen dog slet ikke er nogen Rimelighed for, naar de følgende Aars Pensa ikke gjøres for store — men hvis man skulde komme til at trænge til flere lavere end højere Klasser, da vil det hvert Aar kunne indrettes efter Behovet, naar der kun skaffes 12 Læseværelser til den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

egentlige Friskole foruden 8(9) til Forberedelsesklasserne, idet ogsaa i Friskolen, ligesom nu 2 Klasser skulle benytte samme Lokale, Formiddag og Eftermiddag. Dog turde det være rigtigt, ogsaa her strax at have et Lokale i Reserve, saa der altsaa sørges for 7 større og 5 mindre Skolestuer til Drengene og 6 større og 4 mindre til Pigerne. Et Børneantal af 40 i hver Klasse er ganske vist endnu for stort; men i Sammenlignin med 50 er det et Fremskridt for Undervisningen som fra det Umulige til det Mulige; og ved de nuværende lovbefalede Lærerløninger tør man vel ikke vente Indrømmelse af at gaa længere ned med Elevantallet.

Naar Børnene saa ved 9 Aars Alderen forlade Forberedelsesklasserne, kunne de, som før bemærket, læse og fortælle Stykkerne i Withs Børnebog og nedskrive et udenadlært Vers uden grove Fejl. De lære hurtigt at skrive godt paa Tavle, medens Overgangen til at skrive i Bog er vanskeligere. De behandle Tallene til 100 med temmelig stor Lethed og Sikkerhed: addere, subtrahere og ere begyndte at multiplicere og dividere; endelig kunne de fortælle de første Fortællinger i gamle og ny Test. (som de aldrig have læst i Bog). Paa dette Grundlag bygges nu Undervisningen fra 2den Klasse efter følgende

Skema for Drenge-Friskolen.

	Dansk m.	Dansk s.	Religion.	Regning.	Historie.	Geogr. & Naturh	Tegning.	Gymnast.	Sang.	Sum.
5te Kl.	4	2	4	3	2	3	3	3	1	25
4de Kl.	4	3	4	3	3	2	2	3	1	25
3die Kl.	6	3	4	3	3	2	»	3	1	25
2denKl.	6	3	4	3	2	»	»	2	1	21
Forb.Kl.	12		2—3	3—4	»	»	»	»	»	18

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Skema for Pige-Friskolen.

	Dansk. m.	Dansk. s.	Religion.	Regning.	Historie.	Geogr. & Naturh	Haandarbejde	Sang.	Sum.
5te Kl...	4	2	4	3	2	3	9	1	28
4de Kl...	4	3	4	3	2	2	9	1	28
3die Kl..	5	3	4	3	2	1	9	1	28
2den Kl..	6	3	4	3	2	»	9	1	28
Forb. Kl.	12		2—3	3—4	»	»	»	»	18

Ved at forbinde den mundtlige og skriftlige Undervisning i Modersmaalet og — for Drengenes Vedkommende — udvide Timetallet som ovenfor angivet, vindes der Tid til en planmæssig Undervisning i Historie, Geografi og anden Naturkundskab, Tegning (i de 2 øverste Klasser), Sang og Gymnastik. At udvide Undervisningen synderlig udover 4 Timer daglig turde hverken være tilraadelig af pekuniære Hensyn, eller naar man ser hen til Nødvendigheden for mange Forældre til, den halve Dag at benytte Børnenes Arbeidskraft; og kan blot den her foreslaaede Skoletid blive godt benyttet, vil den løfte Friskolens Undervisning til et meget respektabelt Standpunkt og komme til at staa højt over den nuværende planløse Undervisning i 15—18 Timer ugentlig. I Pigeskolen bliver Læsetiden 19 Timer i alle Klasser, men der foreslaas, i Modsætning til den nuværende frivillige Deltagelse i Haandgjerning, at dette bliver et tvungent Fag og meddeles alle Børn fra 2den Klasse i 3 Timer hveranden Dag. Medens Haandgjerningsskolerne nu ere fyldte med Børn i alle Aldere fra alle Skoler samtidigt, bliver efter Planen Undervisningen at meddele klassevis i et andet Lokale end Læsestuen. — Læseplanen foreslaas, med Forbehold af nødvendige Modifikationer, som Erfaring maatte gjøre ønskelige, fastsat omtrent saaledes:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dansk. I 2den Klasse fortsættes 1ste Klasses Arbejde med Hensyn til Boglæsning, Gjenfortælling, Stavning, udenadlærte Vers. Disse og Brudstykker af Smaafortællinger nedskrives efter Hukommelse. En Time ugentlig skrives efter litograferede Forskrifter i Læsebogen. De forskjellige Skriveøvelser drives daglig i Hjemmet og Arbejderne efterses paa Skolen. Navneord læres.

I 3 og 4 Kl: støttes Læseøvelserne derved, at Undervisningen i de andre Fag gives efter Bog, hvori aldrig nogen Lektie bør gives for i nogen Klasse, førend Pensum iforvejen er læst indenad med og forstaaet af Eleverne. En god naturhistorisk Læsebog vil blive en væsentlig Støtte for Læsningen. I disse 2 Klasser læres efterhaanden — ved senere nøjere bestemt Fordeling — de vigtigste Ordklasser og Bøjningsregler. Staveøvelserne afsluttes ved dertil sigtende Øvelser med enslydende Ord og saadanne, der i Dialekten afvige stærkt fra Skriftsproget, Overgange ved Bøjning, Afledning o. s. v. — Skriveøvelserne afvexlende Diktat, Gjenfortælling og efter Forskrift (kun 1 Alfabet).

I 5te Kl maa Undervisningen især gaa ud paa nøjagtig Tilegnelse af historiske og beskrivende Stykker og Digte, hvortil knyttes Samtaler om det Læste. Paa Grundlag af det saaledes Tilegnede skrives Gjenfortællingsstile.

Religion. I 2den Kl: De vigtigste Personligheder i g. Test., hvortil Bibelhist. kan benyttes, efterat Indholdet er lært iforvejen. Enkelte Fortællinger af Kirkens Historie (f. Ex. Ansgar og anden Missionshist.). Buddene og 1ste Trosartikel uden Bog.

3 Kl: Jesu Levnetsløb. Daaben og Troen, særlig 2den Artikel. Gudstjenesten. Bibelhistorie og Katekismus benyttes.

4 Kl: Israels Historie. Buddene, Synden, Forjættelserne, Forsoningen. Bibel og Lærebog bruges; den sidste dog med Varsomhed.

5 Kl: Daaben og Troen, særlig 3die Artikel. Bønnen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og Nadveren. Bibelhistorien fra Nadverens Indstiftelse og Herrens Lignelser.

Regning. 2 Kl: De 3 første Regningsarter og Division med 1ciffret Divisor.

3 Kl: De 4 Species i benævnte og ubenævnte Tal, navnlig ved Hovedregning (2 Timer af 3) med Tal til 200.

4 Kl: Det Samme, men især med større Tal paa Tavle (2 T. af 3). Reduktioner og Reguladetri, helst ved Reduktioner til Enheden, bruges til Hovedregning. Om muligt begyndes paa Brøk.

5 Kl: Brøkregning, men saaledes at andre Regningsøvelser ikke glemmes derover. Hurtighed og Sikkerhed i Hovedregning søges opnaaet ved Sikkerhed i Tabellerne og de Øvelser, der gaa ud paa Tals Opløsning og Sammensætning. (Hovedregning 2 Timer af 3).

Historie. I 2—4 Kl deles Fædrelandshistorien, der fortælles saa livligt og udførligt som muligt, med et ganske lille Kompendium som Huskeseddel, i 3 Dele til 1076 (2 T.) — 1448 (3 T.) — 1814 (3 T).

5 Kl læser særlig det 19de Aarhundrede, Tiden fra 1848 meget udførligt, derpaa Repetition, forsaavidt Tiden tillader det.

Geografi og Naturkundskab. Disse 2 Fag læses saaledes, at Læreren det halve Aar tager det ene, det andet halve det andet. Herved opnaas, foruden at den knappe Tid ikke udstykkes, tillige at de forskjellige Klasser — hvis det maatte findes hensigtsmæssigt, og Undervisningen ikke bedre gives udelukkende mundtligt — skiftevis kunne benytte Berlins eller en anden naturhistorisk Læsebog. Omfanget af den meddelte Kundskab til Naturen kan ikke her forud bestemmes; det vil meget afhænge af den eventuelle, nye Lærers Dygtighed; men i 3 Halvaar med 2—3 Timer ugentlig vil der kunne læres ikke lidt om Dyrenes Liv og Naturkræfternes Virksomhed og Anvendelse. — I Geografi læses i 3 Kl: Danmark, i 4 Kl:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jordkloden fysisk, væsentlig efter Globus, i 5 Kl: Skizze af Evropa og Danmark repeteret.

Tegning. Dette Fag turde netop i Friskolen have stor Betydning som et Middel til en alsidigere og fyldigere Dannelse. Som saadant er det ogsaa optaget i de kjøbenhavnske Friskoler. Det Resultat, som hos os naas i Drenge-Friborgerskolen ved et endnu ringere Timeantal, end det her foreslaaede, opmuntrer ligeledes til at medtage det som et væsentligt Led i den samlede Undervisning.

Gymnastik. Hertil foreslaas en Time hveranden Dag hele Aaret rundt. Muligt vil der i en ikke fjern Fremtid kunne gives dette Fag en endnu større Udvidelse, da dets store Betydning er begyndt at gaa op for den almindelige Bevidsthed, skjønt for Almuen langt fra i den Grad, som ønskeligt var. Da nærværende Forslag ikke tør gaa videre end til at andrage paa Bygning af et Gymnastikhus, vil dette, efter det forhaandenværende Børnetal, om Vinteren ikke kunne afgive Lokale til hvert Hold mere end 3 Timer om Ugen, hvis det ikke skal have overordentlig store Dimensioner. Undervises 2 Klasser (80 Elever) ad Gangen, vil det i Fri- og Betalingsskolen tilsammen give 24—27 Timers Benyttelse om Ugen (om Vinteren Kl. 10—3), uden at der endda er blevet Tid til Øvelser for Forberedelsesklasserne.

Den her foreslaaede Undervisningsplan anbefales ligeledes for Pige-Friskolen, kun at Tegning og Gymnastik bortfalder, Naturhistorie indskrænkes noget, og, som før bemærket, Haandarbejde fra 2 Kl: indføres 9 Timer ugentlig.

Videre end her er foreslaaet bør man for Tiden næppe gaa i Omdannelse af Friskolens Undervisningsplan. Gjennemførelsen vil ikke blot stille temmelig store Fordringer til den bevilgende Myndighed, men ogsaa til Eleverne og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

deres Forældre. Jo fastere Skolevæsenets Ordning bliver, og jo mere der vaages over Flid og stadigt Skolebesøg, desto mere maa man søge en Støtte i Forældrenes Interesse for Skolens Gjerning og deres Beredvillighed til, ogsaa naar Børnene voxe til, at lade dem have uhindret Tid til at søge Skolen og tillige udføre noget Hjemmearbejde. Derfor har nærværende Forslagstiller efter moden Overvejelse, og efter at have indhentet nøjagtige Oplysninger, maattet opgive den ellers ret tiltalende Tanke, at foreslaa regelmæssig Deltagelse i Haandgjerning den halve Dag indført ogsaa i Drenge-Friskolen, hvad jo Anordn. af 1814 allerede udtaler som ønskeligt, og for hvilket der ved Sagens foreløbige Behandling i Byraadet fremkom vægtige Stemmer. Forskjellige Haandværkere, som have afgivet Erklæring i Sagen, navnlig ogsaa Bestyreren af Snitteskolen, mener, at en Lærer vanskeligt kan beskjæftige mere end 20 Elever samtidigt. Der maatte da, for at gjennemføre Planen om almindelig Deltagelse i Haandgjerning, til de 12 Læseklasser svare 24 Haandgjerningsklasser, hvad der, foruden at frembyde andre Vanskeligheder, blot til Lokaler, Lærerkræfter og Raamateriale vilde medføre en uhyre Udgift. Men hertil kommer, at de fleste Forældre af al Magt ville modsætte sig, at Børnene, efter at have gaaet den halve Dag 4 Timer i Læseskole, saa den anden halve skulle i Haandgjerningsskole. Der vilde komme utallige Begæringer om, at Børnene da hellere maatte arbejde paa Fabrik, for der at opnaa en Fortjeneste, som ikke kan indvindes paa Skolen; og, vilde man bevilge dette, vilde der opstaa en fuldstændig Forvirring i Af- og Tilgang, som intet Tilsyn vilde kunne magte. — Derfor maa Drengenes Deltagelse i Haandgjerning drives som en frivillig Sag, hvorved den ogsaa ene vil kunne stifte virkelig Nytte og være overkommelig for Kommunen. Det vil være meget hensigtsmæssigt at foranstalte den nuværende Snitteskole udvidet, eller, naar man kan finde brug-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bare Lærere blandt Haandværkerne, da at give nogle af dem et passende Tilskud for at undervise hver en Snes Elever fra Friskolen i deres Værksteder, og hertil kunde saa vel ogsaa de Elever, for hvis Skyld tvungen Deltagelse i Haandgjerning blev foreslaaet, fordi de misbruge den halve Dags Frihed til Omdriven og Lediggang, henvises som tvungne Deltagere[1]). Gjennemførelsen af en saadan Foranstaltning vil bero dels paa Byraadets Liberalitet, dels paa Muligheden af at finde passende Lærerkræfter, hvad der turde vise sig ikke at være saa let, som maaske Mange antage.

Til en Friskole som den her foreslaaede savner Skolevæsenet passende Lokale. Det vil forat gjennemføre Planen være nødvendigt at bygge en Skolebygning til Drengeskolen med 7 større og 5 mindre Klasseværelser foruden Gymnastikhus og Bolig til Inspektør og Portner. Derved vilde den gamle Latinskole med sine 6 Skolestuer blive disponibel til Pigeskolens Hovedklasser, medens Pige-Forberedelsesklasserne kunne benytte de 4 Skolestuer i Bagbygningen i Klaregade. Her ville saa tillige 3 Haandgjerningslærerinder kunne undervise Friskolens samtlige Piger i de 2 Stuer, som nu benyttes af Pige-Friborgerskolen og den betalende Pigeskoles første Klasse. — Skolegaarden i Overgade med sine 2 Læse- og 2 Haandgjerningsstuer vilde da kunne afhændes eller indrettes til Lærerboliger.

---

3. Lærerpersonalet.

Hvad det nødvendige Lærerpersonale angaar, da behøver Friskolen 12 faste Lærere og Lærerinder til de 24 Drenge- og Pigeklasser og 8 Lærerinder til Forberedelses-

[1]) I Svendborg og Nykjøbing p. F. ere Snitteskoler oprettede med Lærere, som ere udgaaede fra Snitteskolen i Odense. Skolen i Svendborg tæller 70 Elever.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

klasserne foruden Extralærere i 27 overtallige Timer foruden i Sang- og Gymnastiktimerne. Hertil haves for Tiden 7 Lærere ved Drengeskolerne, 4 Lærere og 1 Lærerinde ved Pigeskolerne og 3 Lærerinder ved Forberedelsesskolerne; (en fast Lærerindeplads er desuden besat ved Konstitution). Men efter det Foregaaende ville 2 Lærere foruden Skoleinspektøren blive disponible fra den betalende Drengeskole og en Lærerinde fra Pigeskolen. Der bliver altsaa Overflod af Lærerkræfter til Hovedklasserne, og hvis nogle af dem kunde anvises Virksomhed i Forberedelsesklasserne, var det vanskelige Spørgsmaal om Benyttelse af de forhaandenværende Lærerkræfter let løst. Men dette lader sig ikke gjøre. Alle de nuværende Lærere kunne ikke anvendes ved den nye Ordning. Det maa anses for den yderste Grænse af Humanitet og Hensyntagen til det Overleverede, at samtlige egentlige Lærerpladser besættes med Lærere tagne af det nuværende Personale; men deraf vil saa utvivlsomt følge, at de Lærere, der foreløbig nok kunde overtage Undervisning i Forb.kl., ville ikke kunne undværes i de højere Klasser; og omvendt dem, der her kunne undværes, kan man ikke sætte til at lægge Grundlaget for hele Friskolens Undervisning eller til de Timer, hvor Extrahjælp behøves. Det foreslaas derfor og skal — hvad Gjennemførelsen i det Enkelte angaar — blive nærmere udviklet og motiveret ved den forestaaende Forhandling, at Skoleinspektøren og de 2 Lærere fra Betalingsskolen ansættes som Lærere ved Drenge-Friskolen (den ene supplerende Skoleinspektørens Timetal og forresten med Gymnastikundervisning), og at af de 7 Lærere, som nu findes ved Drengeskolen, de 4 forblive ved denne, 1 overføres til Pigeskolen og 2 afskediges (af hvilke idetmindste den ene formentlig vil være berettiget til Pension af Skolefonden). Til Pige-Friskolen overføres tillige den ene Lærerinde fra Betalingsskolen i den Plads, som for Tiden er besat ved Konstitution; og da Pigeskolen derved ialt faar 5 Lærere og 2

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lærerinder, maa ogsaa her den ældste af Lærerne (som utvivlsomt efter meget lang og tro Tjeneste maa anses for pensionsberettiget) afskediges. Ved Forberedelsesklasserne blive saa 5 nye Lærerinder at antage, og ligeledes i Drengeskolen en Timelærer til at besørge Naturkundskab, Geografi og nogle af de Timer, som et Par Lærere maa afgive for at bestride Undervisningen i Tegning og Sang. Hver fast ansat Lærer og Lærerinde ved Friskolen faar for Fremtiden 36 Timers Undervisning om Ugen (for Tiden kun 33).

Denne hele Side af nærværende Reformforslag betragter Forslagstilleren som saa væsentlig, og den her foreslaaede ringe Fornyelse af Lærerkræfterne som i den Grad et Minimum af, hvad der maa fordres for at ophjælpe Skolevæsenet, at han indstændigt anmoder alle Vedkommende om, først at rette deres Opmærksomhed herpaa; da han maa betragte Antagelsen eller Forkastelsen heraf som ensbetybende med, at hele Forslaget skal fremmes eller komme dødfødt til Verden — til hvilket sidste han ikke ønsker at bidrage.

Da Skoleinspektøren fremdeles ligesom nu skal deltage i Undervisningen, bliver han ogsaa i Fremtiden at betragte som hørende til det faste Lærerpersonale; og da Kommunen ikke kan anses forpligtet til ved de 12 Drengeklasser at have mere end 6 faste Lærere, bliver en af de 7 her foreslaaede Pladser at inddrage ved Vakance, og de Timer, som Skoleinspektøren ikke selv kan læse, blive at besørge ved en ikke fast ansat Lærer, hvad der for Skolevæsenet vil have den Fordel, at her Aspiranter til de faste Lærerpladser kunne have Lejlighed til forud at vise deres Dygtighed. — Derimod medfører den nøje Forbindelse af Forberedelsesklasserne med den øvrige Skole, og det, at her i Grunden det sværeste Arbejde skal gjøres, at det maa anses for rigtigt at give Lærerinderne ved disse Klasser efter nogle Aars Prøvetid — enten Afsked eller —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fast Ansættelse, da det er billigt, at Amtet bidrager til deres eventuelle Pensionering, eftersom deres Arbejde udgjør en meget væsentlig Del af den kommunale Skolegjerning. Lønnen, som gives dem (270 Rd), behøver, hvis nedenstaaende Lønningsregulativ vedtages, derfor ikke at forhøjes, og Skolen opnaar den Fordel, at kunne lade dem og Lærerinderne ved Pigeskolen af og til bytte Arbejde, idet de følge opad med deres Klasser og saaledes undgaa den Forstening, som ellers altid følger med uafbrudt i en lang Aarrække kun at give Begyndere den allerførste Elementærundervisning.

Ved Vakance i Skoleinspektørembedet foreslaas dette adskilt fra Stillingen som Kateket ved Vor Frue Kirke. Præstegjerningen bør ikke føjes som Appendix til en anden Gjerning, der ogsaa lægger Beslag paa fuld Arbejdskraft og udelt Interesse; og dette vil Skoleinspektørens Embede ogsaa for Fremtiden komme til at gjøre. Den Fordel at have en Mand, som har det samlede Overblik over og Tilsyn med hele Skolevæsenet, bør ikke opgives. Han bør derfor fremdeles være Medlem af Skolekommissionen og dennes Repræsentant overfor Privatskoler, Forældre og Lærerpersonalet (Forstanderen ved Betalingsskolen heri indbefattet); han bør være Skoleudvalgets Medhjælper og — hvis det mener at kunne bruge ham dertil, da Ansvaret dog paahviler Udvalget — tillige dets Forretningsfører. Men hans Hovedvirksomhed bliver som Friskolens Forstander og, under Ansvar for de af Staten beskikkede Avtoriteter, dens egentlige Bestyrer, der saaledes navnlig faar en overvejende Indflydelse paa Undervisningsplanen og dens Gjennemførelse, og paa Læreres og Lærerinders Beskikkelse under de Former, som det maatte behage Skolekommission og Byraad at fastsætte.

Det foreslaas fremdeles, at der stræbes hen til, at Pige-Friskolen efterhaanden ved Vakancer faar 2 Lærere og 4 Lærerinder, istedetfor 4 Lærere og 2 Lærerinder,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

da der ingen Tvivl er om, at Lærerinderne der ville udøve en heldig Indflydelse og, navnlig ved et ringere Elevantal og en velordnet Undervisningsplan, mindst ligesaa godt som Lærerne ville kunne magte Undervisningen. Endelig fordrer Planen Ansættelse af en tredie Haandgjerningslærerinde.

Efter de her fremsatte Forslag vil der ved Odense Skolevæsen i det Hele blive at normere, istedetfor som nu 18 Lærer- og 4 Lærerinderpladser: 1) 4 Lærere ved Drenge-Betalingsskolen (hvoraf den ene er Forstander), 2) 1 Lærer og 1 Lærerinde ved Pige-Betalingsskolen (foruden en Haandgjerningslærerinde), 3) 6 Lærere (hvoriblandt Skoleinspektøren) ved Drenge-, og 2 Lærere, 4 Lærerinder ved Pige-Friskolen, 4) 8 Lærerinder ved Forberedelsesklasserne, hvilket ialt giver 13 Lærer- og 13 Lærerindepladser. Og saaledes bliver den ovenfor foreslaaede Anvendelse (og Ansættelse) af 16 Lærere og 11 Lærerinder at betragte som et Provisorium, hvorfra der ved Vakancer skal arbejdes hen til det, som her er opstillet som Norm. — Foruden de faste Lærere bliver i Overgangstiden at anvende: 1) En Timelærer i Friskolen (33 T.), 2) 2 do i Betalingsskolen (ialt 21 Timer), 3) 1 Sanglærer i samme (6 T.), 4) 2 Gymnastiklærere (med henholdsvis 24 og 12 T.), 5) 1 Haandgj-L. ved Betalings- og 3 ved Friskolen. — Hertil vil, naar af de 27 Lærerpladser 1 inddrages, komme 6) 1 Vikar for Skoleinspektøren (18—24 T.), 7) endnu 12 Timers Gymnastikundervisning. — Sluttelig foreslaas det, for at sikkre Skolerne dygtige Lærerkræfter, at der ikke gives nogen Lærer eller Lærerinde fast Ansættelse før efter 2—3 Aars Konstitution og efter speciel Indstilling om fast Ansættelse (eller Afskedigelse), efterat Skoleinsp. er hørt.

---

4. Lønningsregulativ.

Det turde være en temmelig almindelig Anskuelse, at Lærernes Begyndelseslønning nu er noget højere end nød-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vendigt; hvorimod det var ønskeligt, om duelige Lærere senere kunde avancere 2 Gange; og, da Loven af 8 Marts 1856 giver Frihed til at omfordele det samlede Lønningsbeløb, foreslaas det, at der fastsættes 3 Lønningsgrader, saa at af de 26 Lærer- og Lærerindepladser 9 blive med højest, 8 med mellemst, 9 med lavest Løn. Af disse foreslaas der for Lærerne henholdsvis 7, 3, 3 og for Lærerinderne 2, 5, 6. — Skoleinspektøren og Forstanderen ved Betalingsskolen foreslaas lønnede med højest Lærerløn og Tillæg af henholdsvis 300 og 200 Rd[1]), som tages af den samlede Lønningssum forlods. Derefter blive i Henhold til de nuværende Lønningslove de enkelte Lønninger at beregne paa følgende Maade:

13 Lærere paa højest Løn à 428 Rbd + 50 Td. Byg ..... = 5564 Rbd + 650 T.
13 Lærere paa lavest Løn à 213 Rbd + 50 Td. Byg ..... = 2769 — + 650 —
for 26 Lærere ialt 8333 Rbd + 1300 T.
Herfra drages forlods de 2 Forstanderes Tillæg..... 500 —
og Resten 7833 Rbd + 1300 T.

fordeles paa 3 Lønningsgrader saaledes:

9 Lærere paa høiest Løn à 450 Rbd + 50 T..... = 4050 Rbd + 450 T.
8 Lærere paa mellemst Løn à 300 Rbd + 50 T..... = 2400 — + 400 —
9 Lærere paa lavest Løn à 150 Rbd + 50 T..... = 1350 — + 450 —
7800 Rbd + 1300 T.

hvad paa det Nærmeste stemmer med Ovenstaaende.

[1]) hvortil der, efter Byraadets Tilfredshed, men uden nogen Forpligtelse fra dettes Side, maa føjes personlige Tillæg, hvis man er fornøjet med deres Tjeneste og ønsker at sikkre sig den i en længere Aarrække, hvad der ikke kan ventes ved ovenstaaende Lønninger, hvis disse Funktionærer have Familier at forsørge og ville ofre deres Tid og Kræfter udelukkende til deres Embedsgjerning.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sker nu heri Nedsættelse med $\frac{1}{3}$ for henholdsvis 2, 5, 6 Lærerinder, bliver den virkelige Udgift:

7 Lærere à 450 Rbd	+ 50 T.....	= 3150 Rbd	+ 350	T.
3 Lærere à 300 —	+ 50 —....	= 900 —	+ 150	—
3 Lærere à 150 —	+ 50 —....	= 450 —	+ 150	—
2 Lærerinder à 300 Rbd	+ 33⅓ T.	= 600 —	+ 66⅔	—
5 Lærerinder à 200 —	+ 33⅓ —	= 1000 —	+ 166⅔	—
6 Lærerinder à 100 —	+ 33⅓ —	= 600 —	+ 200	—
		ialt 6700 Rbd	+ 1083⅓	T.
	Hertil Forstandernes Tillæg	500 —		
Bliver Udgiften til 26 Lærere og Lærerinder		7200 Rbd	+ 1083⅓	T.

Hertil kommer efter Planen:

1 Lærer, 33 Timer i Friskolen.....	550 —	
1 do. som Vikar for Skoleinspekt.	300 —	
2 do. 21 Timer i Betalingsskolen.	350 —	
1 Sanglærer, 6 Timer i do.....	100 —	
2 Gymnastiklærere, hver 24 T. à 20 ß	500 —	
4 Haandgjerningslærerinder à 270 Rbd	1080 —	

Hele Lønningsudgiften efter Planen 10080 Rbd + 1083⅓ T. Byg, eller ved en Bygpris af 5 Rbd: c 15500 Rbd.

For denne Sum gives der 2 Forstanderhonorarer og 1167 Timers ugentlig Undervisning af 26 faste og 11 Timelærere, nemlig 274 Timer i Betalings-, 893 i Friskolen. Udgiften til den Undervisning, som nu gives, er ved samme Bygpris, og naar der ligesom i foranstaaende Forslag ikke tages Hensyn til Nedsættelsen ved Friboliger og for Kirkeindtægter, ialt 14652 Rd 4 Mk, for hvilke der gives 1 Forstanderhonorar og 961 Timers ugentlig Undervisning af 22 faste og 10 Timelærere, nemlig 339 T. i Betalings-, 622 i Friskolen[1]). Efter det forelagte Forslag vil altsaa for en

[1]) Da Skoleinspekteren i 1867 kom til Odense, blev der i alle Friskoler tilsammen kun givet 466 Timers ugentlig Undervisning.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

foreget Lønningsudgift af henved 900 Rd vindes, foruden en særlig Forstander for Betalingsskolen, tillige 21, 5 p. C. flere Undervisningstimer; men, medens Betalingsskolens Timetal formindskes med 19 p. C. (heraf 10 p. C. ved en Pigeklasses Nedlæggelse), bliver Friskolens foreget med 44 p. C, hvad der giver et godt Bidrag til fra en Side at bedømme hele det forelagte Forslag.

I Overgangstiden vil (naar der ikke tages Hensyn til mulige Pensionsudgifter) Lønningsudgiften blive:

Til 10 Lærere à 678 Rd	6780 Rd
— 6 Lærere à 463 Rd.....	2778 —
— 3 Lærerinder à 329⅔ Rd	989 —
— 8 Lærerinder à 270 Rd	2160 —
— 10 Timelærere	2455 —
— Forstandernes Tillæg.....	540 —
Summa	15702 Rd,

idet Bygprisen er sat til 5 Rd, og der for Sammenligningens Skyld heller ikke er taget Hensyn til Afgang formedelst Friboliger og Kirkeindtægter. Overgangstiden vil saaledes ikke paa denne Konto medføre synderligt større Udgift end den endelige Ordning.

Hvis foranstaaende Lønningsregulativ antages, foreslaas de deri fastsatte Lærerpladser fordelte saaledes, at der normeres: 1) Ved Drenge-Betalingsskolen: 2 Lærere paa højest, 1 paa mellemst, 1 paa lavest Gagegrad; 2) ved Pige-Bet: 1 Lærer paa h., 1 Lærerinde paa m.; 3) ved Drenge-Frisk: 3 Lærere paa h., 2 paa m., 1 paa l.; 4) ved Pige-Frisk: 1 Lærer paa h., 1 paa l., 2 Lærerinder paa h., 2 paa m.; 5) ved Forberedelseskl: 2 Lærerinder paa m., 6 paa l. Gagegrad. De nuværende Lærere og Lærerinder sættes ved Lærerkræfternes Omfordeling i Nummer, saa at hvad de oppebære mere end Regulativets Satser betragtes som personligt Tillæg, og hvad de maatte mangle, gives dem efterhaanden som Midler ved Vakancer blive disponible, idet det overlades Byraadet ved Indstil-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ling hvergang at bestemme, i hvad Orden Expektanterne skulle komme i Betragtning.

---

5. Udgiftsforøgelse.

En Beregning over, hvor meget de aarlige Udgifter til Skolevæsenet ville blive forøgede, dersom den her forelagte Plan følges, kan ikke med nogen Sikkerhed opstilles, saalænge der ikke er gjort Overslag over den projekterede nye Skolebygning, saa meget mindre, som flere andre Udgiftsposter maa beregnes temmelig kalkulatorisk. Bygningen vil næsten blive af Størrelse som den nye Friskole i Randers, der uden Byggegrund kostede 28000 Rd. Da der kan indvindes Noget af den nødvendige Sum ved at afhænde Gaarden i Overgade (hvoraf Skolevæsenet dog kun ejer Halvdelen) eller indrette den til Lærerboliger, tør man maaske antage, at et Laan, der f. Ex. forrentes og afdrages med 8 p. C. ikke vil kræve en større Udgift end 2000—2400 Rd aarlig. Hertil maa imidlertid lægges: 1) Afgang i Skolepenge c. 300 Rd, 2) Lønningsforøgelse c. 900 Rd, 3) løbende Udgifter til Lokaler (32 mod 27) c. 300, og endelig 4) Bidrag til Privatskoler ved deri oprettede Fripladser c. 500 Rd — hvorefter den samlede Udgiftsforøgelse anslaas til c. 4000 Rd aarlig.

Hvis denne i sig ingenlunde betydelige Bekostning ved Planens Gjennemførelse dog skulde vække Betænkelighed hos Nogen, turde det være rigtigt at minde om eller, for dem som ikke vide det, at gjøre gjældende, at der i de sidste Aar ved direkte og indirekte Besparelser er opnaaet, at Udgifterne til Skolevæsenet nu stille sig rigeligt 2000 Rd lavere aarlig, end de ellers vilde have gjort, hvorfor det ikke turde være ubeskedent af Forslagstilleren til Gjengjæld at vente af Byens Repræsentanter, at de ville vise sig redebonne til at bevilge de nødvendige Midler til at gjen-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nemføre en Foranstaltning, som vil have den største Betydning for Odenses Fremtid.

---

6. Indstillinger af Skoleinspekteren til Odense Byraad og Skolekommission.

1. (Til Skolekommissionen). Der andrages paa: a) en Forandring af Betalingsskolens Undervisningsplan efter det S. 78—80 og 82 fremstillede Forslag med Hensyn til Læseplan og Timetabel; at som Følge deraf b) Skoleinspektøren og 2 Lærere overføres til Friskolen; c) der beskikkes en ny Forstander for Betalingsskolen med 30 T. og 2 Timelærere med ialt 21 Timer; d) første Pigeklasse nedlægges og en Lærerinde overføres til Friskolen; e) Moderation i Betalingen gjælder for Drenge- og Pigeskolen i Forening.

2. (Til Skolekommissionen). Der andrages paa: a) at alle offentlige Friskoler sammendrages til 1 Drenge- og 1 Pigeskole, hver med 8 Forberedelses- og 12 andre Klasser, som undervises efter den S. 96—100 givne Læseplan og Timetabel, og b) hvortil der kun finder 1 Gang om Aaret Indmeldelse Sted; c) at Skoleinspektøren ansættes som Friskolens Forstander foruden at være Inspektør for det samlede Skolevæsen. d) 3 Lærere indstilles til Afsked og der andrages paa Ansættelse af 5 Lærerinder i Forberedelsesskolen, 1 Timelærer med 33 T., 2 Gymnastiklærere med 24 og 12 Timer og 1 Haandgjerningslærerinde.

3. (Til Skolekommissionen). Der indstilles til Byraadet at bevilge de ved Forslag Nr. 1 og 2 fordrede Udgifter og at lade bygge en Drenge-Friskole med 7 større og 5 mindre Skolestuer, Inspektør- og Portnerbolig og Gymnastikhus.

4. (Til Byraadet, under Forudsætning at Skolekommissionen billiger Forslag Nr. 1—3). Vedtagelse af den efter Forslag Nr. 3 gjorte Indstilling.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

5. (Til Byraad og Skolekommission). Der andrages paa: a) at der for Odense normeres 13 Lærer- og 13 Lærerindepladser istedetfor 18 Lærer- og 4 Lærerindepladser; b) at der for Fremtiden ikke gives Nogen fast Ansættelse før efter 2—3 Aars Konstitution og ved Betalingsskolen ikke i de første 10 Aar; c) at ved Vakance Skoleinspektørembedet skilles fra Kateketembedet ved Vor Frue Kirke, og de 3 Kirkebetjentes Embeder fra de Lærerembeder, hvormed de ere forenede.

6. (Til Byraadet). Der andrages paa en Forandring af det nuværende Lønningsregulativ i Overensstemmelse med foranstaaende Forslag S. 106—8 og i Henhold til den i Loven af 8 Marts 1856 § 13 givne Ret til Fordeling af den samlede Lønning; ligeledes andrages paa Stadfæstelse af de S. 109 f. givne Regler for Overgangstiden.

7. (Til Byraad og Skolekommission). Betalingsskolens Stilling tages senest om 10 Aar under fornyet Overvejelse.

8. (Til Skolekommissionen). Indstilles til Byraadet at bevilge foreløbig paa 3 Aar 500 Rd aarlig til Fripladser i saadanne private Drengeskoler, hvor der meddeles en videregaaende Undervisning.

9. (Til Byraad og Skolekommission). Navnet Borgerskole afskaffes, og Byens 2 offentlige Skoler benævnes: Odense Betalingsskole og Odense Friskole.

10. (Til Skolekommissionen). Det paalægges Skoleinspektøren før den nye Ordning træder i Kraft at fremkomme med Forslag til a) Instrux for Skoleinspektøren, b) do for Forstanderen for Betalingsskolen, c) do for Lærere og Lærerinder, d) Ordensregler og andre reglementariske Bestemmelser for Eleverne baade i Betalings- og Friskolen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK